

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. Szellemi termék Keretezés

THE TRANSYLVANIAN
MUSEUM
OF ETHNOGRAPHYUNIVERSITATEA
BABEȘ-BOLYAIEötvös Loránd
TudományegyetemUNIVERSITY OF
THESSALYMUSEUM OF CYCLADIC
ART

A ToMIMEUs: Towards a Multisensory and Inclusive Museum for Individuals with Sensory Disabilities (No: 2019-1-RO01-KA202-063245) (Multiszenzoros, inkluzív muzeum érzékszervi fogyatékosággal élő személyek számára) projekt az Európai Unió Erasmus+ programja támogatásával jött létre

1.11.2019 – 30.03.2020

A keretezés struktúrája

A keretezés céljai az alábbiak:

- Az érzékszervi fogyatékos személyek múzeum- és galerialátogatásával és inkluzív részvételével kapcsolatos szakirodalom összegyűjtése
- Az érzékszervi fogyatékos személyek a partnerországokban megvalósuló akadálymentes és inkluzív múzeumlátogatásával kapcsolatos szakpolitikai és egyéb jó gyakorlatokat összegző beszámoló elkészítése
- A múzeumi dolgozók által az érzékszervi fogyatékos látogatók kiszolgálása és a múzeum akadálymentes és befogadó kialakítása során tapasztalt szükségletek és kihívások feltárása.

A keretezés során teljesített feladatok:

- T1.1 Igényfelmérés, valamint az érzékszervi fogyatékos személyek (látás- és hallássérült) múzeumlátogatásával kapcsolatos tapasztalatok feltérképezése
- T1.2. A releváns EU programok feltárása
- T1.3. A partnerországok szakpolitikai és egyéb jó gyakorlatainak összegyűjtése
- T1.4. A résztvevő múzeumok dolgozóinak körében a múzeumi akadálymentességhez fűződő igények és kihívások feltárása.

Tartalomjegyzék

- I. A fogyatékos személyek jogaihoz és az akadálymentesítéshez fűződő nemzetközi jogszabályok és szakpolitikák, módszerek és stratégiák**
- II. A fogyatékos személyekkel és az akadálymentesítéssel kapcsolatos törvényi szabályozás a partnerországokban**
  - II.1. BOSZNIA-HERCEGOVINA**
  - II.2. GÖRÖGORSZÁG**
  - II.3. MAGYARORSZÁG**
  - II.4. ROMÁNIA**
  - II.5. TÖRÖKORSZÁG**
- III. Akadálymentesség és a fogyatékos személyek inkluzív múzeumlátogatása**
  - III.1. Látássérült személyek akadálymentes múzeumlátogatása**
  - III.2. Akadálymentesítés hallássérült személyek számára**
- IV. Programok a múzeumok akadálymentesítéséért, szakpolitikai jó gyakorlatok és kezdeményezések a konzorciumi partner országokban. Példák a világból.**
- V. Nemzeti jó gyakorlatok: programok és projektek. Múzeumpedagógiai programok a partnerországokban**
  - 1. Bosnia and Herzegovina**
  - 2. Greece**
  - 3. Hungary**
  - 4. Romania**
  - 5. Turkey**
- VI. Erasmus + ToMIMEUs projekt eredményeinek elemző felmérése**
- VII. IRODALOMJEGYZÉK**

Koordinátorok:

Andrea Hathazi, Tudor Sălăgean

Hozzájárulók

Bosznia és Hercegovina

Aida Vežić
Tatjana Mijatović

Görögország

Vassilis Argyropoulos
Charikleia Kanari
Eleni Markou
Magda Nikolarazi
Marina Plati

Magyarország

Réka Farkas
Boglárka Gál
Judit Gombás
Judit Mészáros
Beáta Prónay

Románia

Cristina Bălaş Baconschi
Aurora Bencic
Andrei Filip
Iulian Haba
Teodor Ioan Hodor
Marian Pădure
Teodora Sas
Ioana Letiția Șerban
Flavia Paula Stoica
Tekla Tötszegi

Törökország

Özcan Erkan Akgün
Hacer Sümeyra Albayrak
Emine Ayyıldız
Ruhan Çelebi
Ayhan Ufuk KINIK
M. Levent Meriçli

I. A fogyatékos személyek jogaihoz és az akadálymentesítéshez fűződő nemzetközi jogszabályok és szakpolitikák, módszerek és stratégiák

---

Európán kívül és belül egyaránt számos kezdeményezés, program, jogszabály és szervezet hivatott előmozdítani az emberek közötti egyenlőséget, a fogyatékos személyek másokkal azonos joggyakorlásának megvalósulását, társadalmi befogadásukat, az akadálymentes hozzáférést. Az 1948-ban elfogadott

“Emberi jogok egyetemes nyilatkozata” az első olyan nyilatkozat amely kimondja, hogy az oktatáshoz való jog mindenkit egyenlően megillet.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) [Fogyatékos személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv](#) az első olyan nemzetközi törvényi eszköz, amely minimum standardekert határoz meg a fogyatékos személyek jogaival kapcsolatban, s amelyet az EU is ratifikált. Az egyezményt az ENSZ 2006-ban írta alá, ezidáig 181 ország kormánya ratifikálta (a fakultatív jegyzőkönyvet 98). Az egyezmény a 21. Század első átfogó emberi jogi egyezménye. Kimondja, hogy a különböző jogokat miként kell értelmezni a fogyatékos személyek vonatkozásában. Felsorolja, mely adaptációkat szükséges megvalósítani ahhoz, hogy jogaikat másokkal egyenlő alapon gyakorolhassák, és rávilágít azon területekre, amelyeken jogaik szabad gyakorlása nem valósul meg, s amelyekre ezért kiemelt figyelmet szükséges fordítani (UN, d. n.). A 24. Cikk kimondja, hogy az oktatás legyen ingyenes, akadálymentes és inkluzív a fogyatékos személyek számára, s hogy ennek biztosítására minden, az egyéni szükségleteket figyelembe vevő intézkedést meg kell hozni. Kimondja, hogy: “A részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek oktatáshoz való jogát. E jog hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak...” (ENSZ Egyezmény, 2006).

Az Európai Bizottság rendszeresen felülvizsgálja a részes államokban az egyezményben foglaltak megvalósulását, a felülvizsgáló bizottság tagjai: Európai Bizottság szakértői Norvégiából, valamint európai szinten működő nonprofit szervezetek, köztük a fogyatékos személyek szervezetei. Az Egyezmény végrehajtását az EU tagállamaiban egy évente ülésező, a fogyatékos személyek szervezeteinek képviselőiből álló munkacsoport is monitorozza.

A 2006. December 13-án aláírt egyezmény az első olyan átfogó eszköz, amely kifejezetten a fogyatékos személyek jogaira fókuszál. A jelen Egyezmény célja *„valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.”* (ENSZ Egyezmény, 1. Cikk, 2006). Kimondja, hogy nem csupán az egyének

szabadságát, hanem másokkal azonos alapon való meghatározását, társadalmi befogadását és a fogyatékos személyek sokszínűségét is tiszteletben kell tartani. Támogatni kell ugyanakkor a fogyatékos gyermekek képességeinek kibontakozását és identitásuk védelmét.

Az 1. Cikk a fogyatékos személyt a következőképpen határozza meg: „*Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.*” (ENSZ Egyezmény, 1. Cikk, 2006). Az első cikk továbbá kimondja, hogy az egyezmény célja: „*valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.*” (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv>)

Annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek gyakorolhassák emberi jogaikat, az egyezmény kinyilvánítja: „a fizikai, társadalmi, gazdasági és kulturális környezet, az egészség és oktatás, valamint az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének fontosságát ahhoz, hogy a fogyatékossgal élő személyek képessé váljanak valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes gyakorlására”. Az átfogó nemzetközi egyezmény továbbá hozzájárul a “fogyatékossgal élő személyek súlyos társadalmi hátrányának orvoslásához, és előmozdítja egyenlő esélyekkel történő részvételüket a civil, a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális élet területén mind a fejlődő, mind a fejlett országokban”.

Az egyezmény 30. Cikke az alábbiak szerint rendelkezik:

„1. A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek azon jogát, hogy másokkal azonos alapon vegyenek részt a kulturális életben, és minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élő személyek:

- (a) hozzáférhető formában jussanak hozzá a kulturális anyagokhoz;
- (b) hozzáférhető formában jussanak hozzá a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez;
- (c) hozzáférjenek a kulturális előadások vagy szolgáltatások helyszínéhez, mint például a színházhoz, múzeumhoz, mozihoz, könyvtárhoz és utazási irodához, továbbá lehetőség szerint hozzáférjenek az emlékművekhez és a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez.

2. A részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élő személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére, nemcsak saját javukra, hanem a társadalom gazdagítása céljából is.

3. A részes államok a nemzetközi joggal összhangban minden szükséges lépést megtesznek annak biztosítására, hogy a szellemi tulajdonjogokat védő jogszabályok ne jelentsenek ésszerűtlen vagy megkülönböztető akadályt a fogyatékossgal élő személyek kulturális anyagokhoz történő hozzáféréseivel szemben.

4. A fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon jogosultak sajátos kulturális és nyelvi identitásuk elismerésére és támogatására, beleértve a jelnyelveket és a siket kultúrát

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának harmadik fejezete az egyenlőségről szól. Kinyilvánítja a törvény előtti egyenlőséghez és a megkülönböztetésmentességhez való jogot, a kulturális, vallási és nyelvi sokszínűséget, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a gyermekek, idősek és fogyatékos személyek jogait. A Charta 2000 decemberében, Nízában lépett életbe, és a 2009. Évi Liszaboni Szerződéssel lépett hatályba az Európai Unióban és a tagországokban.

Az Európai Akadémiai Fogyatékossgtudományi Hálózat ([Academic Network of European Disability Experts](#); ANED) feladata adatelemzés és szakpolitikák előkészítése az Európai Bizottság számára. E szakértői hálózat működteti a DOTCOM rendszert, amely az ENSZ Egyezményhez kötődő szakpolitikai intézkedéseket monitorozza az EU-ban és a tagországokban.

Az Európai Fogyatékossgügyi Stratégia 2010-2020 ([European Disability Strategy 2010-2020](#)) célja az akadályoktól mentes Európa előmozdítása és a fogyatékos személyek támogatása abban, hogy jogaikat teljes mértékben élvezhessék, résztvegyenek a társadalmi és gazdasági életben. Olyan európai szintű célokat tűz ki, amelyek hozzájárulnak az ENSZ Egyezmény és egyéb szakpolitikák alkalmazásához, valamint támogatja a tagországokat az Egyezmény alkalmazásában. A bizottság 2019-ben kezdte meg az értékelést.

Az Európai Strukturális és Befektetési Alapok ([European Structural and Investment Funds](#); ESIFs) az EU gazdasági megerősítésének és a társadalom kohéziójának legfőbb alapja. Hozzájárul a leginkább sebezhető állampolgárok, közöttük a fogyatékos személyek támogatásához.

Az Európai Fogyatékossgügyi Stratégia 2010-2020 prioritásai

Az [Európai Fogyatékossgügyi Stratégia](#) 2010-2020 nyolc prioritási területen fogalmaz meg cselekvési tervet:

- Akadálymentesség: a termékek és szolgáltatások akadálymentessége a fogyatékos személyek számára, valamint az aszisztív technológiák alkalmazásának előmozdítása
- Résztétel: annak biztosítása, hogy a fogyatékos személyek teljeskörűen élvezik az Európai Unió állampolgárság előnyeit, a közéletben való részvétel és a szabadidő eltöltése során felmerülő akadályok eltörlése, valamint a magas minőségű közösségi szolgáltatások biztosítása
- Egyenlőség: a fogyatékossgon alapuló hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem és az esélyegyenlőség előmozdítása
- Foglalkoztatás: a fogyatékos személyek munkaerőpiaci részvételének növelése, mivel jelenleg alulreprezentált népesség
- Oktatás és képzés: az inkluzív oktatás és az élethosszig tartó tanulás előmozdítása a különböző képességű fogyatékos személyek körében

- Az élethosszig tartó tanulás lehetőséget teremt a fogyatékos személyek számára a társadalmi részvételre és életminőségük javítására.
- Szociális védelem: A megfelelő életkörülmények biztosítása, a szegénység és a kirekesztés elleni küzdelem.
- Egészség: az egészségügyi és járulékos szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.
- Külső cselekvés: a fogyatékos személyek jogainak előmozdítása az EU belső expanziós és fejlesztési programjaiban (Európai Fogyatékosági
- Stratégia, 2010, Európai Akadálymentesítési Intézkedéscsomag, 2016.)

A Speciális Szükségletek és az Inkluzív Oktatás Európai Ügynöksége ([European Agency for Special Needs and Inclusive Education](#)) olyan független szervezet, amelynek tagjai nemzetközi platformon együttes erővel küzdenek a minél befogadóbb oktatásért. Az egyetlen olyan nemzetközi szervezet Európában, amely határokon átívelő erőfeszítéseket tesz minden tanuló iskolai befogadásáért. A miniszteri megbízottak csoportja dönt az éves és többéves költségvetésről. Ez garantálja, hogy a kitűzött célok összhangban legyenek a részes államok oktatásügyi minisztériumainak prioritásaival. Az ügynökség munkája ugyanakkor összhangban áll a nemzetközi és Európai Úniós oktatásügyi kezdeményezésekkel. Az ügynökség célja az egyenlő bánásmód, egyenlő esélyek és jogok biztosítása minden tanuló számára, különös tekintettel a marginalizáció és hátrányos megkülönböztetés veszélyének kitétt tanulóakra, köztük a fogyatékos és speciális szükségletű fiatalokra. *Magyarország és Görögország tagszervezetek, míg Románia, Törökország és Bosznia-Hercegovina nem.*

Az ügynökség útmutatással szolgál a tagországoknak, hogy – összhangban az EU [2020-as Oktatási és Képzési Programjának](#) és az ENSZ Egyezmény (2006) szakpolitikáival – miként tehetik az oktatást befogadóvá. Továbbá támogatja evidenciaalapú szakpolitikák kidolgozását, amelyek révén az oktatási rendszerek hatékonyabban és költséghatékonyabban válhatnak befogadóvá. Az UNICEF szerint világszerte mintegy 93 millió gyermek fogyatékos, akiknek majd 50%-a nem részesül oktatásban, s kiemeli, hogy az oktatás szempontjából a fogyatékoság a legjelentősebb akadály (UNICEF, d. n.). A különböző faji és etnikai háttérű és fogyatékos gyermekek inkluzív oktatására való törekvés nem újkeletű oktatási és társadalmi törekvés. Az Amerikai Egyesült Államokban az 1975. Évi Oktatást Minden Gyermekeknek Törvény (Education for All Handicapped Children Act of 1975) országszerte minden közoktatási intézménytől megkövetelte, hogy minden gyermek számára biztosítson megfelelő oktatást. Ugyanakkor azt a törvény elmulasztotta elmagyarázni, mit ért “megfelelő oktatás” alatt (Esteves & Rao, 2008), aminek eredményeképpen elmaradt a fogyatékos tanulók egységes és általános standardjeinek meghatározása. Az 1990. Évi Fogyatékosággal Élő Amerikaiakról Szóló Rendelet (Americans with Disabilities Act of 1990), a jelenleg hatályos Fogyatékos Személyek Oktatásának

Fejlesztéséért Törvény (Individuals with Disabilities Education Improvement Act), a 2015. Évi Minden Diák Képes Törvény (Every Student Succeeds Act of 2015), valamint számos további jogi eszköz garantálja az oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférést (Boroson, 2017). Az USA-ban napjainkban a fogyatékos tanulók több, mint 90%-a tanul többségi iskolában, s több, mint felük mindennapjainak több, mint 80%-át az osztályával tölti (Snyder, de Brey, & Dillow, 2016 in Boroson, 2017). ***Az inklúzió azt jelenti, hogy a tipikus és atipikus fejlődésű gyermekek egyaránt aktívak, egyenlők, és értékes tagjai a tanulói közösségnek, s képességeik kibontakoztatásához minden szükséges, egyénre szabott támogatást megkapnak.*** Az Inkluzív Oktatás Világkonferencián 1994. júniusában 92 ország és 25 nemzetközi szervezet képviselői fogadták el a Salamancai Egyezményt, amely keretet teremtett a fogyatékos tanulók helyi iskolákban való oktatásához

II. A fogyatékos személyekkel és az akadálymentesítéssel kapcsolatos törvényi szabályozás a partnerországokban

---

II.1. Bosznia-Hercegovina

A Balkáni Múzeumok Hálózata (BMH) (Balkan Museum Network; BMN) egymást támogató múzeumi szakemberek csoportja. 2015-ben alapították a Kulturális Örökség Határok Nélkül (Cultural Heritage without Borders) projekt keretében Bosznia-Hercegovinában. Tagságalapú network, amelynek tagja 70 múzeum, 130 egyéni tag és három nonprofit szervezet a balkáni régió 12 országában (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Görögország, Koszovó, Montenegró, Észak Macedón Köztársaság, Románia, Szerbia, Szlovénia és Törökország), valamint számos EU tagállam is. A hálózat célja a Balkán kincseinek megóvása. A régió középkortól napjainkig tartó viharos történelme során a Balkán kincsei sok veszedelmet éltek át. A kilencvenes évek volt jugoszláv konfliktusait követő békefolyamatok ellenére is a kulturális együttműködés szintje máig alacsony.

A BMH elsősorban olyan középvezetőket és szakembereket támogat, akik belülről igyekeznek a múzeumot megújítani. Mivel a network tagjai közintézmények, sok esetben olyan szakpolitikák vonatkoznak rájuk, amelyek nem támogatják a határokon átívelő együttműködést. Így a tagság általában politikai állásfoglalás is, s a múzeumi szakemberek csak a szabadságuk terhére vehetnek részt konferenciákon és workshopokon. A BMH az Európai Múzeumi Szervezetek Hálózatának (Network of European Museum Organisations; NEMO) és a Lelkiismereti Helyszínek Nemzetközi Hálózatának (International Coalition of the Sites of Conscience) tagja, amelyeken keresztül a balkáni múzeumok kapcsolódhatnak nemzetközi intézményekhez. A következőkben a Bosznia-Hercegovinához kapcsolódó múzeumi információkat osztunk meg, minthogy a BNH itt került bejegyzésre. Az akadálymentesség a következőképpen kerül meghatározásra (1) A megközelítés, elérés, vagy belépés adott módja; (2) jog és

lehetőség az eléréshez vagy használathoz, esetleg látogatáshoz; (3) Egy kisebbségi vagy speciális szükségletű csoport beengedése. A múzeumok akadálymentessége tehát jelenti az épület, gyűjtemény, kiállítási tárgy vagy szolgáltatás hozzáférhetőségét mindenki számára. Akadálymentesség alatt értjük a fizikai hozzáférést; az érzékszervi hozzáférést; az intellektuális hozzáférést; a kulturális hozzáférést; a gazdasági és attitudinális hozzáférést.

Bosznia-Hercegovina nagyon összetett és decentralizált ország, amely három részből áll: "Federacija BiH", "Republika Srpska" valamint "Brčko district", 14 parlamenttel, eltérő szinteken működő törvénykezési és végrehajtó kormányokkal. A különböző területek számos nemzetközi egyezményt aláírtak, amelyek a fogyatékos személyek jogait védik, így Bosznia-Hercegovina törvénykezésének szerves részét képezik, s alkotmányos erővel bírnak. Az ország aláírta az ENSZ Egyezményt és annak fakultatív jegyzőkönyvét, így elköteleződött azok intézkedéseinek foganatosítása, azaz a fogyatékos személyek teljeskörű támogatása mellett. Bosznia-Hercegovinába a fogyatékos személyek számára kulcsfontosságúak az alábbiak ("Alternatív Jelentés az Egyesült Nemzetek Szervezete Egyezmény a Fogyatékos Személyek Jogairól Bosznia-Hercegovinában", MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES, 2014. április):

- A társadalmi részvétel és befogadás akadályai,
- Fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetés,
- Az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya, különös tekintettel az oktatásra és az egészségügyi szolgáltatásokra,
- Szegénység
- A munkáltatók általi hátrányos megkülönböztetés.

Az 1992-1995. Között zajló háborúk miatt a fogyatékos személyek száma az európai átlagnál magasabb. A társadalmi részvétel és befogadás a közintézményekhez és közszolgáltatásokhoz (oktatás, foglalkoztatás, egészségügy, társadalombiztosítás, kultúra) való akadálytalan hozzáférést jelent. Amikor a múzeumok akadálymentességére gondolunk, fontos számba venni az épített környezetet épp úgy, mint az információs és kommunikációs akadálymentességet. A fogyatékos személyek esetében komoly terhet jelentenek a munkavállalás és az anyagi biztonság kérdései, így jóval kevésbé fontosak számukra a közlekedés, a sport és a kultúra (A BOSZNIA-HERCEGOVINÁBAN ÉLŐ FOGYATÉKOS SZEMÉLYEK SZÜKSÉGLETEINEK, JOGAINAK ÉS HELYZETÉNEKELEMZÉSE c. dokumentum alapján).

A tíz felsorolt szükséglet sorában a kultúrafogyasztás áll az utolsó helyen, míg a foglalkoztatás az első. A megkérdezettek az alábbiakat nevezték meg legfontosabb szükségleteikként: alapvető önellátás (tisztálkodás, evés, személyes higiénia), alapvető mozgás és kommunikáció; alapvető létszükségletek (élelem, higiéniai termékek, gyógyszer); támogatás az oktatás során; támogatott

foglalkoztatás; környezet akadálymentessége; lakhatás; közlekedés; counselling és szociális ellátások; sport és kulturális szükségletek.

Mind állami, mind regionális szinten léteznek stratégiai dokumentumok. “A Republika Srpska fogyatékos állampolgárai helyzetének javítása 2017-2026” kilenc területen, köztük a kultúra és vallás területén fogalmaz meg stratégiai célkitűzéseket. A konkrét célokat a megjelölt időszak során szakértő szervezetek éves bontásban tűzik ki. Bosznia-Hercegovinában 2011-ben ratifikálták a “Stratégia a Bosznia-Hercegovinában élő fogyatékos személyek lehetőségeinek egyenlővé tételért 2011-2015.”, amelyben megfogalmazták a célcsoport egyenlő jogainak védelmét támogató stratégiákat és tevékenységeket.

Bár az [ENSZ Egyezmény 9. Cikke](#) a közintézmények sorában nem említi a múzeumokat és kulturális intézményeket, ezen épületeknek is meg kell felelniük a környezeti akadálymentesség elvárásainak.

A legfőbb szabályozó dokumentumok az alábbiak:

1. Rendelet a speciális standerdekről, a városi tervezés technikai követelményeiről, és standardek a csökkent fizikai képességű személyek akadálymentes városi mozgásáért (Federal Ministry of Physical Planning - FBiH)
2. A tervezés és kivitelezés szabályai gyermekek és mozgáskorlátozott személyek szükségleteire tekintettel (RS hivatalos közlöny, 44/11 kiadás)
3. Törvény a térrendezésről és építésről (RS hivatalos közlöny, 55/10 kiadás)
4. Akcióterv a Sarajevóban élő fogyatékos személyek jogainak védelmében és helyzetének javítására (2018-2021)

A felmérések egyhangúlag azt mutatják, hogy az országban nagyon kevés épület akadálymentes. A legkisebb arányban (nagyjából 20%) a kulturális intézmények akadálymentesek. Az utcák és a tömegközlekedés akadálymentessége is alacsony mértékű. Égetően fontos mind az épített akadályok megszüntetése, mind az akadálymentes információk hiányának pótlása.

Az Akcióterv a Sarajevóban élő fogyatékos személyek jogainak védelmében és helyzetének javítására (2018-2021) a Sarajevo Oktatási, Tudományos, Kulturális és Sport Minisztériumot jelöli meg a múzeumok építészeti akadálymentesítéséért felelős szervezetként, ugyanakkor semmilyen konkrét projekt sem zajlik, holott 5 mil KM (1 789 521,58 Euró) keret áll rendelkezésre 47 középület átalakításához.

Egy 2015-ben végzett felmérés öt boszniai múzeum akadálymentességét mérte fel az Amerikai Egyesült Államok boszniai nagykövetségének támogatásával, és a Kulturális Örökség Határok Nélkül Alapítvány és a BMH közreműködésével. A “Fogyatékos személyek a múzeumokban” (“Disabled People in Museums”) c. projekt során a fogyatékos társadalmi modelljének szemléletében tanítottak múzeumi dolgozókat az intézményükben található akadályok felismerésére.

A nemzeti örökségvédelem alatt álló épületek esetében fontos megfelelő megoldásokat találni. Az egyik jó példa a Bitola Intézet és Múzeum (Észak-Macedón Köztársaság), ahol lépcsőlifttel segítik a mozgáskorlátozott látogatók bejutását, mivel lift beépítésére az örökségvédelem alatt álló épületben nincsen mód.

Az egyetlen szabályozott terület a jelnyelv használata, amely országosan elfogadott törvény hatálya alatt áll.

Bosznia-Hercegovinában az alábbi törvényi eszközök hatályosak:

1. Törvény a jelnyelv használatáról, (BiH hivatalos közlöny, 75/09 kiadás)
2. Törvény a jelnyelv használatáról Sarajevóban (Official Journal of Sarajevo Canton, 11. Kiadás, 2011. Április 27.)
3. Törvény a jelnyelv használatáról Republika Srpska területén

Számos vonatkozó tanulmány kiemeli, hogy az érzékszervi fogyatékos személyek számára elérhető információk mértéke igen alacsony. A társadalmi befogadás eléréséhez még nagyon sok dolog szükséges. A múzeumok akadálymentesítéséhez szükség van a kormány anyagi támogatására, az épületek átalakítására és az intézkedések betartásának folyamatos monitorozására, jelnyelvi tolmácsszolgáltatás biztosítására, pontírasú információkra stb.

“(…) az akadálymentesítést jelentősen ösztönzi az anyagi támogatás, új látogatók elérése és a kiállításfejlesztés”. Bár a fentiek mind fontosak, semmi sem garantálja, hogy háttérükben stratégiai fejlesztés, vagy a befogadás megértése áll. Hasznos, ha a múzeumok párbeszédet kezdeményeznek a “kirekesztett” csoportokkal, ezzel erősítve annak önrendelkezését, s tudatosan kinyitva a múzeum kapuit”. Diana Walters (a “Making Cultural Heritage Truly Common”, 11-12 October 2007 Helsinki konferenciakötetből).

II.2. GÖRÖGORSZÁG

Görögországban az alkotmány elismeri és védi a fogyatékos személyek akadálymentes hozzáférését és jogait (Görög Köztársaság Közlönye, 111/A/9-6-1975). Az alkotmány egyebek mellett kimondja, hogy “a fogyatékos személyek számára biztosítani kell az önérvényesítésük, foglalkoztatásuk, társadalmi, gazdasági és politikai részvételük megvalósulását támogató szolgáltatásokat” (görög parlament, 2010, 21. cikk, 6. fejezet). Görögország 2012-ben ratifikálta az ENSZ Egyezményt és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyvet (4074/2012 jogszabály), amely világosan kimondja a kulturális életben való akadálymentes és egyenlőesélyű részvétel jogát (ENSZ, 2006, 30. cikk). A fogyatékos személyek és egy fő kísérőjük térítésmentesen látogathatják az állami múzeumokat, emlékműveket és régészeti feltárásokat (miniszeri határozat ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32).

A múzeumok akadálymentes hozzáférése mindenki számára alapvető fontosságú és sokat tárgyalt téma (lásd pl. Black, 2005, 2012; Dodd & Sandell, 1998; Weisen, 2008). A görög jogszabályok (3028/2002 jogszabály, 3. cikk) szerint a közönség “támogatása a hozzáférésben és kommunikációban” a kulturális helyszínekkel és helyszíneken – így a múzeumokban is -, valamint az “oktatás, esztétikai nevelés, valamint a szemléletformálás” a kulturális örökségvédelem alapvető fontosságú fogalmai. Ezek fényében a fogyatékos személyek akadálymentes múzeumlátogatása növekvő figyelmet élvez, s a görögországi múzeumok igyekeznek a jó gyakorlatok meghonosítására, és cél, hogy munkájukat megfelelő törvényi háttér támogassa.

Az épített környezet vonatkozásában fontos említeni néhány törvényi kezdeményezést, amelyek már az 1980-as években igyekeztek az “egyetemes tervezés” szellemében előmozdítani az akadálymentesítés ügyét (Polychroniou, 2004). E törvények és módosításaik jelentős hatással voltak a közterek, így a múzeumok hozzáférhetősége szempontjából. Az “egyetemes tervezés” vagy a “tervezés mindenkinek”, valamint az akadálymentesség a jelenleg hatályos törvény meghatározó fogalmai: “Az új épületek építése” (“New Building Regulation”) (4067/2012). Az akadálymentesség a törvényben nem csupán a fizikai hozzáférésre utal, de kimondja, hogy képességeitől függetlenül “minden embernek joga önállóan, biztonságosan és könnyen igénybe venni az infrastruktúrát és a különböző szolgáltatásokat (hagyományos és digitális) és az adott környezet nyújtotta árukat” (4067/2012 jogszabály, 2 cikk, 33. fejezet). Az akadálymentes hozzáférés terén, főként az elmúlt évtizedekben tapasztalható fejlődés ellenére továbbra is nagyon sok a megoldásra váró probléma, különösen például a történelmi jelentőséggel bíró épületekben és az emlékhelyeken (Naniopoulos & Tsalis, 2017; Polychroniou, 2015).

Az 1970-es évek végén és az 1980-as évek elején a görögországi múzeumok nekiláttak oktatáspolitikájuk és gyakorlatuk szisztematikus fejlesztésének (Hadjinikolaou, 2010; Nikonanou, 2010). A következő évtizedek – 1980-01 és 1990-es évek – során a többségi oktatás számára kidolgozott iskolai programokon túl születtek a speciális iskolák fogyatékos, közöttük a látás- és hallássérült tanulói számára szervezett múzeumi kezdeményezések (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

A 2000-es évektől jelentősen megnőtt a görög múzeumok fogyatékos látogatók iránti érdeklődése. Ennek hátterében különböző tényezők és események együttese áll, közöttük a. a 2003-as év fogyatékos személyek európai évévé való nyilvánítása, b. a 2004-ben, Athénban zajló olimpiai és paralimpiai játékok, c. a fogyatékos személyek szervezeteinek dinamikusan növekvő szerepe (Argyropoulos & Kanari, 2015; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004), d. a speciális oktatással kapcsolatos törvényalkotás, valamint e. az inkluzív oktatás előmozdítása (2817/2000 jogszabály; 3699/2008 jogszabály). Az oktatási és társadalmi változásokkal összhangban álló törvényalkotás, valamint a fogyatékos társadalmi modellje (Oliver, 1990) hatására nőtt a fogyatékos személyek egyenlő jogaihoz, közöttük a kulturális életben való részvételhez – ezzel együtt a múzeumlátogatáshoz való

jogukhoz kapcsolódó társadalmi tudatosság, Ráadásul a felsőoktatás szintjén is rohamosan fejlődött a múzeumpedagógia oktatása, a múzeumok pedig igyekeztek programjaikat a közönség mind szélesebb rétegei számára elérhetővé tenni. Mindez jelentősen előmozdította a múzeumból hagyományosan kiszoruló csoportok számára indított akadálymentesítési kezdeményezéseket (Bounia, 2015; Kanari & Vemi, 2012; Nikonanou, 2010; Tsitouri, 2004).

Az elmúlt években az egyetemek és a tudomány különböző ágainak – pl. építészet, gyógypedagógia – aktivitása szintén számottevő; jelentősen hozzájárulnak a múzeumok és régészeti lelőhelyek akadálymentes hozzáféréseinek növeléséhez, a múzeumi dolgozók képzéséhez, a jó gyakorlatok kidolgozásához és terjesztéséhez (Argyropoulos, Nikolarazi, Chamonikolaou & Kanari, 2016; Argyropoulos, Nikolarazi, Kanari & Chamonikolaou, 2016; Argyropoulos, Kanari & Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos et al., 2017; Naniopoulos & Tsalis, 2017). Szintén nagyon fontos szót ejteni a múzeumi hálózatok és egyéb szervezeteknek a múzeumok akadálymentesítéséért tett erőfeszítéseiről. Ilyen pl. a [Balkáni Múzeumok Hálózata](#) (BMH) és a [Stavros Niarchos Foundation](#) (SNF), amely egy nemzetközi filantróp magánszervezet, amely civil szervezetek, köztük kulturális szervezetek tevékenységét támogatja.

Érdemes megemlíteni, hogy a magánszektorban dolgozó szakemberek is együttműködnek múzeumokkal és civil szervezetekkel akadálymentes tárlatok kialakításában, akadálymentes események szervezésében, akadálymentességi jelentések összeállításában, valamint az [akadálymentes turizmus](#) népszerűsítésében.

II.3. MAGYARORSZÁG

Az elmúlt évtizedekben világszerte egyre fontosabbá válik, hogy a kultúrafogyasztás, így a múzeumok és régészeti emlékhelyek a fogyatékos személyek számára is elérhetőek legyenek. Az európai és magyarországi intézkedések jelentős fejlődéshez vezettek mind általában a kultúra, mind a múzeumok hozzáférése vonatkozásában.

Az első, írásunk szempontjából jelentős törvényi intézkedés az 1997. Évi CXL. Törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. A jogszabály kimondja, hogy a múzeumi tulajdonban álló kincsek a nemzeti kulturális örökséget gyarapítják, ami a nyilvánosság minden tagja számára egyenlően elérhető kell hogy legyen. A hatályos jogszabályok alapján kimondható: *„a jogszabály célja az egyenlőség és a társadalmi befogadás erősítése, ami csak tudatos támogatás és, segítségnyújtás és a fogyatékos személyekkel folytatott együttműködés eredményeképpen valósulhat meg”*, összhangban az ENSZ és az EU alapelveivel. Az 1998. Évi XXVI. Törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról definiálja a fogyatékos fogalmát, és teljes társadalmi részvételnél határozza meg az akadálymentességet; azonban az egyenlő esélyek fogalom jelentését a 2007. Évi egyezmény tágabban értelmezi. További fontos vonatkozó

jogszabályok: az 1997. Évi LXXVIII. Törvény „az épített környezet alakításáról és védelméről” (az épített környezet védelméről), 1998. Évi XXVI törvény “a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” (a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról), valamint a 2003. Évi CXXV. Törvény “az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról” (az esélyegyenlőségről és a minden embert megillető egyenlő bánásmódról). A 2011. Évi CXCV. Törvény a nemzeti köznevelésről (a nemzeti közoktatásról) célja az integráció gyakorlati elősegítése.

A fogyatékos személyeket képviselő Országos Fogyatékosügyi Tanács 2016-ban alakult a Fogyatékosügyi Tárcaközi Bizottság és Fogyatékosügyi Országos Szakmai Kollégium összeolvadásával. Az egyenlő esélyű kultúrafogyasztás jogát az ENSZ egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv 30. Cikke mondja ki. Hazánkban és az EU-ban további törvényi eszközök hivatottak a hallássérült személyek jogait biztosítani:

A Fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv 2006-ban, New Yorkban került ratifikálásra; hazánkban 2007-ben emelkedett jogerőre ([2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv](#)), míg az Európai Unió 2011. Január 22-én írta alá.

Az egyezmény 9. Cikke az akadálymentességgel kapcsolatban alábbiakat mondja ki: „A fogyatékosággal élő személyek önálló életvitelének és az élet valamennyi területén történő teljes körű részvételének lehetővé tétele érdekében a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy másokkal azonos alapon biztosítsák a fogyatékosággal élő személyek számára a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mind városi, mind vidéki területeken.” Továbbá a részes államok: “a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló létesítmények és szolgáltatások hozzáférhetősége érdekében bevezetett minimális szabványok és irányelvek alkalmazásának fejlesztésére, hatályba léptetésére és ellenőrzésére.”

A 2010. Évi brüsszeli nyilatkozat az EU-ban használt jelnyelvekről kimondja, hogy “a foglalkoztatáshoz, az oktatáshoz és képzéshez való egyenlő hozzáférés biztosítása érdekében meg kell hozni az ésszerű alkalmazkodással kapcsolatos, a szakképzett jelnyelvi tolmácsok rendelkezésre bocsátását is magukba foglaló intézkedéseket;”, s hogy a jelnyelvi tolmácsok alkalmazása a felhasználók számára az akadálytalan hozzáférés egyik csatornáját biztosítja. ([2010. Évi brüsszeli nyilatkozat az EU-ban használt jelnyelvekről](#))

Magyarországon az állandó vagy időszakos kiállításokra a belépés térítésmentes az Európai Gazdasági Közösség fogyatékos állampolgárai és egy fő kísérő számára (194/2000. (XI. 24.) [Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményeikről](#) 2§.1.b)c)

A kísérő lehet személyi segítő, kommunikációs segítő vagy jelnyelvi tolmács. Magyarországon a siket emberek évi 120 órában térítésmentesen igényelhetnek jelnyelvi tolmácsot ([2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról](#) 4§.(1) c), 5§.(1).

II.4. ROMÁNIA

Az elmúlt két évtized során Romániában számos törvényi intézkedést hoztak a fogyatékos személyek társadalmi befogadása és alapvető emberi jogainak biztosítása érdekében. Az ENSZ Egyezmény 2007. Szeptember 22-én került aláírásra, és a no 221/2010 jogszabály formájában került közlésre a Román Közlöny 1. Részében (no. 792) 2010. November 26-án, végül 2011. Március 2-án emelkedett jogerőre. Az egyezmény 33. Cikke kimondja, hogy a részes államok kötelesek segíteni az egyezmény alkalmazását az adott országban, s azt monitorozni. E célra bocsátotta ki a román parlament a 8/2016 számú jogszabályt, amelyben megalakította az [Alkalmazás Felügyeleti Tanácsot](#) és megszabta a monitorozás mechanizmusát. A monitorozó szerv létrehozásáról a 15. Cikk és annak módosítása (40/2016 sz. Jogszabály, 2016. Június 16.) rendelkezik, és meghatároz a közigazgatással kapcsolatos normatívákat. Ezek alapján (összhangban a 33. Cikkkel) 1) Megalakult a Fogyatékos Személyek Nemzeti Hivatala.

A [Munkügyi és Társadalmi Igazságosság Minisztériumának](#) jelentése szerint a 2019. Évi III. Trimeszter Statisztikai Jelentése szerint a fogyatékos személyek száma Romániában 839632 fő, közülük 118041 fő érzékszervi fogyatékos, 23716 fő (21697felnőtt és 2019 gyermek) hallássérült, míg 94325 fő (91568 felnőtt, 2757 gyermek) látássérült.

A Fogyatékos Személyek Társadalmi Befogadásáért Nemzeti Stratégia 2014-2020. A befogadó társadalom alapértékét tükrözi.

A448/2006 jogszabály a fogyatékos személyek jogairól, azok védelméről és előmozdításáról tartalmazza a fogyatékos személyek jogait és a velük kapcsolatos kötelezettségeket, s meghatározza a fogyatékos fogalmát: “(1) Minden olyan személy fogyatékos, akinek fizikai, érzékszervi, pszichés, mentális vagy egyéb társuló állapotához a társadalom és környezet nem alkalmazkodik, viszont hiányosságuk megakadályozza, hogy egyenlő esélyekkel vegyenek részt a társadalom életében, s társadalmi integrációjukat és befogadásukat jogi eszközökkel szükséges biztosítani (448/2006 sz. jogszabály, 2. Cikk).

A jogszabály 4. Része rendelkezik a kultúra, a sport és a turizmus akadálymentességével kapcsolatban. A 21. Cikk kötelezi a hatóságokat, hogy támogassák az arra rászorulókat a kulturális eseményeken való részvétel során, és rendezzenek számukra is eseményeket. E cikk szintén rendelkezik a térítésmentes vagy kedvezményes belépésről.

A 221/2010 számú jogszabály 30. Cikke rendelkezik a kulturális életben, rekreációban, sport és szabadidős tevékenységekben való részvételről. Kimondja, hogy e területeken is szükséges biztosítani

az egyenlő esélyű hozzáférést, s hogy a szervező köteles ennek feltételeit biztosítani minden kulturális helyszínen, így a múzeumokban is.

A nemzetközi egyezmények és szerződések, európai direktívák és ajánlások nyomán a fogyatékos személyek befogadását és jogainak védelmét elősegítő nemzeti standardek kerültek kidolgozásra (ezek közül a 1215 számú határozat 2002. Október 31. Napján törlésre került).

A Fogyatékos Személyek Védelmét, Integrációját és Társadalmi Befogadását Előmozdító Nemzeti Stratégia 2006-2013. Célja “a fogyatékos személyek egyenlő jogainak biztosítása és a kirekesztés megszüntetése”, amelyet az 1175 számú határozatban fogadtak el 2005. Szeptember 29-én, s amely kimondja “*a fogyatékos személyek jogainak védelmét, amely hozzájárul életminőségük javulásához*”. “Akadálymentes társadalom a fogyatékos személyekért” Nemzeti Stratégia 2016-2020., amelyet a 655/2016 számú határozatban fogadtak el, célja a a 221/2010. Jogszabály által ratifikált egyezmény alkalmazásának előmozdítása. A stratégia célja “a fogyatékos személyek alapvető emberi jogainak védelme, jogaik gyakorlásának előmozdítása és veleszületett méltóságának tiszteletben tartása.” Az “Akadálymentes társadalom a fogyatékos személyek számára” 2016-2020. Stratégia célja a fogyatékosággal kapcsolatos akciótervek összefogása.

A stratégia általános céljai az alábbiak:

1. Az akadálymentes hozzáférés és a fogyatékos személyek alapvető emberi jogai élvezetének elősegítése az élet minden területén.
2. A fogyatékos személyek teljeskörű részvételének biztosítása az élet minden területén.
3. A hátrányos kirekesztés megszüntetése és az egyenlőség biztosítása minden fogyatékos személy számára.
4. A fogyatékos személyek nyílt munkaerő-piacon való akadálymentes elhelyezkedésének biztosítása mind a köz-, mind a magánszférában, s az ehhez szükséges segítség biztosítása.
5. A fogyatékos személyek inkluzív oktatásának biztosítása az oktatás minden szintjén és élethosszig tartóan.
6. A fogyatékos személyek méltó életszínvonalának elérését, megtartását és emelkedését támogató intézkedések foganatosítása
7. A fogyatékos személyek egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása elérhető áron és az otthonukhoz a lehető legközelebb.
8. A fogyatékosággal kapcsolatos tudományos és statisztikai adatgyűjtés alapján megfogalmazott szakpolitikai intézkedések foganatosítása.

E fő célkitűzések képezik a haladás nyolc irányát (akadálymentesség, részvétel, egyenlőség, foglalkoztatás, oktatás és képzés, társadalmi védelem, egészségügy, statisztika és adatgyűjtés), s mindhez egy csokor specifikus intézkedés, célkitűzés és várt eredmény kapcsolódik.

Romániában számos múzeum biztosít a fogyatékos látogatók számára akadálymentes hozzáférést kiállítási tárgyaikhoz. Az akadálymentes kiállítási tárgyak ugyanakkor főként a látássérült látogatók számára készültek, s kevésbé igazodnak más fogyatékoságokhoz. A Nemzeti Pénzügyi és Szociális Ellenőrző Hatóság több alkalommal ellenőrizte a romániai múzeumokat, ám mindig a rámpák és akadálymentes mosdók meglétére fókuszáltak. Az infokommunikációs akadálymentesség szempontjából azonban még sok építészeti és környezeti elem hozzáférhetőségét szükséges javítani. A legtöbb kezdeményezés ugyanis egyértelműen az építészeti, nem pedig az információs akadálymentességre fókuszál. Az épület és a környezet akadálymentességével kapcsolatos útmutatást nyújt – ám kevésbé foglalkozik a kiállító terekkel – a 448/2006 számú jogszabály, “a fogyatékos személyek jogainak védelme és előmozdítása”, az NP051 norma (2013) “A középületek és városi területek adaptációja a fogyatékos személyek szükségletei szerint”, Valamint a GP 088-03 (2003) számú rendelet “Útmutató a történelmi jelentőségű helyszínek fogyatékos személyek számára biztosított akadálymentes hozzáférésehez”

II.5. TÖRÖKORSZÁG

A legfontosabb és legátfogóbb fogyatékos személyekhez kapcsolódó jogszabály a 5378 számú, a fogyatékos személyek pedig számos további rendeletben, jogszabályban és módosított jogszabályban megjelennek. A 2005. Július 1-jén elfogadott (5378/2005 számú jogszabály).

Az 1-es cikk (módosítva 2014. Február 6-án, -6518/62); célja előmozdítani a fogyatékos személyek egyenlő joggyakorlását, valamint segíteni hogy jogaikat az élet minden területén másokkal azonos mértékben gyakorolhassák, erősödjön a társadalom tisztelete veleszületett méltóságukkal szemben, és támogassa a fogyatékosággal összefüggő akadályok leküzdését (5378 sz. jogszabály/módosítva: 6518/62, 2014).

2. cikk. E jogszabály a fogyatékos személyeket, családjukat és az őket segítő szervezeteket támogatja.

A 4. cikk (módosítva: 2014. Február 6. -6518/64 md.) (5378/2014 sz. Jogszabály, 4. cikk) kimondja

c) Alapvető fontosságú a minden embert megillető, alapvető emberi jogok biztosítása, a joggyakorlás és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása.

d) Alapvető fontosságú a fogyatékos személyek számára biztosítani az akadálymentes hozzáférést annak érdekében, hogy függetlenül és teljeskörűen részt vehessenek a társadalom életében.

i) Alapvető fontosságú biztosítani a fogyatékos személyek, családjuk és érdekvédelmi szervezeteik részvételét a szakpolitikai döntéshozatal és a szolgáltatások különböző folyamataiban.

f) Akadálymentesség: Az épített környezet, a közterületek, a tömegközlekedés, az információs szolgáltatások, valamint az információs és kommunikációs technológia önállóan és biztonságosan használható a fogyatékos emberek számára.

l) Közszolgáltatást nyújtó épületek: kormányépületek, a vallásgyakorlás helyszínei, oktatási és egészségügyi intézmények; kulturális intézmények, pl. mozik, színházak, operaházak múzeumok, könyvtárpépületek, konferenciatermek és szórakozóhelyek, pl. kaszinók és házasságkötő termek; kereskedelmi helyszínek, pl. szállodák, magán panziók, irodaépületek, irodák, sétányok, bazárok; sportlétesítmények és hasonló középületek.

A fogyatékos személyekhez fűződő egyik legjelentősebb törvényi eszköz az ENSZ által 2006. December 13-án elfogadott egyezmény a [Fogyatékos személyek jogairól és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv](#), amelyet a részes államok 2007. Március 30-tól írhattak alá. Törökország részvétele e folyamatban példázza annak érzékeny voltát és erőfeszítéseit “a fogyatékos személyek jogainak egyenlőségéért a nemzetközi szintéren”

(<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>).

A Török Köztársaság fogyatékossgal kapcsolatos törvénykezése dinamikus fejlődést mutat, ezt példázza a 5378 számú jogszabály és egyéb jogszabályi módosítások egyaránt, pl2005. 07. 01; az 5378 számú jogszabály módosítása 2012-ben és 2014-ben az akadálymentességgel kapcsolatban, valamint a tömegközlekedési járművekkel kapcsolatos módosítás és az alkalmazással kapcsolatos intézkedés (: 5378/2014 számú jogszabály, 3. cikk)

Az utóbbi idők jogszabályai közül kitűnik a 2020. 01. 28-I 2020/01 számú körlevél, amelyet a Család, Munka és Társadalmi Szolgáltatások Minisztériumának Fogyatékos- és Idősügyi Főigazgatósága tett közzé.

"2020 – az akadálymentesség éve" volt, amelynek során a különböző intézmények és szervezetek tervezett és szisztematikus vizsgálat keretében mérték fel, milyen mértékben felelnek meg a standardeknek, s igyekeztek felgyorsítani az akadálymentesítés különböző folyamatait.

A Marmaray Projekt során – amelyet a Közlekedési és Infrastruktúra Minisztérium indított – összesen 43, Gebze és Halkalı közötti pályaudvar újult meg, amelyek mindegyike az Állami Török Vasúttársaságé (TCDD). A 5378 számú jogszabály értelmében az állomásokra mozgólépcsőt és liftet szereltek, és sárga jelző sávokat festettek fel. A Marmaray routen a történelmi Sirkeci Pályaudvaron található isztambuli Vasúttörténeti Múzeum közlekedési és akadálymentességi szempontból igen kiemelt elhelyezkedésű, mivel a turisták által látogatott Sultan Ahmet Mecset, a Hagia Sophia Múzeum, a Topkapi Palota közelében található, a Marmaray, Topkapi – Kabatas villamosmegállónál, közel van a kompikötő, a városnéző buszjárat stb.

A TCDD mind a járművek, mind az állomások akadálymentesítéséről igyekszik gondoskodni. Bár fő profilja a tömegközlekedés, aktív muzeológiai szereplő is, minthogy a Sirkeci Pályaudvaron

található a török vasúti múzeum eredeti kiállítási tárgyakkal és dokumentumokkal. A TOMIMEUS program további hasznos tudással gazdagítja a múzeumot.

Törökországban az egyetemek, közintézmények és szervezetek számos, a fogyatékos személyekkel foglalkozó kutatást folytatnak, közöttük a jelenkor múzeumainak akadálymentes hozzáféréseivel kapcsolatban.

Assoc.Prof. Berna Okan - Düzce University, Health Services Accessibility and Expectations of Disabled People, Muhammed Arca, Günay Sak eifm.trakya.edu.tr.

III. Akadálymentesség és a fogyatékos személyek inkluzív múzeumlátogatása

---

Egy múzeum akadálymentesítése nem hogy nem gátolja annak fejlődését, ellenkezőleg: a módszertani és technológiai innovációknak köszönhetően nő a látogatók száma, így az akadálymentesítés valójában mind a múzeum, mind a látogatók számára pozitív. Amint az kézikönyvünkben kitűnik, a környezeti és infokommunikációs akadálymentesítés standardjeit Európa-szerte jogszabályi eszközök írják elő. A múzeumokkal szemben elvárás a minőségi szolgáltatások, a fogyatékos látogatók számára pedig az akadálymentes hozzáférés biztosítása.

A 2015. évi Eurostat barometer adatai szerint a 16 évnél idősebb fiatalok legjellemzőbb kulturális tevékenysége a múzeumba járás. 2015-ben az EU felnőtt lakosságának (16 éves vagy annál idősebb) 45.9%-a számolt be arról, hogy az előző 12 hónap során járt moziban. Ennél némiképp kevesebben (43.4 %) látogatott el egyéb kulturális helyszínre vagy vett részt élő előadáson (42.8%). Bár az EU viszonylatában a százalékos megoszlás közel azonos, megfigyelhetőek nemzeti sajátosságok. A kulturális részvétel minden EU tagállamban magasabb volt a fiatalabb népesség körében (Eurostat, 2015). 2015-ben csupán két tagállamban (Bulgária, 52.1 %; Románia, 48.5 %) nyilatkozott úgy a fiatal felnőtt lakosság 70%-nál kisebb arányban, hogy járt kulturális eseményen. Hat tagállamban ugyanakkor az idősebb népesség több, mint 70%-a vett részt ilyen eseményen: Luxemburg (70.5 %), Egyesült Királyság (70.8 %), Hollandia (76.9 %), Finnország (77.8 %), Svédország (78.8 %) valamint Dánia (80.0 %). A 2015. Évi Eurostat barometer megmutatja, hogy a fiatalok legkevésbé Romániában vesznek részt a kulturális életben. Ennek hátterében számos ok meghúzódhat: egyebek mellett az anyagi nehézségek, az érdeklődés alacsony aránya, kulturális intézmények hiánya a településen vagy a környező nagyobb településen.

Sandell (1998) a múzeumok vonatkozásában három társadalmi inklúziós stratégiát azonosít: (1) befogadó múzeum, (2) a múzeum, mint a társadalmi regeneráció eszköze, valamint (3) a múzeum, mint a széleskörű társadalmi változás eszköze. Sandell (1998) a fentieket a következőképpen magyarázza: az inkluzív múzeum minden a kultúrafogyasztás útjába gördülő akadályt elhárít. Az akadályok lehetnek fizikai, gazdasági, intellektuális, pszichológiai vagy földrajzi természetűek. Az elmúlt évtized során a múzeumok újradefiniálták kapcsolatukat a látogatókkal elfogadva, hogy látogatóik eltérő szükségletűek, életkorúak, különbözik az életútjuk, az érdeklődésük és az elvárásaik (Hathazi, 2017). A múzeumok tehát igyekeztek a különböző fogyatékos látogatók igényeit kielégíteni. McMillen (2015) szerint az akadálymentesség vagy inklúzió mára nem csupán a fizikai tér hozzáférhetőségéről és az egyetemes tervezésről szól: részét kell képeznie a szakpolitikáknak, az infokommunikációs hozzáférésnek, a művészeti gyakorlatnak, a modern technológiának, a digitális médiumoknak, valamint a partneri együttműködéseknek. Amikor egy múzeum holisztikus és emancipatív módon működik, akkor válhat mindenki számára hozzáférhetővé és befogadóvá – azok számára is, akik nem úgy “látják” a világot, mint mi.

Egy múzeum akadálymentességének fontos tényezője annak **megközelíthetősége és környezete**. Az elérés történhet:

- Tömegközlekedéssel, ami biztosítja a fogyatékos személy önállóságát;
- Fogyatékos személyeket támogató civil szervezetek segítségével
- Olyan iskola segítségével, amelyik szállítást biztosít diákjai számára

Az akadálymentes múzeum második dimenziója a **múzeum épületének és környezetének általános akadálymentessége**. Igen sok múzeum műemléki épületekben kap otthont, ahol az akadálymentesség biztosításához elengedhetetlen átépítés megvalósítása különösen nehéz. Ezért elengedhetetlenül fontos megvizsgálni, milyen módon lehet egy épület akadálymentes, miközben az építészeti és kulturális örökség sem sérül. Általánosságban a fogyatékos látogatók számára az alábbiakat szükséges biztosítani:

- parkolási lehetőség;
- rámpák vagy lépcsőliftek;
- széles ajtók – látható, akadálymentes;
- tapintható szőnyegek, vezetősávok fehér botot használók számára;
- a mobil alkalmazásokkal kompatibilis digitális jeladók;
- akadálymentes mosdók;
- pihenőhelyek a múzeum épületén belül vagy kívül;
- megfelelő megvilágítás a múzeumban;
- jól látható térképek és a beltéri közlekedést megkönnyítő jelzések;

- alternatív információs anyagok stb.

A múzeumon belül minden fontos helyiséget jól láthatóan szükséges jelezni. A múzeumoknak szükséges szem előtt tartania, hogy a látogatók tanulási stílusa és preferenciái igen eltérőek. Hangsúlyozzuk, hogy a múzeumlátogatás intellektuális stimuláció és folyamatos tanulási lehetőség. Fontos, hogy a látogató minden múzeumlátogatás alkalmával tanuljon valamit.

A harmadik dimenzió maga a **múzeum személyzete**. Fontos, hogy az intézmények rendszeres időközönként biztosítsanak munkatársaik számára a fogyatékossgal kapcsolatos tanulási lehetőségeket. Mivel a múzeumok munkatársai gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt dolgoznak, fontos, hogy minden fogyatékossgal, a fogyatékos személyekkel kapcsolatos interakcióval és a segítségnyújtás formáival kapcsolatban is rendelkezzenek alapvető ismeretekkel. A segítségnyújtás során hasznos lehet alapvető jelnyelvi elemek, vak személyek kísérésének vagy a kerekesszék használatának ismerete. A múzeumi dolgozók képzésének a felsoroltakra mindenképpen fontos kitérnie.

A negyedik – és az akadálymentes hozzáférés szempontjából legfontosabb – dimenzió a **hozzáférés az információhoz és kiállítási tárgyakhoz**. Természetesen az akadálymentes hozzáféréssel kapcsolatban megfogalmazhatóak általános ajánlások, ugyanakkor az adaptációk kapcsán figyelembe kell venni a múzeum tematikáját, a kiállítások dinamikáját és a látogatói célcsoportot különösen akkor, ha a látogatók hallássérült (siket vagy nagyothalló), intellektuális képességzavarral vagy fejlődési zavarral élő, mozgáskorlátozott vagy látássérült emberek. A fogyatékos embereknek a látogatás megtervezéséhez a legtöbb esetben szüksége van ezen információkra és könnyű megközelíthetőségre.

Mivel a látogató elsőként a honlappal találkozik, fontos, hogy az megfeleljen az akadálymentesség nemzetközi standardjeinek és ajánlásainak (W3C és WCAG). A honlapon a múzeum akadálymentességéről szóló résznek az alábbi általános információkat kell tartalmaznia:

- a múzeum megközelítése;
- fogyatékos személyek számára fenntartott parkolóhelyek;
- a múzeum munkatársának elérhetősége kérdések esetén;
- önálló közlekedés a múzeumon belül, vagy kísérő igénylésének a lehetősége;
- látogatáskutyával;
- akadálymentes kiállító terek;
- speciális programok;
- eltérő fogyatékossgai csoportok számára kidolgozott tevékenységek;
- további szolgáltatások a múzeumban vagy annak közelében, (pl. étterem),

Mind a négy dimenzió (1) a múzeum akadálymentessége, (2) általános hozzáférés, (3) a múzeum munkatársai, valamint (4) a kiállítások akadálymentessége azonos fontossággal bír, s az akadálymentes hozzáférés csak együttes meglétükkel valósulhat meg. Ha A pontból B-be nehézkes az eljutás, nem

beszélhetünk akadálymentes útvonalról. A múzeum hozzáférhetőségének vizsgálatakor tehát mind az akadálymentesség standardjeit, mind a múzeum sajátosságait figyelembe kell venni. Ha a fogyatékos személy nem mehet a múzeumba, a múzeumnak kell hozzá elmennie. Ez speciális workshopok formájában, a VR technológia és videókonferencia platformokon zajló virtuális látogatások keretében valósítható meg.

Az inkluzív múzeumok jellemzően együttműködnek olyan helyi szervezetekkel és közintézményekkel, amelyekkel konzultálhatnak az akadálymentesség kérdésében. Az akadálymentes múzeumot meghatározzák standardek, etikai szabályok, a függetlenség, a méltóság, az integráció és az egyenlő esélyek a fogyatékos látogatók számára (McMillen & Alter, 2017).

III.1. Látássérült személyek akadálymentes múzeumlátogatása

Auricchio et al. (2017:737) szerint *“A vak és látássérült személyek esetében a mérnököknek és építészeknek figyelembe kell vennie mind a tájékozódás és a térérzékelés, mind a taktilis és auditív észlelés tényezőit.”* A tapintható térképek, makettek, az audioguide és a Braille feliratok nem csupán a fogyatékos látogatók számára növelik a múzeum akadálymentességét. A tapintható térképek olyan domború és javasoltan színes felületek, amelyek a látássérült látogatók számára megkönnyítik a tér megismerését. Segítségükkel érzékelhetővé válnak a tér arányai, dimenziói, alakja és egyéb jellemzői, amelyek alapján kialakulhat annak mentális reprezentációja. Utóbbi elengedhetetlen a minél biztonságosabb és önállóbb tájékozódáshoz. Az AM (additive manufacturing), más néven a 3D nyomtatás olyan innovatív és rohamléptekkel fejlődő technológia, amelynek segítségével egy háromdimenziós alagra számos réteget húzva összetett tárgyak mása alakítható ki (Auricchio et al., 2017, p.745-746). A legismertebb additív technológia az extrúzió FDM (fused deposition modelling). Sikerei az alábbiakon alapulnak:

- 1) aprólékos kidolgozású, ami elengedhetetlen egy tapintható térkép esetében. A Braille jelzések méretei és tulajdonságai pl. igen speciálisak; 2) tartósság, ami elengedhetetlen, ha a térképet több száz látogatónak készítjük; 3) kellemes tapintás, alapvető fontosságú (és növeli a térkép élvezeti értékét); 4) megfelelő színösszeállítás, mely segítséget nyújt a látássérült látogatóknak, gyermekeknek és minden további érdeklődőnek; 5) elkészítési idő, a 3D modellből (CAD), a nyomtatási terület nagysága okán 16 csempét hozunk létre viszonylag rövid idő alatt (9 óra/csempe).

Bizonyos spanyol múzeumokban az MGA (Multimedia Guides for All) megközelítést alkalmazzák, azaz az adaptált mobil tartalmakhoz bármely látogató hozzáfér (Ruiz et al., 2011). A múzeum egyértelműen olyan szintér, ahol szükséges az egyetemes tervezés.

E megközelítés célja, hogy minden multimédiás és audiovizuális tartalmat közvetítő mobil eszköz hozzáférhető legyen az érzékszervi vagy kognitív fogyatékos személyek számára. Az MGA olyan hordozható és interaktív eszköz, amely végigkálauzolja a látogatót a kiállítási tereken, miközben különböző csatornákon (szöveg, kép, film, audio,) információkat közöl. Ezen eszközök adaptálhatóak a fogyatékos látogatók speciális érzékelési vagy kognitív szükségletei szerint. Ruiz et al. (2011) meglátása szerint az MGA kontextusában “az akadálymentesség mechanizmusai” fogalom olyan eszközt jelent, amely a különböző tartalmakat hozzáférhetővé teszi különböző felhasználók számára. Számos olyan az egyén igényeihez igazítható audiovizuális eszköz létezik, amely integrálható a hordozható eszközökbe, és a jövőben várhatóan egyre szélesebb körben elérhető lesz a múzeumokban.

Ideálisabb, ha minden MGA eszköz egyetlen access point számos konfigurációs lehetőséggel, nem pedig a felhasználó szükségletei szerint számos különböző hozzáférési lehetőséget nyújtó eszköz. Az MGA típusú eszközök jellemzően nagyobb kijelzővel rendelkeznek így a feliratok könnyebben olvashatóak mind a siket, mind a látássérült felhasználók számára,

E megközelítést egy R&D projekt keretében fejlesztették, amelynek címe GVAM (az Akadálymentes Virtuális Múzeumi Guide, Accessible Virtual Guides for Museums, spanyol megfelelőjének rövidítése). Amikor a felhasználó elkezdi használni az eszközt, beállította a nyelvet és testre szabta az akadálymentes beállításokat, az eszköz készen áll a használatra és alapvető tartalmak megosztására.

A multiszenzoros kommunikáció meglehetősen új fogalom, amely jelentős változásokat fog hozni a multimédia világába. Az érzékszerveket, a szaglást stimuláló eszközöket gyakorta használnak élményparkokban – pl. a Horizon élmény a Disney Epcot centreben (Epcot Central 2008). A látogatók a gyakorlatban már számtalan múzeumban találkozhatnak multiszenzoros élményekkel speciálisan kialakított kiállításokon, esetleg élő vagy gépi idegenvezetés, tapintható tárlatok vagy tematikus workshopok során (Neves, 2012).

Napjainkban a leggyakoribb multiszenzoros múzeumi élmények a látássérült látogatók számára is elérhetőek az alábbiak valamelyike révén: olyan speciális kiállítási tárgyak vagy múzeumok, amelyeket kifejezetten a számukra alakítottak ki (pl. a bolognai Anteros Múzeum, vagy a madridi Museo Tiflológico); speciális élő tárlatvezetés vagy tapintható tárlat (pl. V&A vagy a londoni British Museum), amelyek kifejezetten fogyatékos látogatókra gondolva alakították ki kiállításait; vagy speciális audio guide segítségével, (pl. Winston Churchill Múzeum, nemrégiben pedig a londoni British Múzeum) állított össze leírásokat kifejezetten látássérült látogatói számára.

Neves (2012) megemlíti, hogy nem sok művészeti galéria biztosít kifejezetten a látássérült emberek számára készült audio guideot. Ennek az a téves feltevés is meghúzódhat a háttérben, hogy a látássérült embereket nem érdeklik a vizuális művészetek. Ma már egyre több múzeum kínál kreatív és

alternatív megoldásokat a fogyatékos látogatóknak, és egyre több cég készít audio guide eszközöket látássérültek számára.

Az alábbi általános útmutatásokat érdemes figyelembe venni, amikor egy kiállítást adaptálunk fogyatékos látogatók számára:

- akadálymentes prospektus hallássérült, tanulásban akadályozott és látássérült látogatók számára;
- albumok a kiállítási tárgyak nagyított képével;
- Braille és/vagy nagyított anyagok;
- megfelelő magasságban elhelyezett panelek és kijelzők;
- egy az egyhez arányú, vagy jól tapintható méretű 3D műtárgy-másolatok vak látogatóknak;
- 2D-s tapintható ábrák rövid Braille magyarázattal;

Feliratozott és audionarrált multimédiás anyagok;

- hordozható multimédiás audio guideok, amelyek a látogató szükségleteinek megfelelő tartalmat adnak át;
- multimédiás kijelző a múzeum fontos területein;
- QR kódok, amelyek segítségével a kiállítással kapcsolatos további információ válik hozzáférhetővé;
- I Beaconok, amelyek segítik a kiállítási tárgyak azonosítását és a múzeumon belüli tájékozódást;
- mobilalkalmazások;
- a fehérbottal kommunikáló technológiával ellátott tapintható szőnyegek.

III.2. Akadálymentesítés hallássérült személyek számára

A hallássérült személyek csoportja meglehetősen heterogén, így az akadálymentes hozzáférés ismertetése előtt fontos megismerkednünk legfőbb jellemzőikkel. Enyhébb fokú hallássérülés esetén nagyothallásról, súlyosabb esetben siketségről beszélünk. A Fogyatékos-sággal Élő Amerikaiak Rendelet (Americans with Disabilities Act, ADA) a fogyatékos személyt a következőképpen definiálja „*olyan ismert fizikai vagy mentális sérülés, amely jelentősen akadályozza a személyt a mindennapok egy vagy számos feladatának elvégzésében*” (Harrison & Gilbert, 1992, p. 75). E definíció értelmében egy hallássérült személy fizikai szempontból akadályozott, ami jelentősen hat mindennapi tevékenységeire (Tucker, 1997). E törvény a fogyatékos-ságon kívül azokat az adaptációkat is meghatározza, amelyeket az intézményeknek biztosítani kell. A hallássérült személyeknek az ADA értelmében „*biztosítani szükséges olyan speciális szolgáltatásokat és eszközöket, mint a képzett tolmácsok, hallást támogató eszközök, jegyzetelők és nyomtatott anyagok*” (Harrison & Gilbert, 1992, p. 54).

Az ADA értelmében a művészeti galériák is kötelesek a hallássérült személyek szükségleteihez igazodni, ám csak olyan mértékben, ami nem ró túlzott terhet a múzeumra, valamint nem kényszeríti arra, hogy külön programot szervezzen hallássérült látogatói számára. A különböző intézmények lehetőségei és anyagi forrásai természetesen igen eltérőek, így az általuk nyújtott adaptációk is eltérőek. A fogyatékos személyek múzeumlátogatás iránti hajlandóságát alapvetően meghatározza az akadálymentesség megléte vagy hiánya.

A hallássérülés mértéke nagyon változatos – egyeseknek csak a mély hangok és a halk beszéd megértése jelent nehézséget; mások csak a hangos beszédet értik, és nehezen követik a csoportos társalgást; vannak, akik pedig csak egy-egy hangos zajt hallanak, és inkább vibrációt érzékelnek mintsem hangokat (Farkas & Perlusz, 2000). Sok hallássérült személy használ hallássegítő eszközt. Ez lehet hallókészülék, amely a középfülön keresztül juttatja el a hangokat a belső fülbe. Lehet kochleáris implantátum, amely a hibásan funkcionáló belső fül szerepét átvevő elektronikus eszköz, amely a hangokat elektromos impulzussá alakítva továbbítja az agyba.

A hallássérülés jelentkezhet a beszédfejlődés előtt és után. Ha a nyelvi készségek és a beszéd fejlettek, a hallássérülés önmagában van jelen (pl. időskori hallásvesztés). A koragyermekkorban meglévő hallássérülés azonban nagy valószínűséggel befolyásolni fogja a nyelv- és beszédfejlődést. Ha a nyelvfejlődés időszakában a hallás korlátozott, úgy a nyelv és beszéd elsajátítása is sérül. Ilyen esetben a hallássérülés az alábbi nehézségekkel járhat:

- Kiejtés, hangsúly, tónus, ritmus, dinamika stb. Ezek eltérései miatt a hallássérült személy beszéde nehezebben érthető.
- A szókincs szegényesebb a kortársakénál: kevesebb szót ért és használ, különösen feltűnő ez a ritkábban előforduló szavak esetében (pl. szakkifejezések, régies szavak, kifejezések), valamint absztrakt (vizuálisan nem megjeleníthető) fogalmak. A szegényes szókincs korlátozza mind a megértést, mind az önkifejezést.
- A nyelvtan is sérül. Egyaránt hibás az írott és a beszélt nyelv, s mivel nem érti a nyelvtani elemek jelentésmódosító szerepét, sérül a beszédértés (Farkas & Perlusz, 2000).

A mindennapok és az oktatás során az információ jelentős részét az írott és hallott beszéd útján szerezzük. A nem megfelelően korrigált hallássérülés nem megfelelő beszédértést és a kortársakhoz mérve az ismeretek alacsonyabb szintjét eredményezi (Braden, 2017).

A hallássérült látogatók jellemzően az alábbi nehézségekkel szembesülnek a múzeumban:

- Korlátozott hallásuk okán kevésbé hallják a környezeti zajokat, a zenét és a beszédet.
- A hallássérülés és a társuló nyelvi nehézségek okán mérsékelten értik a beszédet.
- Nyelvi nehézségeik miatt nehezen értik az írott szöveget.
- Nyelvi nehézségeik okán nehezen fejezik ki magukat beszédben.

- Beszédük nehezebben érthető.
- Kevesebb információval rendelkeznek a világról.

A hallássérülés mértékétől függően számos módon kommunikálhatunk:

- a) Szóbeli/írott kommunikáció. A fentebb említetteket tapasztalhatjuk.
- b) Amennyiben a hallókészülék nem javítja megfelelően a hallást, az egyén a szájról olvasást is használhatja a beszéd jobb megértéséhez. Szájról olvasás közben a hallássérült személy az ajkak mozgását nézve értelmezi az elhangzottakat. A szájról olvasás során fontos, hogy a kommunikációs partnerek egymással szemben helyezkedjenek el, jó legyen a megvilágítás, és jól látható legyen a beszélő szája és arca.
- c) A súlyos fokban hallássérült és korlátozott beszélt/írott nyelvismerettel rendelkező személyek jellemzően a beszélt nyelv mellett vagy helyett a jelnyelvet preferálják (Braden 2017).

A legtöbb siket ember nyelvi, oktatási és szociális nehézségekkel szembesül a múzeumokban. Napjainkban egyre több múzeum igyekszik gyűjteményét speciális programokon keresztül hozzáférhetővé tenni a hallássérült látogatóknak hallássérült múzeumpedagógus által, jelnyelven történő tárlatvezetés vagy tablet segítségével (Feenstra, 2015). Jogi kötelezettségeiken túl a múzeumoknak minden érdeklődőt ki kell szolgálniuk, különösen, ha ehhez anyagi forrással is rendelkeznek. Mivel a művészeti múzeumok az érdeklődők széles körét hivatottak kiszolgálni, hallássérült látogatóik is jogosultak a programokat másokkal egyenlő mértékben élvezni. Ezért különösen fontos, hogy a múzeumok törekedjenek társadalmi kezdeményezéseiket minden igényt figyelembe véve megtervezni. Az akadálymentes programok tervezése akkor lehet a legsikeresebb, ha együttműködésen alapulnak és az érintett intézmények valóban elköteleződnek mellette (Westerhoff, 2017).

Martins (2016) szerint a múzeumok ideális színteret biztosítanak a kulturális sokszínűséggel kapcsolatos szemléletformálásra. A siket közösség önkifejezésének eszköze a jelnyelv, amely az anyanyelvük és személyes identitásuk része. Múzeumi környezetben az identitás értelmezését a tárlat prezentálásának módja tükrözi. Ha egy múzeum a siket látogatók számára is hozzáférhető programot szervez, azzal sokat tesz a siket és hallássérült közösség társadalmi és kulturális befogadásáért. A kiállítások a siket embereket önálló és kulturális identitásukhoz fűződő gondolatcserére ösztönözhetik. Ha egy múzeumban jelnyelven kommunikálnak a siket látogatókkal, azzal bátorítják ezen AAK (augmentatív és alternatív kommunikáció) csatorna használatát, valamint válaszolnak színes közönségük egyéni szükségleteire és képességeire.

Martins (2016) azt állítja, hogy a múzeumban átélt események és tapasztalatok közelebb hozzák egymáshoz a siket és a halló kultúra tagjait különösen, ha a személyzet a kommunikáció bilingvális modelljét alkalmazza.

Johnson (2013) szerint a múzeumoknak vezető szerepet kell betölteniük a befogadás és az akadálymentesség legmagasabb standardjeinek képviselőjeként. Szintén fontos, hogy a múzeumok multiszenzoros csatornákon keresztül ériék el látogatóikat, mert így módon a látogatók kiválaszthatják a számukra legmegfelelőbbet.

Ajánlások a hallássérült személyekkel történő kommunikációhoz:

- Nyugodt színteret válasszunk a kommunikációhoz, mert a háttérzaj nehezítheti azt.
- Álljunk a siket látogatótól vagy csoporttól egy-két méterre. Ez egyaránt fontos a hallókészülékkel, a szájról olvasást és a jelnyelvet használók számára.
- Mielőtt beszélni kezdünk, vonjuk magunkra a közönség figyelmét: kopogtassuk meg a vállát, integessünk vagy alkalmazzunk egyéb vizuális jelzést.
- Vegyük fel és tartsuk a szemkontaktust. Ha a beszélgetésnek több szereplője van, figyeljünk a fordulók betartására.
- Segítsük a szájról olvasást. Győződjünk meg arról, hogy az arcunk nincsen árnyékban. Törekedjünk arra, hogy a szánkát ne takarjuk el. A szájról olvasás kétszemélyes helyzetekben a leghatékonyabb, és nehezített csoportos helyzetben, vagy amikor a beszélő túlságosan messze van a szájról olvasó személytől.
- Beszéljünk tisztán, ne túl gyorsan. Ne motyogjunk, kiabáljunk és ne essünk túlzásokba – mindezek torzítják az ajkak szabályos mozgását. A rövid mondatokat jóval egyszerűbb érteni a hosszabbaknál.
- Szükség esetén mondanivalónkat ismételjük meg, vagy fogalmazzuk át – utóbbi sok esetben segíti a megértést
- A kommunikáció támogatásának nonverbális módjai. Használjunk gesztusokat, testbeszédet és arckifejezéseket.
- Írjuk vagy rajzoljuk le közlendőnket, ezzel segítve a megértést.
- Siket és hallássérült látogatók esetében az információszerzés elsődleges csatornája a vizualitás. Beszéd előtt vagy után hagyjunk időt az írott információk elolvasására.
- Akkor is a siket ember szemébe nézzünk és hozzá beszéljünk, ha tolmács segítségével kommunikálunk (Bird & Mathis, 2003; Westerhoff, 2017).

JÓ GYAKORLATOK SIKET ÉS HALLÁSSÉRÜLT LÁTOGATÓK FOGADÁSÁRA

1. Jelnyelven kísért tárlatvezetés

- Világszerte számos múzeum kínál tárlatvezetést jelnyelven. Érintettként egy siket vezető hozzájárulhat a közvetített kultúra értékeinek könnyebb megértéséhez. Épp ilyen fontos, hogy erősíti a kulturális kisebbségek – közöttük a siketek – önértékelését.

- Egy múzeum megismerésének talán legjobb módja a tárlatvezetés, amely kétféleképpen történhet: hagyományosan képzett tárlatvezetővel, vagy a modern technológia segítségével. Mindkét módozatot akadálymentessé lehet tenni hallássérült személyek számára, és mindkettő ellen és mellett számos érv szól. Az egyik lehetőség, hogy a jelnyelvi vezetés során a halló látogatók számára hangzó vezetés is rendelkezésre áll. Ha egy jelnyelven és egy hangzó beszéddel dolgozó szakember együttműködik, azzal a látogatás akadálymentessé válik akár egy csoport minden, eltérő hallással rendelkező tagja számára. A jelnyelven történő tárlatvezetés épp annyira kínálja a spontaneitást és a tanulás lehetőségét, mint a “hagyományos” tárlatvezetés, így a siket közösség jellemzően több ilyen lehetőségre vágyik.
- A technológia-alapú jelnyelvi tárlatvezetés lehetőségével a kiállítások napi szinten akadálymentesen elérhetőek lehetnek a hallássérült látogatók számára. A jelnyelvi tartalmak több különböző módszerrel létrehozhatóak. A legsikeresebbek egy külső céggel folytatott együttműködés révén lehetünk, akik kapcsolatban állnak mind a múzeumi dolgozókkal, mind a siket emberekkel.
- A videóra rögzített jelnyelvi vezetés előnyei részben megegyeznek a “hagyományos” vezetés előnyeivel, mivel a látogatók által kívánt nyelven történik – ezzel is biztosítva őket arról, hogy semmilyen információról nem maradnak le -, és élvezhetik az egyéni tanulás lehetőségét. Az előre rögzített felvételek lehetővé teszik, hogy a látogató a saját tempójában és az általa kívánt sorrendben tekintse azokat meg. A jelenleg rendelkezésre álló technikai megoldásokat megelőzően a látogatók nem élveztek ilyen szabadságot. Ráadásul a legtöbb múzeum ugyanazokat az eszközöket adja a videós tárlatvezetéshez mindenkinek, így a siket látogatóknak nem kell attól tartania, hogy szükségtelenül vagy akaratuk ellenére rájuk irányul mások figyelme (Cock et al., 2018).

2. Jelnyelvi tolmácsok

Jelnyelvi tolmács bevonásával tehetőek a múzeumi programok a leggyorsabban akadálymentessé siket látogatók számára, hiszen így nincs szükség a tartalmak módosítására. A jelnyelvi tolmács megkönnyíti a siket ember számára a megértést és a bevonódást a nyilvános előadásokba, eseményekbe, ünnepélyekbe és túrákba. Fontos, hogy ha egy látogatónak szüksége van tolmácsra, igényét legalább két héttel a látogatás előtt jelezze. E szolgáltatás mind egyéni látogatók, mind csoportok számára rendelkezésre áll, ám spontán látogatás esetén nem elérhető (Westerhoff, 2017). A **jelnyelv** az akadálymentessé hozzáférés eszköze lehet az azt használó hallássérült emberek számára. A tolmács a beszélt nyelv és a jelnyelv között tolmácsol. Jelnyelvi vezetés IKT eszközökkel is megvalósítható. Nehézsége, hogy számos jelnyelvi “dialektus” létezik.

3. Hangos audio guide rendszerek nagyothalló személyek számára.

4. Multimédiás guideok a múzeum legkiemelkedőbb tárgyaihoz kapcsolódó jelnyelvi fordításokkal

A londoni British Múzeum biztosít hallássérült látogatói számára multimédiás tárlatvezetést jelnyelven, amelynek során kb. 200 kiállítási tárgyat mutat be.

5. Hallást segítő aszisztív eszközök (Assistive listening devices, ALD) vagy hallást segítő aszisztív rendszerek (assistive listening systems, ALS)

Az ilyen rendszerek különösen hasznosak a tágas terekben (koncerttermekben, konferenciatermekben, színházban, moziban). Segítségével minimalizálható a háttérzaj, csökkenthetőek a távolságból és a rossz akkusztikából adódó nehézségek. FM, infravörös vagy indukciós hurokkal működő rendszerek (Hearing Assistive Technology, 2013) (Bird & Mathis, 2003). Akkor hasznosak, ha a múzeum személyzete tudja hol találja, tudja használni és nem felejt el feltölteni. Törvényi kötelezettség, hogy folyamatosan üzemeljen olyan tömeges összejevetelt biztosító termekben, amelyek (1) minimum 50 fő befogadására alkalmasak, és rendelkeznek hangosító berendezéssel, és (2) fix ülésekkel rendelkeznek (Goldman et al., 2003). Ez többségében igaz azon múzeumokra, amelyek rendelkeznek előadóteremmel, mozival vagy színházteremmel, esetleg nagy előadóval. Három különböző rendszer közül választhatunk. Ezek az indukciós hurok, az FM és az infravörös. Mindegyik jól használható, ám a megfelelő választás egyéni tulajdonságaikon is múlik. Van hordozható és telepíthető, valamint számít a helyiség mérete és funkciója is ("Assistive Listening Systems and Devices", National Association of the Deaf). Az indukciós hurok a hallássérülés mértékének széles spektrumán segíti hangosítással az előadások és filmek követését. A hordozható rendszerek (FM, infravörös) mindennapos segítséget nyújtanak a hallássérült embereknek. Telepítésüket követően a rendszerek karbantartása nem különösebben költséges, így egy múzeumra sem ró jelentős további befektetést és nem igényel munkaerőt.

- Az FM vevők a színházakban és egyéb közösségi eseményeken is használt vevő készülékekhez hasonlóan speciális rádiófrekvenciákkal működnek. A látogató kap egy vevő készüléket, amelyet hallókészülékéhez vagy kochleáris implantátumához csatlakoztathat. Amennyiben nem rendelkezik saját hallássegítő eszközzel, a felerősített hangokat egy fülhallgatóval hallhatja.
- Az infravörös rendszerek által kibocsátott infravörös hullámokat – hasonlóan az FM készülékekhez - speciális vevő gyűjti össze.
- Az indukciós hurok működéséhez a helyiség kerületén szükséges vezetéket elhelyezni, a rendszer elektromágneses területét pedig a hang aktiválja. Telecoil beállítással rendelkező – az eszközök többsége erre alkalmas - hallókészülékkel és kochleáris implantátummal is használható. A látogató saját hallássegítő készülékén állítja be a kívánt hangerőt (Hearing Assistive Technology, 2013).

6. Telekommunikációs szolgáltatások

Az egyik legrégebbi telekommunikációs rendszer, amely a siket és hallássérült emberek kommunikációját segítette a telex. Segítségével a felhasználók telefonvonalon keresztül küldhettek egymásnak írott üzeneteket. A telex révén a hallássérült személyek könnyedén kommunikálhatnak egymással és olyan halló emberekkel, akik rendelkeznek telex készülékkel. A jelenleg kereskedelmi forgalomban lévő eszközök kicsik és könnyűek, és hozzáférhetőek pl. a múzeum jegypénztárában vagy információs pontján. Manapság használata igen ritka, a legtöbben elavult technológiának tartják. Helyette sok siket ember videótolmács szolgáltatást (video relay service, VRS) vesz igénybe. E szolgáltatás egy siket és egy halló ember számára teszi lehetővé a valós idejű kommunikációt egy jelnyelvi tolmács segítségével. A VRS igénybevételéhez egy múzeumnak nem szükséges speciális eszközöket vásárolnia, a szolgáltatás pedig nagyon hatékony (Bell & Peters, 2006).

7. Feliratozás

A **feliratozás** során a beszéd és más hangok egy képernyőn, írott szöveg formájában jelennek meg. Azon hallássérült emberek számára hasznos, akik jól értik az írott nyelvet. Három változata: nyílt és zárt feliratok, valós idejű feliratok.

- A nyílt feliratok folyamatosan látszanak, mivel a felvételbe ágyazva a videó részét képezik. A zárt feliratok digitális vagy manuális úton ki- és bekapcsolhatóak. A zárt feliratokat a készülék beállításaihoz kell elindítani. Közkezeletben a nyílt feliratok, amelyek azonnal a hallássérült felhasználó rendelkezésére állnak, nincsen szükség arra, hogy azokat maga a hallássérült személy vagy egy dolgozó aktiválja. Minden olyan, egy múzeum számára készült videót szükséges feliratozni vagy elérhetővé kell tenni annak szöveges átíratát, amennyiben a felvétel három hónapnál hosszabb ideig megtekinthető. Amennyiben a videót más készíti, a szöveges átíratot akkor is elérhetővé kell tenni. Fontos jelezni, ha egy felvételen nem hangzik el a szöveg, így a hallássérült néző tudja, hogy nem maradt le semmiről (Guidelines for Accessible Exhibit Design, Smithsonian).
- A feliratozás a hallható tartalom vizuális megjelenítése. Szemben a szöveggel a feliratozás az elhangzott beszédnél a hangfejeket, a beszélő azonosítására szolgáló elemeket is tartalmazza, valamint információval szolgál a zenéről is. A Siketek Nemzeti Szövetségi Egyesülete (US National Association of the Deaf) (amint azt Westerhoff, 2017 idézi) a sikeres felirat: *'(1) szinkronban van, tehát nagyjából a hallható tartalommal egyszerre jelenik meg, (2) tartalma azonos a hallható tartalommal, tehát informál a beszélőről, a hangfejekről (3) akadálymentes és bármikor elérhető mindazok számára, akiknek szüksége van a használatára, vagy egyszerűen csak használni szeretnék'*.
- A hallható és látható tartalmak feliratozása a múzeumokban nem csupán a siket és hallássérült, hanem a látogatók széles köre számára hozzáférhetőbbé teszi a múzeumot, és hozzájárul bevonódásuk magasabb szintjéhez. Mind a nyílt, mind a zárt feliratozás hozzájárul a múzeum

akadálymentességéhez, ugyanakkor a nyílt feliratok a “gyanútlan” látogató számára is informatívak. A gyermekek, tanulásban akadályozott és külföldi látogatók számára egyaránt hasznos lehet, hogy a hallható tartalmat párhuzamosan olvashatják is (Westerhoff, 2017).

Nyílt és zárt feliratozás használható filmekben, míg a valós idejű feliratozás (nevezik számítógéppel támogatott feliratozásnak is, Computer-Aided Real time Reporting) során az élő beszédet alakítjuk felirattá. Főként előadások, találkozók során használt (Mathis, 2003; Johnson, 2016).

8. Videóra rögzített, feliratozott és szöveges átirattal ellátott kiállítások

Sok siket és hallássérült személy számára a modern technológia biztosítja elsőként annak lehetőségét, hogy önállóan járjanak be egy múzeumot, miközben a jelnyelvi tolmácsolást vagy zárt feliratozást hordozható számítógép vagy PDA képernyőjén követik. A modern technológiának köszönhetően egy tenyérben elférő készülék képernyőjén követhetik a jelnyelvi tolmácsolást. A videó vagy egyéb multimédiás tartalom természetesen feliratozást is tartalmazhat. Nem ritkán ugyanaz a WIFI-kapcsolattal rendelkező készülék alkalmas mind a feliratok, mind a jelnyelvi tolmácsolás megjelenítésére. A jelnyelv és a feliratozás nem csupán a múzeumhoz, hanem az ott ismertett tudományterületekhez is közelebb hozza a látogatót: pl. a támogató technikának köszönhetően megismerhet a művészettel kapcsolatos kifejezéseket, s jobban elmélyülhet a látottakban, megismerve azok kifejezéséhez szükséges jeleket és szavakat (Proctor, 2004).

9. Audio guide átirata

10. A személyzet képzése

- A hívogató múzeumi környezet kialakításához elengedhetetlen hogy a múzeum dolgozóinak lehetősége legyen megtanulni, miként szolgálhatják ki színes közönségüket. Kétféle képzés létezik, amelyeket minden dolgozónak el kellene végeznie:
- Az első annak alapjai, hogy a múzeum mit kínál és hogyan képes a hallássérült látogatókat segíteni. Ennek részét képezi, hogy miként kell a múzeumban rendelkezésre álló hallássegítő eszközöket használni, valamint hogy milyen egyéb telekommunikációs megoldások segítik a hallássérült látogatókat – feliratozás, speciális programok. A múzeum munkatársaiban az alapvető kommunikációs készségek átadása révén erősíthető a fogyatékos látogatókkal végzett munkával kapcsolatos jártasság és kompetencia érzése. *A hallássérüléssel kapcsolatos tudás átadása és a tartalmas tapasztalatok továbbá növelik a munkatársakban az empátia érzését* (Johnson, 2013). Olyan környezetben, amelyben a munkavállalók tájékozottak a fogyatékos személyek jellemzőivel és szükségleteivel kapcsolatban, jóval inkább találkozunk jó gyakorlatokkal és az akadálymentesség is nagyobb eséllyel biztosított.

- A második képzés a fogyatékosággal kapcsolatos szemléletformálásra fókuszál. Vezetheti a munkatársi közösség egy képzett tagja, külső szakember vagy intézmény munkatársa. Nem mindig könnyű szemléletformáló tréninget tartani egy múzeum dolgozóinak. Ennek egyik oka, hogy a munkatársak viszonylag gyakran cserélődnek, így nehéz megvalósítani, hogy mindenki részt vegyen képzésen. Egyszerűbb a helyzet, ha a képzést a munkatársak egyike vezeti, mivel így könnyebben biztosítható a folytonosság, és egyszerűbb a megfelelő időpontokat megtalálni.

11. Víz a segítő kutyáknak

12. Bizonyos múzeumok biztosítanak:

- a. Indukciós hurkot beszélgetéshez, filmnézéshez
- b. Jelnyelvi tolmácsolással kísért beszélgetéseket, valamint jelnyelven folyó beszélgetéseket
- c. Valós idejű feliratozást – olyan szolgáltatás, amelynek köszönhetően a hangzó beszéd rövid időn belül írott szöveggé jelenik meg a beszélő közelében elhelyezett képernyőn

Playforth (2004) szerint a teljesen inkluzív információs szolgáltatás (mint a múzeumban vagy könyvtárban) az alábbiakat biztosítja:

- A szolgáltatás népszerűsítése;
- Hírének terjesztése siket emberek klubjaiban, társadalmi szolgáltatóknál és hallássérültek szervezeteinél;
- A siket embereket elérő médiában (cikkekben, hirdetésekben) könnyen érthető nyelvezettel és egyértelmű megjelenéssel;
- Akadálymentes honlapok speciális oldalakra mutató linkekkel;
- Videóban közölt információ a szolgáltatásról jelnyelvi tolmácsolással, világos és háttérzajoktól mentes soundtrackkel és átlátható feliratokkal, amelyek tovább irányítják az érdeklődőt az oldal más részeire;
- A múzeum dolgozói ellátogatnak siket és nagyothalló emberek közösségeibe, szájról olvasás órákra, és személyesen ismertetik a szolgáltatást.
- A telefonokra válaszoló munkatárs érhetően és türelmesen beszél.
- Elérhető az E-mail, a fax, a szöveges üzenet, a videótelefonálás és a készülék használatát ismerő múzeumi munkatárs.
- A könyvtári szolgáltatások között elérhető a Text Direct (a telefon írott és hangalapú szolgáltatásait összekötő valós idejű tolmácsolás) és a Hasicom (siketvak személyek számára).

A mobil telefonról való szöveges üzenetküldés lehetősége

- Mindenfelé jól látható feliratok.
- Barátságos, indukciós hurokkal ellátott recepció és információs asztalok, jó megvilágítás, letisztult hátterek és jó akkusztika.
- A teljes személyzet jártas a hallássérülés terén és ismeri az alapvető jeleket, néhány munkatárs pedig magasabb szintű jelnyelv ismerettel rendelkezik, és ismeri a siketvak személyek által használt taktilis ábécé jeleit.
- A teljes személyzet tisztában van azzal, hogy a siketvak, valamint a kognitív nehézségekkel küzdő hallássérült személyek szükségleteit speciálisak.
- Virtuális humán jelnyelvi képernyő (Virtual human signing screen, VISICAST, TESSA) minden információs ponton.
- A teljes személyzet tudja, miként lépjen kapcsolatba képzett tolmácsokkal.
- Szórólap az épület térképével, valamint könnyen érthető tájékoztató anyagok.

IV. Programok a múzeumok akadálymentesítéséért, szakpolitikai jó gyakorlatok és kezdeményezések a konzorciumi partner országokban. Példák a világból.

Az akadálymentes hozzáférés és az akadálymentes kommunikáció alapvető fontosságú a múzeumok és a fogyatékos – közöttük a látás- és hallássérült – látogatók közötti kapcsolatfelvételhez. A különböző nemzetközi szervezetekben erre látni erőfeszítéseket.

Az Akadálymentes Források a Kulturális Örökség Ökoszisztémáiért ([Accessible Resources for Cultural Heritage EcoSystems - ARCHES](#)) olyan európai projekt, amelynek célja a múzeumok akadálymentesítése technikai megoldások és résztvevő módszerek segítségével. A projektben közreműködnek fogyatékos személyek, vállalatok, múzeumok és egyetemek. A résztvevők három éven át fejlesztettek EU támogatással és teszteltek új eszközöket: 3D maketteket, mobiltelefonos alkalmazásokat, jelnyelven kommunikáló játékokat és avatarokat, valamint multiszenzoros múzeumi tartalmakat. Az eszközöket több, mint 200 fogyatékos személy tesztelte Spanyolországban, Ausztriában és az Egyesült Királyságban.

Akadálymentesebb múzeumok a technológiának köszönhetően: IKT, közösségi média, internet, alkalmazások stb. Használata.

A Google Maps a Google utcaképpel kombinálva lehetővé teszi, hogy virtuálisan ellátogassunk különböző helyekre. A Google Kulturális Intézetnek (Google Cultural Institute) köszönhetően, amelynek alapja a Google utcakép, olyan kulturális nevezetességeket nézhetünk meg néhány kattintással mint a párizsi **Palais Garnier operaház**, a **berlini filharmonikusok koncertterme**, vagy a **madridi Teatro Real operaház**. A szervezet ugyanakkor a művészeti gyűjteményekhez és múzeumokhoz való hozzáférést is segíti, pl. a new yorki Eleanor Roosevelt Múzeum, vagy a **bostoni** afrikai-amerikai történelmi gyűjtemény. A **londoni** Szent Pál Székesegyház, a **brazil** kávé múzeum, vagy az **athéni Acropolis** szintén bebarangolható otthonról a Google kezdeményezése révén. E rendszerek előnye, hogy a látnivalókat hihetetlen közelségbe hozzák – olyan kiállítási tárgyakat figyelhetünk meg, amelyek felett könnyen elsiklana a figyelmünk.

A Sage Travelling időskorú és fogyatékos utazóknak kínál személyre szabott ajánlatokat. Kizárólag akadálymentes európai desztinációkra szervez utakat, és igyekszik áthidalni minden olyan nehézséget, amellyel egy fogyatékos utazó szembesülhet. Részletes és átfogó információt nyújt a

különböző akadálymentes helyszínekkel, szállodákkal, kikötőkkel és a tömegközlekedéssel kapcsolatban,

A technológia a virtuális múzeumlátogatások révén közelebb hozza hozzánk a művészetet, valamint járulékos információval szolgál a műtárgyakkal, festményekkel és képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatban, amelyeket a **3D nyomtatásnak** köszönhetően a látássérült személyek is élvezhetnek. A **new yorki Met Museum** úttörő a 3D nyomtatás használatában: látogatói 3D nyomtatású szuvenírt vihetnek haza. A technológia európai elterjesztését hivatott előmozdítani az Ambavis Projekt, amelyet az EU támogatásával indítottak útjára. Célja, hogy a 3D nyomtatás segítségével a kiállítási tárgyak a látássérült látogatók számára is élvezhetőek legyenek. A technológiát sikeresen alkalmazzák egyebek mellett pl. **Ausztriában, Németországban és az Egyesült Királyságban.**

A **madridi Prado Múzeum** megnyitotta “Ma érintsd meg a Pradot” (Hoy toca el Prado”) c. kiállítását az Axa Alapítvány és a Spanyol Vakok Nemzeti Intézménye (Organización Nacional de Ciegos Españoles, ONCE) támogatásával. A 3D nyomtatás segítségével három különböző műfaj hat képviselője vált tapinthatóvá, közöttük az Apollo in the Forge of Vulcan, Nobleman with his Hand on his Chest, vagy A Napernyő, amelyeket a látássérült látogatók megtapinthattak. E módszer segítségével kialakíthatták magukban a műtárgyak mentális reprezentációját, megérthették, mi a perspektíva és a tér (Vaz et al., 2018). A kiállítás Braille információval is szolgált, valamint rendelkezésre állt audio guide is.

A mobilalkalmazások épp akkora segítséget jelentenek a hallássérült látogatók számára, mint a 3D nyomtatás a látássérültek számára. Ennek jó példája a Roald Dahlnak, a híres gyerekkönyv szerzőnek (pl. Charlie és a csokigyár, Matilda) szentelt múzeum. A Mark Applin által készített, Signly elnevezésű alkalmazás célja a siket személyek integrációjának előmozdítása. Lényege, hogy a siket látogatók is élvezhetik a hagyományos audio guideot jelnyelven és a saját mobiltelefonjukon. Amint azt a múzeum 2015-ben közölte, az intézmény 24 különböző pontján szerezhetnek a látogatók információkat a híres regényíró életéről és munkásságáról a Signly segítségével.

A látás- és hallássérült látogatók az új technológiai lehetőségeknek köszönhetően olyan múzeumokat élvezhetnek, amelyek korábban nem voltak számukra akadálymentesek. Ám mi történik azokkal, akik korlátozott mozgásuk miatt nem tudják elhagyni az otthonukat? A Google, a Louvre vagy a Nintendo virtuális múzeumlátogatásain túl a robotika is remek szövetségese lehet. A robotika már bizonyított a san franciscoi de **Young Múzeumban és a computertörténeti múzeumban Mountain Viewben (California).**

“GYERE BE!” – Inkluzív Múzeumok Európában projekt ([COME-IN! – Inclusive Museums in Europe](#)) célja a közép-európai kulturális örökség értékének megóvása, és kisebb múzeumokon keresztül megismertetése a fogyatékos emberekkel. A projekt az EU közép-európai Interreg keretéből valósul meg, a megvalósításra 2.7 Millió euro áll rendelkezésre. Célja az akadálymentes és inkluzív múzeumok

létrejöttének előmozdítása (a **GYERE BE!** Ezt a **kis és közepes múzeumok humán kapacitásfejlesztésével** igyekszik biztosítani a fogyatékos személyek minél szélesebb köre számára).

Az [Art Beyond Sight](#) gyermekek és felnőttek ezreinek az életét kívánja gazdagítani a művészet és a kultúra eszközével. Az Art Beyond Sight (ABS) szervezet akadálymentes hozzáférést kíván biztosítani a művészethez, kultúrához, rekreációhoz, sporthoz és szórakozáshoz mozgáskorlátozott, kognitív vagy mentális sérüléssel élő emberek számára.

A szervezet munkatársai az alábbi egyetemek hallgatóival működtek együtt:

- Arizona State University, Tempe
- University of Washington, Seattle
- Indiana University-Purdue University, Indianapolis
- University of the Arts, Philadelphia
- Cooperstown Graduate Program, (State University of New York – Oneonta), Cooperstown, NY
- George Washington University, Museum Studies, Washington DC
- Akadálymentes múzeumok: inkluzív múzeumi gyakorlatok

Az Amerikai Egyesült Államokban számos múzeumban elérhetőek a látássérült látogatók számára nagybetűs és Braille feliratok, domború térképek, audio guide, valamint hangos leírások (a vizuális elemek szóbeli leírása). Ugyanakkor sok esetben elérhető további tapintható tartalom is (Braden, 2016). Ezek egyike lehet a tapintható tárlat, amelynek során a látogatók különböző – eredeti vagy másolat – kiállítási tárgyakat foghatnak meg kesztyűvel vagy anélkül.

Bizonyos esetekben megrendelésre, máskor a múzeum által időzítve elérhetőek tapintható tárlatok a legkülönbözőbb intézményekben, így pl. a Metropolitan Múzeumban vagy a Pensilvania Egyetem Henry Ford Régészeti és Antropológiai Múzeumában. E tapintható tárlatok többnyire kiegészülnek részletes szóbeli leírásokkal is. A Henry Ford Múzeumban olyan híres emlékek tapinthatóak meg, mint a Rosa Parks busz, és az Allegheny gőzös, valamint kézbe fogható modellek (pl. diecast darabok és egy 3D nyomtatással készült Dymaxion ház), míg régi automobilonkat kesztyűben lehet megfogni.

Amint azt tanulmányában Braden (2016) említi, látássérült embereknek szemléltethetünk tapintható grafikonnal, kiállítási darabok körvonalának tapintható ábrájával, valamint kézbe fogható kiállítási tárgyakkal. Biztosíthatunk továbbá speciális foglalkozásokat és programokat a célcsoport tagjai számára. A Metropolitan Művészeti Múzeum egy ilyen programja a “Rajzokon keresztül látni” (“Seeing Through Drawing”).

A program során a résztvevők alkotnak különböző tárgyakat a programvezetőktől a kiállítás egyes darabjairól kapott leírások alapján – e darabokat aztán meg is foghatják.

Az Amerikai Múzeumi Szövetség (American Alliance of Museums) szerint “a múzeumoknak innovatíven kell gondolkozniuk ahhoz, hogy lépést tudjanak tartani a 21. Század villámgyors váltoásaival”. Szükséges, hogy alkalmazkodjanak a folyamatosan változó környezethez, hiszen a változások alól a múzeumok sem képeznek kivételt. Az új évezred technológiai forradalma szintén változást követel, a múzeumoknak innovatív utakat kell találnia ahhoz, hogy kapcsolatban maradjanak közönségükkel.

A [new yorki Metropolitan Művészeti Múzeum](#) az egyik legjelentősebb gyűjteménnyel rendelkezik hallássérült látogatók számára. A Met már a honlapján biztosítja látogatóit arról, hogy “minden látogatót örömmel fogad, és elkötelezett az akadálymentes hozzáférés biztosítása mellett”. A honlap részletesen ír az akadálymentes hozzáférésről. Hallássérült látogatóinak a sérülés mértékéhez igazodó megoldásokat kínál: programokat valós idejű feliratozással és hallássegítő eszközökkel a nagyothallók számára. A hallássegítő eszközzel támogatott beszélgetések és egyéb programok és FM hallássegítő készülékek rendszeresen elérhetőek. A honlapon tájékoztatás kapható arról, pontosan mely információs pultoknál található indukciós hurok, valamint mely előadótermeket szerelték fel infravörös hallássegítő rendszerrel.

Az audio guide készülékeket fülhallgatóval látták el, és hangerejük állítható. Az audio guideok térítésmentesen elérhetőek a hallássérült, vak és látássérült látogatók számára.

Valós idejű feliratozás A múzeum szükség szerint biztosít előadásaihoz valós idejű feliratozást. Ez olyan kommunikációs csatorna, amelyen a tolmács a hangzó szöveget felirattá alakítja.

A siket látogatók számára a múzeum amerikai jelnyelven kísért programokat biztosít.

A Met a legkülönbözőbb képességű csoportokat fogadja! Három különböző látogatást kínál:

- tárlatvezetés képzett múzeumi dolgozóval,
- önálló látogatás, melynek során magunk vezetjük az általunk szervezett csoportot,
- [virtuális múzeumlátogatás](#) fogyatékos személyek vagy egészségügyi állapotuk miatt a személyes látogatásra képtelen érdeklődők számára

A **londoni British Museum** speciális szolgáltatással várja vendégeit: az akadálymentesítésben hallássérült személyek is részt vesznek oly módon, hogy tárlatvezetőként, brit jelnyelv használatával és hangzó beszéd nélkül ők kalauzolják a kiállítás hallássérült látogatóit. deaf-led BSL tour exploring the highlights of the BP exhibition

Az **Egyesült Királyságbeli TATE Múzeum** honlapján megtalálható a [“disABILITY AND ART”](#), c. rész, amely bemutatja, milyen sokszínűen jelennek meg az emberi képességek a művészetben.

A gyűjteményt a Tate disABILITY Network csoportjának önkéntesei állították össze. A gyűjtemény videófelvételeket, cikkeket, művészeket és alkotásokat mutat be.

2018-ban jelent meg a **“Vázlatos útmutató az akadálymentes Britanniához”** (Rough Guide to Accessible Britain) c. kiadvány hetedik kiadása, amely itt elérhető:

https://www.motability.co.uk/news/rough-guide-to-accessible-britain/?gclid=EAIaIQobChMIza_kpJ3e5gIVIU8YCh2-twIkEAAYASAAEgJrLfD_BwE

A **StageTEXT London** hallássérült személyek számára teszi a kultúrát és a színházat feliratozással akadálymentessé. Minden szóban vagy énekben elhangzó információ megjelenik szöveggént, így a hallássérült nézők semmiről nem maradnak le. A hallássérült nézők élményeit a StageTEXT kisfilmben mutatja be. A film [itt](#) tekinthető meg.

Az Egyesült Királyság helyi és nemzeti múzeumaiban viszonylag kis számban találni szabadon hozzáférhető tapintható és auditív forrásokat a különböző kiállításokon (Ginley, 2013; Hirose, 2013; Museums Association, 2017). Ezek a multiszenzoros élmények jóval inkább szolgálnak adalékként, s nem a kiállítások központi elemei. Szakemberek gyakorta felhívják arra a figyelmet, hogy az ilyen intézkedések nem megfelelőek (RNIB, 2003; Hirose, 2013). Jóval többet lehetne elérni, ha a vak és látássérült látogatók számára az akadálymentes tervezésen túl intellektuális hozzáférést is biztosítanának a kiállítások, s mind az időszakos, mind az állandó tárlatok tervezésében aktív szerepet kapnának. Chick (2017) a National Centre for Craft & Design (NCCD) példáját ismerteti, amely azt példázza, milyen eredményeket érhetünk el az intellektuális hozzáférés biztosításával.

A példa nyomán egy útmutató került kidolgozásra, amelynek összeállítása az NCCD kiállítástervező csapatával folytatott folyamatos konzultáció eredményeképpen egy regionális és korlátozott forrásokkal rendelkező múzeum az akadálymentesség szempontjából releváns tartalmakkal való megtöltését segíti. A dokumentum az alábbi témaköröket tekinti át: kiállítások tervezése, interpretatív panelek és tárlók; audionarráció; tapintható kiállítási tárgyak; tapintható és nagybetűs prospektusok; megvilágítás; a tárgyak nagyítása; nagyított ábrák, valamint a munkatársak képzése. Chick tanulmányának (2017) célja az volt, hogy az NCCD következő időszakos kiállítását e dokumentum mentén tervezzék meg, s kiemelt figyelmet fordítsanak annak intellektuális akadálymentességére vak és gyengénlátó látogatóik számára. A múzeum dolgozóinak képzésében vak és látássérült személyek is részt vettek.

A csoport az alábbi területeknek kívánt kiemelt figyelmet szentelni: tájékozódás a kiállítótérben, minden látogató számára megfelelő multiszenzoros környezet biztosítása, megfelelő hanganyagok és azok meghallgatásához szükséges eszközök költséghatékony beszerzése, nagybetűs és Braille tájékoztató füzetek, a látogatók támogatása és kísérése és szükség szerint tolmácsolás, melyet a múzeum dolgozói biztosítanak, információnyújtás a recepciónál.

A "3D nyomtatás" c. kiállítás közös megtervezésének folyamatát ismerteti tanulmányában Chick (2017). Ebből megtudjuk, hogy egy asztalon elhelyezett, kézbe vehető tárgyak nyújtottak multiszenzoros élményt; audio guide segítségével meghallgatható volt bizonyos kiállítási tárgyak és a falakon elhelyezett feliratok hangos leírása; kihelyeztek nagyítókat. A kiállítás bejáratánál egy bemutató multiszenzoros asztalt és két különböző taktilis burkolati jelzést helyeztek el, és itt folyamatosan rendelkezésre állt egy múzeumi dolgozó. E kollégaismertette az egyéni, vagy kis csoportban érkező látogatókkal az asztal célját, és hogy mit jeleznek a különböző kiemelkedő körlapok. A pontírású és nagybetűs prospektusok szintén ezen az asztalon voltak megtalálhatóak. Minden egyes kiállítási tárgy mellett elhelyeztek egy ilyen asztalkát, így a szövegeket és kiállítási tárgyakat könnyű volt egymáshoz kötni.

A cél az volt, hogy a látássérült látogatók számára azonnaliakadálymentes hozzáférést biztosítsanak minden kiállítási tárgyhoz. Számos multiszenzoros asztalkán kézbe vehető tárgyakat helyeztek el, amelyeket a látogató a hangos információk meghallgatása előtt vagy után is megfoghatott. Az alkalmazott audiorendszer költséghatékony, könnyedén telepíthetőnek és a galéria teréhez megfelelőnek bizonyult (a kiállítótérben nem volt WiFi), valamint e rendszer könnyedén adaptálható volt jövőbeni kiállításokhoz.

A múzeumok – pl. a Chicago Művészeti Intézet (Art Institute of Chicago) - által gyakorta használt technológiák egyike a 3D nyomtatás. A múzeum látássérült látogatói számos műtárgy 3D nyomtatóval készült másolatát kézbe vehetik, miközben az eredetiről a múzeum dolgozójától kaphatnak felvilágosítást (Vaz et al., 2018).

Egy másik, a tanulmányban említett példa a Prado Múzeum számára készült 2500 éves múmia másolata (a Manchester Múzeum gyűjteményéből), amelyet 3D scanneléssel állítottak elő oly módon, hogy a másolat fele az eredeti állapotot mutatja, míg másik fele a jelenlegit. A másolat belsejében érintőszenzorokat helyeztek el, amelyek érintése fülhallgatóval meghallgatható audio információ lejátszását indította el. Kutatók – köztük Reichinger (2016) – egy másik csoportja kézmozdulatokkal működő audiorendszert fejlesztett ki a "Csók" c. festmény megismeréséhez. A kép egyes területein elhelyezett szenzorok érintése az adott részen látható vizuális tartalom hangos leírását játszotta le. Hasonló rendszer segítségével volt felfedezhető a Madonna a Kis Jézussal és angyalokkal c. festmény is.

V. Nemzeti jó gyakorlatok: programok és projektek. Múzeumpedagógiai programok a partnerországokban

---

V.1. Bosznia-Hercegovina (és más balkáni országok)

2006. óta a Balkáni Múzeumok Hálózata (Balkan Museum Network, lásd 2.1. fejezet) bővítette kapacitásait és meglévő infrastruktúráját. Az akadálymentességet az alábbi stratégiák révén növelte:

1. A múzeumok munkatársainak képzése
2. Az akadálymentes múzeumról szóló útmutató összeállításának támogatása,
3. A Balkáni Múzeumok Akadálymentesítéséért Munkacsoport (Balkan Museum Access Group, BMAG) megalakítása, amely akadálymentesítési kérdésekben ad tanácsot,
4. Akadálymentesítési felmérések lebonyolítása, ajánlások megfogalmazása, prioritások kijelölése,
5. Anyagi források biztosítása múzeumok számára, amelyből fejlesztéseket finanszírozhatnak, új technikai eszközöket vásárolhatnak, kiállítási és múzeumpedagógiai programokat valósíthatnak meg,
6. A “múzeum a bőröndben” eszköz kifejlesztése 11 múzeum számára (a hálózat eredeti tagjai)
7. Ingyenesen, online elérhető, fogyatékosokra fókuszáló eszköztár összeállítása,
8. Publikációk közreadása e kérdésekben,
9. Nemzetközi konferenciák szervezése e témában (két Múzeumok Akadályok Nélkül konferencia szervezése Sarajevóban (2014) és Skopjében (2018)),
10. Az akadálymentesség fontosságának hangsúlyozása a Balkáni Múzeumok Hálózata által szervezett mind az öt nemzetközi konferencián, amelyek a “Találkozunk, Lássunk, Cselekedjünk” (“Meet, See, Do”) cím alatt valósultak meg,
11. Díj alapítása és odaítélése a múzeumi akadálymentesítés és inklúzió és az eredmények promótálása terén legkiemelkedőbb két projekt számára (2014)
12. A téma képviselete a médiában,
13. Együttműködés előmozdítása a fogyatékos emberek szervezeteivel (számos múzeum hosszútávú együttműködési nyilatkozatot írt alá fogyatékos emberek helyi szervezetével).

Az akadálymentességet előmozdító tevékenységek és az együttműködés eredményeképpen javultak a múzeumi feltételek. A számukra szervezett workshopok segítségével a múzeumok megértették, miként tehető a környezet hozzáférhetővé, és milyen attitűdbeli változás szükséges ahhoz,

hogy speciális szükségletű látogatóikkal sikeresen tudjanak együttműködni. Az akadálymentes hozzáférésért stratégiai, minden múzeumi tevékenységet felölelő változtatásokat hajtottak végre.

A kompetenciabővítést több, mint 35 pilóta projekt támogatta, amelyek a Nyugat-Balkán múzeumainak akadálymentességét voltak hivatottak előmozdítani. Ezek lehetőséget teremtettek a programok nem múzeumi, közösségi szervezetekkel történő kipróbálására, valamint a hagyományos látogatói kör sokszínűségének növelésére. A kezdeményezések célja volt a fogyatékos személyek egyenlő alapú joggyakorlásának előmozdítása. A múlttal kapcsolatos történetek elmesélése, a kulturális turizmus az egyén jólléte köré szerveződő projektek közös célja volt az intézményközi együttműködés és a mindennapok múzeumi életének új, kreatív energiákkal való megtöltése. A fogyatékos társadalmi modelljének alapelveit követve a múzeumok kinyitották kapuikat a korábban kívül rekedt látogatók előtt. E projektek néhány eredményét ismertette a 2014 őszén, Sarajevóban rendezett Balkáni Múzeumok Akadályok Nélkül (Balkan Museums without Barriers) nemzetközi konferencián.

Napjainkban számos résztvevő múzeumban megtalálhatóak akadálymentes építészeti megoldások (rámpa, lift, akadálymentes mosdó), valamint speciális felszerelések (hődomborító, mellyel tapintható ábrák készíthetőek; vonalkód-olvasó; tablet; audio guide stb.). Különösen fontos, hogy a résztvevő múzeumok munkatársai nyitottan fordulnak a fogyatékos látogatók felé, és kialakítottak hosszútávú kapcsolatokat nem múzeumi szervezetekkel, a fogyatékos személyek szervezeteivel, egyéb nonprofit szervezetekkel, valamint művészekkel és kézművesekkel.

Az akadálymentesség beépült a mindennapi munkafolyamatokba (pl. a promóciós anyagok összeállítása, a honlapok akadálymentessége, a prospektusok, poszterek összeállítása oly módon, hogy azok olvashatóak legyenek látássérült személyek számára is). Továbbá új múzeumi szolgáltatások váltak elérhetővé, ilyen pl. az eredeti műtárgyak és a műtárgy-másolatok megtapintásának lehetősége vezetővel, vagy önállóan; 3D másolatok, melyek lehetővé teszik hiányzó részek, vagy a tárgy eredeti alakjának megtapintását; rendelkezésre áll a múzeum és részlegeinek tapintható térképe; látássérült személyek bevonásával készült audio guide; vonalkód-olvasó segítségével hozzáférhető hangos információk; a múzeum honlapján elérhető virtuális séta történelmi helyszíneken, pl. középkori erődben.

A kompetenciabővítés és kapacitásnövelés eredményeképpen a múzeumok vezető szerepet töltenek be a térség kulturális intézményei között.

A Kulturális Örökség Határok Nélkül (Cultural Heritage without Borders, CHwB) munkatársai által összeállított akadálymentes eszköztár jó gyakorlatokat és könnyen alkalmazható stratégiákat kínál más múzeumoknak.

Munkatársai továbbá aktívan részt vesznek a tudásmegosztásban is. E szakértő közösség a Balkáni Múzeumi Akadálymentesítési Munkacsoport (Balkan Museum Access Group, BMAG) amelynek tagjai a Balkán különböző múzeumaiból érkező szakemberek. A tudásmegosztás eredményeképpen mind a múzeumokba látogató fogyatékos gyermekek, mind a sérült felnőttek

befogadása megvalósulhat a Nyugat-Balkán múzeumaiban, ami a fenntarthatóság kulcsfontosságú alapja. A képzett szakemberek csoportja a hálózat akadálymentesítési projektjeinek “szíve”. A térség különböző részeiből érkező szakemberek ugyanakkor összekötik az egyéneket és az intézményeket, ezzel erősítve a nemzeti kapcsolatokat. Az akadálymentesítés és inklúzió a balkáni múzeumok jelentős fejlődési területe. A változás a fizikai akadályok megszüntetésével kezdődött, majd befogadó programok szervezésével folytatódott. Ezek formálják az attitűdöket és csökkentik a résztvevők előítéleteit. A korábban kirekesztett csoportok befogadása a múzeumok etikai alapelve, mivel vallják, hogy a múzeum és a kulturális örökség mindenkié. A hálózat célja további kisebb projektek megpályázása, amelyek révén intézményeik még inkább befogadóvá válhatnak. Fontos, hogy minden embernek joga az akadálytelen kultúrafogyasztás.

Akadálymentes múzeumpedagógiai jó gyakorlatok fogyatékos gyermekek számára

A Balkáni Múzeumok hálózatában 2013-2019 között 36 kisebb projekt valósult meg 7 különböző ország 32 intézményében, mintegy 140000 euró összegben. A pénzügyi keret az alábbiak szerint oszlott meg: Albánia (3 projekt), B&H (8 projekt), Horvátország (1 projekt), Görögország (1 projekt), Kosovo (2 projekt) Észak-Macedón Köztrásaság (7 projekt), Szerbia (10 projekt) (ld 1. táblázat) A támogatási összegek 1500-8000 euró között mozogtak. 2009-2011. Között 11 múzeum készítette el saját, a múzeum egy bőrvöndben projekthez hasonló programját. Bosznia és Hercegovina Nemzeti Múzeumának példája esettanulmány formájában a 2. Sz. Függelékben olvasható. A fenti projekteken túl továbbiak is segítik az érzékszervi fogyatékos személyeket.

1.Táblázat: a Balkáni Múzeumok Hálózata által az akadálymentesség javítása céljából anyagilag támogatott múzeumok listája

No.	Intézmény neve	Ország
1	Art gallery of Fier	Albánia
2	Association “Istarsko Ecomuseum Vodnjan”	Horvátország
3	Bosniac Institute – Adil Zulfikarpašić Foundation	Bosznia- Hercegovina
4	History Museum of BiH	Bosznia- Hercegovina
5	Institute and Museum Bitola	Észak-Macedónia
6	Institute for the Protection of Cultural Monuments and Museum of Ohrid	Észak-Macedónia
7	Museum in Smederevo	Szerbia
8	Museum of African art	Szerbia

9	Museum of Apollonia Archaeological Park	Albánia
10	Museum of Mitrovica	Koszovo
11	Museum of Peja	Koszovo
12	Museum of Tesanj	Bosznia- Hercegovina
13	Museum of the Macedonian Struggle – Skopje	Észak-Macedónia
14	Museum of Yugoslav History	Szerbia
15	National Historical Museum Athens	Görögország
16	National Museum in Zrenjanin	Szerbia
17	National museum of Leskovac	Szerbia
18	National Museum of Macedonia	Észak-Macedónia
19	OSTEN Skopje, Museum of Drawing	Észak-Macedónia
20	Regional Museum Gorazde	Bosznia- Hercegovina
21	Shkodra Historical Museum	Albánia
22	The Gallery of Matica Srpska	Szerbia
23	The Homeland Museum of Knjazevac	Szerbia
24	Zenica City Museum	Bosznia- Hercegovina
25	“House of Leaves” The Museum of Secret Surveillance	Albánia
26	Vojvodina Museum	Szerbia
27	National Museum of Kosovo	Koszovo
28	National Museum of Montenegro	Montenegró
29	Museum of Republika Srpska	Bosznia- Hercegovina
30	Archaeological Museum of the Republic of North Macedonia	Észak-Macedónia
31	National Museum of BiH	Bosznia- Hercegovina
32	National Historical Museum	Albánia

A **Zenica Városi Múzeum** az egyik első, amely nagy erőfeszítéseket tesz az akadálymentesítésért. Elkészült “múzeum egy bőröndben” programja, vannak tapintható tájékoztató anyagai a “museum pedagogue Lejla Agic” segítségével állandó kiállításához jelnyelvi tolmácsolást biztosít, 3D másolatokat készített st. Két kisléptékű projektje a “Történetek a múltból” és a “3D múzeum”.

Utóbbi célja a múzeum anyagainak digitalizálása és elérhetővé tétele mindenki, különösen a fogyatékos személyek számára. A múzeum célja interaktív címkék és 3D makettek készítése. Fontos

cél, hogy a múzeum dolgozói mindenki számára érthetően tudjanak a kiállítási tárgyokról mesélni, és sok információ elérhető legyen a közösségi médián keresztül. Az állandó kiállítás részeként bizonyos kiállítási tárgyak 3D scannelt formában megtekinthetőek lesznek a kiállításon elhelyezett tableteken és a múzeum honlapján is. További cél elkészíteni Stjepan Tomaš érmet és szilikon öntőformáját. A múzeum az öntő formák segítségével fogyatékos gyerekekkel szeretne érmeket készíteni. Az érmekészítéssel kapcsolatos anyagok is megtekinthetőek a múzeum tabletjein és honlapján. A tableten lehetőség van a képek nagyítására, a honlapon keresztül pedig otthonról is böngészhetünk a kiállítási tárgyak között.

2016-ban a bejárat közelében játszósarkot alakítottak ki, amely a földszinten található, lépcsők nélkül megközelíthető. Itt számos tapintható anyag is található.

A Zenica városi múzeum másik projektje a “Történetek a múltból”. Ennek célja, hogy minél nagyobb mértékben bevonják a fogyatékos személyeket a múzeum programjaiba, valamint növeljék a társadalom fogyatékos személyekkel kapcsolatos tudatosságát. A projektben részt vett a fogyatékos személyekkel foglalkozó “Lotus” Egyesület, valamint a “Legyünk Barátok” nappali ellátást nyújtó egyesület, amely 18 évesnél idősebb tanulásban akadályozott és mozgáskorlátozott személyekkel dolgozik. A projekt négy hónapja során a múzeum 3 workshopot szervezett: egy látogatást Vranduk középkori városába, egy másikat Travnikba, valamint egy záró eseményt, amelyen az előző programokat ismertették. Szerveztek festő workshopot is, egy másik keretében üdvözlőkártyákat és könyvjelzőket készítettek. A programok témája a középkori Bosznia történelme volt.

A **Boszniai Történelmi Múzeum** “Érintsd meg a történelmet” c. projektje keretében a fogyatékos személyek 80%-kal olcsóbban léphettek be a múzeumba. A Balkáni Múzeumok Hálózata és külső szakemberek bevonásával egy interaktív panelt és tapintható másolatokat készítettek a látássérült látogatók számára. Elkészült a múzeum honlapjának a könnyen érthető kommunikáció szabályai szerinti változata is. A múzeum kertjében is van egy tapintható makett. A projekt legfőbb eredményei: tapintható kiállítási terület kialakítása Braille feliratokkal; fogyatékos látogatók megnövekedett száma; erősödő együttműködés a szakemberek, önkéntesek és fogyatékos személyek között.

A legjelentősebb kihívások: 1) a látássérült személyek véleménye az akadálymentes múzeumokról igen eltérő; 2) anyagok elkészítése; 3) a megfelelő Braille anyagok és kódolás kiválasztása. A projekt közelebb hozta azokat a múzeumhoz, akik korábban azt elérhetetlennek érezték.

Hosszútávú cél a látássérült személyek múzeumi iránti érdeklődésének fenntartása, valamint a szervezetekkel való partnerségek ápolása, valamint gyűjteményeik minél szélesebb publikum számára való akadálymentes hozzáféréseinek biztosítása. Fontos, hogy más múzeumok munkatársai

megtapasztalhatták, miként válhat egy múzeum akadálymentessé. Szintén pozitívum, hogy a Braille táblákat látva sok látogató érdeklődött a Braille írás iránt, ami nem olyan gyakori a mindennapokban.

A múzeum dolgozói megtanulták, miként segítsenek speciális szükségletű személyeknek, az önkéntesek pedig azt, miként használható a tapintható tárlat. A múzeum szoros kapcsolatot alakított ki látássérült személyekkel és az őket képviselő szervezetekkel. A fogyatékos személyek által kedvezményes áron vásárolt belépők számát követve a múzeum nyomon tudja követni, milyen arányban látogatják fogyatékos személyek. A múzeum példaként szolgál más kulturális intézményeknek, hiszen megmutatja, hogy viszonylag kis ráfordítással tehető egy kulturális intézmény akadálymentessé.

A **Tešanj Múzeum** projektje a “Gyerekek és a Kultúra”. A program célja, hogy fogyatékos és nem fogyatékos gyermekek és családjuk kézműves workshopok során ismerkedhessen meg egymással. Fő programok: 1. Kézműves workshop; 2. népszerűsítés; 3. Képzőművészeti kiállítás. A Tešanj múzeum és helyi partnerei (Centre for social work Tešanj és CSO of parents, children, and youth with disabilities Tešanj) célja hozzájárulni, hogy a fogyatékos gyermekek és családjuk a hétköznapiak során mind kevesebb akadállyal szembesüljenek. Céljuk, hogy mind több fogyatékos és nem fogyatékos gyermek járjon múzeumba; nőjön a kézműves workshopok résztvevőinek száma; nőjön a kulturális együttműködések száma (pl. tanulmányutak stb.); javuljanak a társadalmi befogadással kapcsolatos együttműködések. A “Gyerekek és a Kultúra” c. projekt célja gyakorlati tevékenységen keresztül bevonni a fogyatékos gyermekeket és családjukat a helyi közösségbe, s ehhez megfelelő környezet kialakítása. A tervezés szakaszában partnereinkkel és külső szakemberekkel havonta konzultáltunk, s a konzultáció és minőségbiztosítást célzó egyeztetés végéig követte a projekt megvalósítását is. A múzeum számára stratégiai fontosságú a társadalmi befogadás előmozdítása. Folyamatosan azért dolgozunk, hogy akadálymentes projektjeink megvalósításához előteremtjük a szükséges anyagi forrásokat. Fontos feladatunk múlt és jelen összekapcsolása, minél több érdeklődő bevonása kulturális tevékenységeinkbe, s a rászorulóknak segítése abban, hogy hozzáférjenek programjainkhoz.

Bosniac Institute – Adil Zulfikarpašić Alapítvány

A **Bosniac Institute** projektje az “Örökségünk: hallj és tanulj”, amelynek során audiogájdort fejlesztettek látássérült látogatók számára. A megvalósítás során együttműködtek állami szervekkel, oktatási intézményekkel és civil szervezetekkel. Bevontak fiatal szakembereket, látássérült személyeket és fiatal önkénteseket, s ők együtt írták és szerkesztették az audiogájd szövegeit, majd olvasták fel. A megvalósításban szintén segített a látássérült személyek könyvtára. A megvalósító csapat minden tagja sokat tanult általában a fogyatékosokról és a látássérülésről, valamint azt is megtapasztaltuk, hogy az akadálymentesség minden látogató számára hasznos és fontos, nem csupán a látássérültek számára. A műtárgyak kiválasztását egy fiatal művészettörténész végezte. A projekt során megtanultuk, hogy a fogyatékos személyek szükségletei valójában mindannyiunk szükségletei. A projekt során kreatív és

adaptált szövegek készültek; jó minőségű hanganyag került felvételre; együttműködés kötöttet könyvtárakkal; a megvalósításban az érintettek is részt vettek. A projekt során megtapasztaltuk, mennyire fontos, hogy a látássérült személyek és szervezeteik már a projekt tervezésében is kezdve aktívan részt vegyenek. A látássérültek könyvtárán keresztül léptünk kapcsolatba a célcsoport tagjaival, s célunk e kapcsolatokat hosszútávon megtartani.

A Balkáni Múzeumok Akadálymentesítési Csoportja (Balkan Museums Access Group, **BMAG**) a **Balkáni Múzeumok Hálózatának folyamatosan működő munkacsoportja**. Célja a tagintézmények akadálymentesítésének előmozdítása és megvalósítása. A munka a fogyatékos társadalmi modelljét követve zajlik a fogyatékos személyek bevonásával.

A már megvalósult jó gyakorlatok révén cél további fogyatékos látogatók bevonása. Fontos, hogy az intézmények munkájában aktívan részt vesznek a fogyatékos személyek, s szakértelmükkel segítik az akadálymentes programok megvalósulását. Mindez inspiráló más múzeumok számára, új hazai és nemzetközi együttműködésekben való részvételre. A munkacsoportot a görög Stavros Niarchos Alapítvány támogatja, amely világszerte több száz kulturális kezdeményezés számára nyújt anyagi támogatást.

2017. óta a munkacsoport igényfelmérést végez a tagintézményekben (Nationalmuseum of Leskovac; House of Leaves, The Museum of Secret Surveillance; Museum of Vojvodina; Institute and Museum Bitola). A felmérések segítségével igyekszik az akadályokat az igényeknek megfelelően csökkenteni. A munkacsoport két szakértője minden érintett múzeumban eltölt három napot, és felméri a fizikai, érzékszervi, kulturális és attitűdbeli akadályokat. A tapasztaltakat megbeszélik a múzeum dolgozóival, majd ajánlásokat tesznek azok felszámolásának módjára.

A BMAG elnyerte a “zero Project” díjat.

A Balkáni Múzeumok Akadálymentesítési Munkacsoport ((BMAG) innovatív munkáját méltatta a Zero Project díj. A díjat a fogyatékos személyek jogaiért tevékenykedő ESSL Foundation alapította. A Zero Project a fogyatékos személyeket támogató leginnovatívabb kezdeményezéseket ismeri el. A BMAG munkáját a 2018. Évi beszámoló ismerteti. Ezen túlmenően más innovatív projektekkel együtt helyet kap az alapítvány honlapján, és ismertetésre kerül egy nemzetközi konferencián is. Igen fontos lépés, hogy a BMAG akadálymentes hozzáférést tett erőfeszítéseit nemzetközi szinten is elismerik.

Részlet a “Balkáni Múzeumok Hálózata Fogyatékosággal kapcsolatos eszközök” beszámolóból, Michèle Taylor, May 2018

Nyugat-Balkán esettanulmány, audiogájd megalkotása

“A CHwB (Foundation Cultural Heritage without Borders) és a Stavros Niarchos Foundation együttműködése Bosznia-Hercegovina Nemzeti Múzeumával az ország egyik legrégebb múzeumának akadálymentesítését tette lehetővé.

Két különböző projekten dolgoztunk:

- *“Audiogájd vak és látássérült személyek számára“, valamint*
- *“Múzeum a bőröndben).*

“Audiogájd vak és látássérült személyek számára”

Elsőként az interneten és más múzeumok jó gyakorlatai között kutattunk, és gyűjtöttünk információkat arról, melyek az érintettek számára leginkább megfelelő technikai megoldások. Az adatgyűjtés eredményeképpen igen fontos következtetésre jutottam: “Nem ismerem a legjobb technikai megoldás kiválasztásához szükséges feltételeket!” Így a vakok könyvtárának és az iskola munkatársainak segítségével elkezdtem a vak és látássérült személyek szükségleteiről tanulni.

Ennek eredményeképpen:

- *Az egyik legfontosabb dolog amit megtanultam az, hogy a Braille-írást csak a vakon született, vagy látásukat fiatalon elvesztő személyek tudják olvasni. Ez jelentősen meghatározta, mi lehet a legjobb megoldás.*

Fontos olyan intézményektől tanulni, amelyek magas szakértelemmel rendelkeznek a vak és látássérült személyek segítése terén.

- *Fontos összevetni a különböző forrásokat*
- *Már a folyamat kezdetétől fontos bevonni vak és látássérült személyeket a munkába, hiszen ők a legjobb információ forrás, és egyben a legjobb kritikusok is.*

A projekt célja, hogy a vak és gyengénlátó személyek önállóan látogathassák a már működő kiállításokat, és értsék, mi is került kiállításra.

A teljeskörű akadálymentesség biztosítása céljából a legkülönbözőbb életkorú látássérült személyeket vontuk be a munkába. Létrehoztunk egy “általános” kiállítást – “bevezetés”-nek is nevezhetjük. Ahogyan megismertem a különböző igényeket rájöttem, mennyire jelentős fejlesztésekre van szükség: a múzeum a “semmit a kéznek!” elv alapján került korábban kialakításra. Bár jelentős munkára volt szükség, ez remek alapot szolgáltat további fejlesztésekhez, amelyek – meggyőződésem – jóval könnyebben kivitelezhetőek lesznek, mint az első lépések voltak.

A technológia

Végül a “I.D. Mate“ vonalkód olvasóra esett a választás, amely egyszerű, és bárki számára könnyen használható.

Az I.D. Mate hordozható, beszélő vonalkód olvasó, amely a vonalkód leolvasása, vagy UPC alapján azonosítja a terméket. A szövegfelolvasás és a hangfelvétel segítségével az eszköz révén egy

jelentős adatbázishoz férhetünk hozzá, amely hangos leírásokat és hangos üzeneteket tartalmaz. Mivel a felvételeket az eszköz memóriakártyája tárolja, az eszköz számos nyelven felvett információt is tartalmazhat, és sok különböző helyzetben használható. Összesen annyi a teendőnk, hogy kicseréljük a memóriakártyát.

A múzeum három különböző részlegén összesen három vonalkód olvasó található. Ezeket egy nagyobb csoport érkezésekor is remekül lehet használni – ilyenkor a látogatókat három kisebb csoportra osztjuk, ezzel is javítva a felhasználói élményt.

Egy lehetséges nehézség, hogy a látogatók nem szeretnék felelősséget vállalni az eszközért, vagy egy ismeretlen és “bonyolult” eszköz használatát megtanulni (noha a használat egyáltalán nem bonyolult). Ennek megoldására egy címke az eszköz használatát magyarázza el a látogatónak.

Az első tapintható tárlat megvalósítása látássérült személyek számára

A múzeum kurátorainak és restaurátorainak segítségével válogattuk ki a kiállítási tárgyakat.

- *A régészeti részlegén már létező gyűjtemények kiállított elemeivel dolgoztunk.*
- *A néprajzi részleg a raktárban található anyagok közül válogatott, ill. Új tárgyakat is vásároltak vagy készítettek.*
- *A legnagyobb kihívást a természettudományi részleg jelentette, mivel minden kiállítási tárgy üveg mögött található. Ennek áthidalására másolatokat készítettünk, és azokat az eredetiek mellett helyeztük el.*

Újonnan megszerzett tudásom egy részét fontos volt átadni a kurátoroknak, akik a kiállítási tárgyakhoz kapcsolódó leírásokat állítottak össze annak érdekében, hogy biztosan értsék a látogatók, mit is látnak. Ha minden kollégádat tanítod (a kurátoroktól kezdve a kézművesekig), könnyebb lesz elérned a céljaidat. Segíthet ebben – az én esetemben így volt – ha a munkát a múzeum igazgatója is támogatja egy hivatalos tájékoztató levéllel.

Az egyik legfontosabb dolog, ami a múzeum részeit egészé kerekíti, egy tapintható térkép, valamint akadálymentességi útmutató.

A legfontosabb információk a látogatók számára:

- *Részletes tapintható térkép a kiállítási tárgyak pontos helyének jelölésével*
- *Akadálymentességi útmutató összeállítása, amely a múzeum honlapján olvasható.*

A tapintható ábrák készítését a birminghami (Egyesült Királyság) Royal National Institute of Blind People intézményében, a Cultural Heritage without Borders szervezésében megvalósult tanfolyamon sajátítottam el. E tudás nagyon fontos volt a projekt megvalósításához. A tanfolyam után rögtön felismertem, korábban milyen hibákat követtem el tapintható ábrák készítése során.

A CHwB a tapintható ábrák készítéséhe szükséges eszközökkel látott el, így négy kollégám segítségével a Balkáni Múzeumok Hálózata 11 múzeumának dolgozóit tanítottuk meg, miként készülnek a jó tapintható ábrák.

Egy célcsoport– egy promóció

A projekteket a média csatornáin népszerűsítettük (rádió, folyóiratok, internetes platformok), valamint beszámoltunk róla a vak és látássérült emberek központjában és iskolákat tájékoztattunk oktatási workshopok keretében. Egy fontos népszerűsítő esemény zajlott Bosznia-Hercegovina Nemzeti Múzeumában. Fontos tudatosítani, hogy az iskolai programokkal a jövő múzeumlátogatóit szólítjuk meg.

A "Tér, Alak, Tapintás" (Space, Shape, Touch) c. kiállítás a Banja Lukában **található Museum of Contemporary Art of the Republic of Srpska (MSURS)**, vak és látássérült látogatók számára kidolgozott speciális kiállítása. Ez az első ilyen kiállítás Bosznia-Hercegovinában, amely festményeket, rajzokat és szobrokat mutat be a múzeum gyűjteményéből. Menyitője a "Tér-Alak" művészeti csoport negyvenéves fennállását ünnepelte. A művészeti csoport ismertette meg az országgal az absztrakt művészetet az 1970-es években. A kiállítás a zágrábi tiflotechnikai múzeum segítségével került kialakításra. Célja a Museum of Contemporary Art of the Republic of Srpska absztrakt gyűjteményének bizonyos elemeit a látássérült látogatók számára akadálymentes formában bemutatni.

A kiállítás 2015 novemberében nyílt meg az MSURS-ben, a hatodik regionális múzeumi találkozó keretében, amelynek témája a "társadalmi befogadás és a kortárs múzeum".

E konferencia, amely a régió múzeumi dolgozóit hívta össze, az MSURS, a Regional Alliance of ICOM for South-East Europe, valamint a National Committee of ICOM Bosnia and Herzegovina összefogásában valósult meg, és támogatta a velencei székhelyű UNESCO Regional Bureau for Science and Culture. Az együttműködés eredményeképpen a kiállítás helyet kapott a zágrábi Tiflotechnikai Múzeumban, a cetinjei National Museum of Montenegro épületében, valamint a novi sadi Gallery of Matica srpskaban 2017-ben. Ez is mutatja, hogy az MSURS mélyen elkötelezett az intézményközi és szektorközi együttműködés mellett, és a múzeumok közötti együttműködés szorosabbra fűzésével is igyekszik a vak és látássérült személyek akadálymentes múzeumlátogatását előmozdítani.

A "Tér-Alak" művészeti csoportot 1975-ben alapította kilenc prominens művész (Vojko Dimitrijević, Tomislav Dugonjić, Bekir Misirlić, Enes Mundžić, Nikola Njirić, Edin Numankadić, Ljubomir Perčinlić, Mustafa Skopljak és Radoslav Tadić). A "Tér, Alak, Tapintás" c. kiállítást Dr. Sarita Vujković és Žana Vukičević adta meg és valósította meg az MSURS kurátorainak segítségével.

Az Art Gallery of Bosnia and Herzegovina szervezésében valósult meg a "Touch Art: Touch is Not Just a Screen" c. kiállítás. A kiállítás keretében vak tanulók tapinthaták meg a múzeum gyűjteményének híres darabjait, amelyekhez Braille feliratok is készültek a Vak és Gyengénlátó Gyermekek Központjában. Nela Hasanbegovic művész, az Academy of Fine Arts (University of Sarajevo) vezetésével három workshopon vehettek részt a tanulók. A kiállítási tárgyak megtapintását követően a kurátorok részletesen ismertették azokat. A falériában helyet kapott Ljubomir Naumovic tapintható képe is, amelyet ezen alkalomra készített. Aida Sarac tapintható dobozt használt oktatási segédanyagként, amelyet a maga által kidolgozott "Blue Artism" program keretében fejlesztett – e program autista fiatalokkal dolgozik.

2016-ban az Institute and Museum Bitola lépcsőliftet, kerekesszéket és rámpákat vásárolt, ezzel orvosolva a lépcsők adta akadályok meglétét. Ez nem volt teljesen ideális megoldás (a helyi "Mobility" szervezet segítségével dolgoztak ki), mégis, Észak-Macedónia számos múzeuma tekintette példának, hiszen azt bizonyította, hogy kellő akarattal még a műemlék épületek is akadálymentesíthetőek. Ez is megmutatja, mennyire fontos a releváns szervezetekkel való együttműködés, és a fogyatékos személyek szükségleteinek megismerése. 2016-ban az Institute and Museum Bitola együttműködési megállapodást írt alá az Association of blind people, Association of disabled people "Mobility", Special school for deaf children Koco Racin, Primary school Gjorgi Sugarev, Resource centre in Trifun Panovski school és Homeland Museum of Knjazevac intézményekkel.

Egészen az elmúlt évig a "Museum 4 all –Museum 2 all" (a Knjazevaci Homeland Museum részvételével, a BMN és a ChwB támogatásával), támogatásával megvalósult projekt előtt nem voltak workshopok és szervezett látogatások fogyatékos személyek számára. A sikeres projektek bebizonyították, hogy a releváns szervezetekkel folytatott együttműködés segítségével barátságosabbá tehetőek a múzeumok, és csökkenthető a "távolság" a múzeum és a fogyatékos személyek között. Mindeközben pedig fokozható az akadálymentességgel kapcsolatos tudatosság is. Nemrégiben jelnyelvi tájékoztatót helyeztünk el a múzeum honlapján. Számos programot szerveztünk fogyatékos, köztük siket gyermekeknek. Ezek során használtuk a "múzeum a bőröndben" eszközt, Braille szövegeket, valamint a BMN / ChwB támogatásával megvásárolt hődomborító eszközzel készült domború ábrákat is.

A Knjazevac Múzeum több, mint 15 éve igyekszik tenni az akadálymentességért, és szervez kisebb programokat általános iskolás tanulóknak. Kiemelt cél az inkluzív és akadálymentes terek kialakítása, a galéria pedig volt már kiállítóterem, színház, játszótér és szimulációs munkatér. A Museum4all projekt számos partnerintézménnyel szorosabbra fonta az együttműködést. A múzeum együttműködött Nis és Zajecar látás- és hallássérülés specifikus szervezeteivel. A múzeum rendelkezik

mobil rámpákkal, a hallássérültek számára készült alkalmazással, Braille és tapintható térképekkel, akadálymentes honlappal. Együttműködik a fogyatékos személyek legjelentősebb észak-macedon szervezeteivel, a Bitola szakembereivel karöltve szerveztünk workshopokat és előadásokat. Közös célunk felhívni a helyi közösség figyelmét az akadálymentesség fontosságára. 2016-ban indult a még ma is tartó Museum4all-Museum2go projekt, amelyet szintén helyi partnerek bevonásával fejlesztünk. A kulturális örökség védelmét célzó helyi program a szociális vállalkozás, amely marginalizált csoportokat, munkanélküli nőket, fogyatékos személyeket céloz meg. E program elnevezése “Vásárolj egy jó ügyért!”.

Következtetések

- Bosznia-Hercegovinában a fogyatékos személyek aránya magasabb az európai átlagnál,
- Egyetlen jelentés vagy kutatás vagy elemzés sem vizsgálja a kulturális szektor akadálymentességét, valamint a felhasználók szükségleteinek teljesülését,
- Léteznek stratégiai dokumentumok és jogszabályok, ám ezeket nem alkalmazzák, és anyagi források sem állnak a kulturális intézmények rendelkezésére az akadálymentesítéshez,
- Minthogy a múzeumok középületek, az épített és jelnyelvi akadálymentesítést meghatározó törvényi szabályoknak kell eleget tenniük.
- Becslések szerint a középületek közül a kulturális intézmények a legkevésbé akadálymentesek, ennek aránya nagyjából 20%.
- A múzeumok látják az akadálymentesség fontosságát, és készek aktívan tenni érte (pl. a munkatársak képzésével, az intézmény akadálymentességét feltérképező felmérések végzése, a meglévő akadályok felszámolása stb).
- Bosznia-Hercegovina kulturális intézményeiben igen kis mértékben elérhetőek az érzékszervi fogyatékos személyek számára akadálymentes információk.
- A múzeumoknak lépéseket kell tenniük az épületek akadálymentesítéséért, garantálva, hogy lépéseik igazodnak az akadálymentesség nemzetközi standardjaihoz. A múzeumokban és kulturális intézményekben hozzáférhetővé kell tenni a jelnyelvi tolmácsolást, valamint biztosítani kell Braille feliratokat.
- A Balkáni Múzeumok Hálózata 2006. Óta különböző kapacitásnövelő stratégiák együttesét alkalmazta, felismerve, hogy a fogyatékos látogatók fogadásához fontos jobban promotálni a múzeum szolgáltatásait.
- A területen végzett felmérések és kutatás azonban nem érhető el. Fontos továbbá a projektek és eredmények hatékonyabb népszerűsítése mind a fogyatékos személyek, mind a nyilvánosság körében.

- Fontos továbbá biztosítani, hogy az akadálymentességért tett, megvalósult erőfeszítések fenntarthatóak legyenek (1) az akadálymentesség és inklúzió képezze részét a múzeum legfőbb stratégiáinak; (2) az akadálymentesség legyen minden egyes múzeumi dolgozó felelőssége, valamint (3) az akadálymentesség és inklúzió legyen a múzeum fő célkitűzése.
- Azon múzeumok, amelyek Bosznia-Hercegovinában, amelyek programokat szerveznek és speciális szolgáltatásokat nyújtanak fogyatékos személyeknek, számos különböző eszközt használnak; a Braille-írás azonban egységesen jelen van csakúgy, mint a tapintható műtárgy másolatok és a hallható információk; információk jelnyelven; ábrák és festmények tapintható mása; egyszerű alkalmazások, valamint múzeumpedagógiai foglalkozások gyermekek.
- A kisebb léptékű projektek anyagi támogatása különböző szinteken bizonyulhat hasznosnak: (1) a munkatársak kompetenciája; (2) infrastrukturális fejlesztések; (3) együttműködések kezdeményezése; (4) az akadálymentesség általánossá tétele a múzeum összes tevékenységében.

V.2. GÖRÖGORSZÁG

Görögországban az első múzeumot a 19. században létesítették az új görög állam megalakulásával egyidőben. Az antikvitások megőrzése abban az időben alapvető elsőbbséget élvezett a görög állam számára (Gazi, 1999, Nakou, 2001) és Gazi szerint (1999) mindenki számára nyitott, nyilvános létesítmények voltak eredetileg. A 20. század során egyre több múzeumot nyitottak Görögországban. Manapság a múzeumok széles választéka működik, pl. néprajzi, ipari, természettudományi múzeumok és galériák stb., de a legjellemzőbbek a régészeti múzeumok (Chourmousiadi, 2006). A legalapvetőbb kérdés, mely az elmúlt évtizedekben a görög múzeumokkal kapcsolatban felmerül, azok oktatási szerepe, melyben hangsúlyozott az oktatás és a múzeumok és kulturális örökség kapcsolatának formája. Oktatási szerepük irányelvek, kezdeményezések és gyakorlat szempontjából szisztematikusabbá vált a 20. század utolsó évtizedeiben, elsősorban iskolai csoportok látogatásával (Hadjinicolaou, 2010; Nikonanou, 2010).

A múzeumok oktatási és társadalmi szerepe iránti érdeklődés folyamatosan nőtt és a társadalmi változások, a mindenkire vonatkozó egyenlő esélyű hozzáférés és részvétel igénye az élet minden területén, arra vezette a görög múzeumokat, hogy olyan programok fejlesztésébe kezdjenek és úgy alakítsák a körülményeket, hogy a fogyatékossgal élő csoportok számára is hozzáférhetővé váljanak (Argyropoulos et al., 2017; Bounia, 2015; Kanari & Vemi, 2012; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997). Azonban továbbra is nagy különbség van az egyes múzeumok között abban, hogy a hozzáférés, annak mértéke, a releváns átalakítások rendszere és a tevékenységek milyen mértékben szolgálják ki a fogyatékossgal élő személyeket, pl. szenzoros

sérülések esetén (Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolarazi, 2017). A következő részben reprezentatív, jelző értékű gyakorlati példákat mutatunk be a görög múzeumok közül, ahol látás- és hallássérült – felnőttek és gyermekek – hozzáférése megoldott.

A látássérült személyek egyenlő esélyű hozzáférése a múzeumokhoz Görögországban

Néhány utóbbi időben folytatott felmérésből kiderült, hogy pár múzeum már alakított ki látássérült személyek számára tevékenységeket, pl.: oktatási programokat a látássérült iskolásoknak, akadálymentes programokat, olyan nemzetközi programhoz csatlakozás, mint a „Tudatosság hónap a látáson túl mutató művészetről”, melyet a Vak Személyek Művészeti Nevelésének Nemzetközi Szervezete (“Art Beyond Sight Awareness Month”, International Organization Art Education for the Blind, AEB) kezdeményezett. Továbbá időszakos tapintható és multiszenzoros kiállítások és programok, tapintható tárlatvezetések és állandó tapintható tárlatlátogatások. Fontos megemlítenünk, hogy a múzeumok keresik az együttműködési lehetőségeket látássérült emberekkel és érdekvédelmi szervezeteikkel, hogy jól érzékelhető anyagokat fejleszthessenek (pl. Braille információkat stb.) és egyéb programokat, tevékenységeket stb. (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Ahogy fentebb már említettük a múlt század 80-as éveiben a múzeumok szisztematikusabban kezdtek oktatási tevékenységet folytatni. Ezzel párhuzamosan Görögországban a múzeumok elkezdtek programokat tervezni és fejleszteni fogyatékos, köztük látássérült gyermekeknek is (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997). Ennek a kezdeményezésnek példái a Modern Görög Kultúra Múzeuma (korábban Görög Népművészeti Múzeum) a görög Lighthouse for the Blind-dal együttműködve (Antzoulitou-Retsila, 1997), a Benaki Múzeum (Destouni-Giannoulitou, 2010), vagy a Kulturális Minisztérium Oktatási Programok és Kommunikáció Osztálya (Chrysoulaki, 1997) stb. Ennek a korszaknak a legfőbb tanulságai a múzeumi szakemberek szerint az infrastruktúra, a fogyatékosokkal kapcsolatos ismeretek hiánya és igény az adaptációkra, a hasznos bemutató anyagokra (pl. másolatok, tapintható tárgyak, Braille nyomtatású információ), igény a gyógypedagógiai tanárokkal való együttműködésre, felkészülés a releváns eszközökből a gyermekek látogatása előtt (pl. múzeumi készletek) stb. (Kanari, 2015; Kanari & Vemi, 2012).

Fontos kezdeményezés volt a látássérült személyek hozzáférése érdekében a Tapintható Múzeum létrehozása Athénban, melyet az 1980-a években a görög Lighthouse for the Blind alapított (Benaki, 1991). A Tapintható Múzeum (<http://www.tactualmuseum.gr/>) kiállítási tárgyai a görög kulturális örökség különböző történelmi korszakait képviselő művészeti alkotások másolatai, melyek eredeti példányai más görög és külföldi múzeumok birtokában vannak (pl. a Melosi Afrodité szobrának másolata, mely egyébként a Louvreban található). A Tapintható Múzeum nem csak látássérült gyermekeknek és felnőtteknek tart tárlatvezetést, hanem látóknak is azért, hogy tapintási élményeket

szereshessenek a műtárgyakról és gyarapodjanak a fogyatékosokkal kapcsolatos ismereteik (Geroulanou, 2010).

Fokozatosan egyre több múzeum kezdett oktatási programokat fejleszteni látássérült felnőtteknek és iskolásoknak, pl. az athéni Bizánci és Keresztény Múzeum (Gkotsis, 2004), a Nemzeti Régészeti Múzeum – és érdemes megemlíteni, hogy ez utóbbi 2006 óta részt vesz a nemzetközi kezdeményezésű „Tudatosság hónap a látáson túl mutató művészetről” rendezvényen, a Vak Személyek Művészeti Nevelésének Nemzetközi Szervezete (“Art Beyond Sight Awareness Month”, International Organization Art Education for the Blind, AEB) (<https://www.namuseum.gr/education/atoma-tyfla-i-me-chamili-orasi/>) szervezésének keretében többek között – az Akropolisz régészeti területével (Georgaka & Gavalas, 2015).

A 2000-es évektől állandó tapintható tárlatvezetéseket tartanak a Bizánci és Keresztény Múzeumban Athénban, ahol válogatott eredeti kiállítási tárgyak Braille feliratokkal és felolvasott leírásokkal rendelkeznek (Konstantios, 2008). Az athéni Bizánci és Keresztény Múzeum példáját követte Thessalonikiben a Bizánci Kultúra Múzeumában 2015-ben elkezdték a tapintható tárlatvezetést látássérült személyeknek és kísérőiknek. A tapintható tárlatvezetést a Thessalonikiben működő Vak Emberek Oktatási és Rehabilitációs Központjával és a Központi Pán-Hellén Szövetség Közép Macedóniai Regionális Egyesületével együttműködésben készítették. Az „Érintsd meg és fedezd fel a Bizáncot” elnevezésű akció során 15 válogatott, eredeti kiállítási tárgyát a múzeum különböző kiállítótermeiben helyezték el, kiegészítve négy nyelvű (görög, angol, német és orosz) audio-guide rendszerrel és a kísérőknek szintén négy nyelven elérhető szórólappal. A szórólapokat a múzeum honlapjáról le lehet tölteni (can be downloaded from the website of the museum). A Korfui Ázsiai Művészeti Múzeum (<http://www.matk.gr/>) szintén biztosít több nyelven beszélő audi-guide-ot a látássérült látogatóknak és a készülék digitális jelzéssel segíti a nyelv választást, valamint Braille információval (multilingual audio guide with digital signage and information in Braille) egészül ki.

Az **Akropolisz Múzeum Athénban**, a múzeum hivatalos honlapja (the official website of the Museum) alapján, a fogyatékos látogatók számára különböző berendezéseket és szolgáltatásokat létesítettek, pl. rámpákat, liftet helyeztek el a kerekesszékekkel és babakocsival közlekedő látogatók számára a múzeum bejáratánál, és akadálymentes mosdókat hoztak létre. A múzeum minden nyilvános területe bejárható kerekesszékekkel. Továbbá kerekesszékeket a helyszínen is lehet szükség esetén igénybe venni ingyenesen. A múzeumi tájékoztató füzetek görögül és angolul Braille írással is elérhetők. Vezető és segítő kutyák a görög törvények alapján bemehetnek a múzeumba, mint ahogy minden nyilvános területet és szolgáltatást, utazást és még a magán létesítményeket is igénybe lehet venni velük (Law, 3868/2010). Az athéni Akropolisz Múzeumnak van egy érdekes szolgáltatása a Múzeumi Régész-házigazdák. Régész-házigazdának saját helye van a múzeumban, minden héten három napon áll a látogatók szolgálatára, hogy kérdéseket tegyenek fel neki, kézbe kapjanak és tapintva is

megismerkedhessenek tárgyakkal stb. (<https://www.theacropolismuseum.gr/en/content/visitors-disabilities>).

Szintén fontos megemlíteni néhány további kezdeményezést, melyek a görög múzeumokban a 2000-es évektől kezdődően növelik a látássérült látogatók akadálymentes részvételét időszakos kiállítások tapintható és multiszenzoros kiállításai és programjai során. Ennek egyik példája a „Művészet megérintése” című időszakos, tapintható, egyenlő esélyű hozzáférést biztosító program a látássérült látogatók számára, melyet a Kortárs Művészet Állami Múzeumban, Thessalonikiben hoztak létre. Más tapintható kiállításokat is létesítettek Görögországban pl. a Küklád-kori Művészeti Múzeumban 2008-ban (Plati & Markou, 2009), és a Kortárs Művészeti Múzeumban (Zarkali, 2015). További információkat arról, hogy a „Művészet megérintése” programban még milyen kiállításokat rendeztek, meg lehet nézni a

Kortárs Művészet Állami Múzeumának honlapján

(<https://www.greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html>).

Hasonló kezdeményezésekre példa az “Emberek és tárgyak” című időszakos kiállítás, az “**Aggeliki Chatzimichali**” Népművészet és Hagyomány Múzeumban (Chaitas & Trada, 2010), mely a “Myrtis: Szemtől szembe a múlttal” című utazó, időszakos kiállítás hozzáférést biztosító változata (Kalou, 2012). Továbbá a látássérült személyek számára adaptált időszakos, tapintható tárlat és oktatási program a “Kolumbusz előtti kor művészete a Benaki Múzeumban” címet kapta (Emmanouil & Avgoulas, 2011), valamint a „Demokrácia megérintése” című szintén időszakos, tapintható kiállítás volt az athéni Ókori Agora Múzeumban (Klontza, 2013).

A **Küklád-kori Művészeti Múzeumban** (Museum of Cycladic Art, MCA) sokféle speciális kialakítást és szolgáltatást nyújt fogyatékossgal élő látogatóinak, pl. oktatási programokat gyermekeknek, időszakos tapintható kiállításokat és oktatási eszközöket, pl. multiszenzoros múzeumi készleteket (Argyropoulos et al., 2017; Plati, 1997; Plati & Markou, 2009). Az MCA-ban a fogyatékos látogatókat mindig szívesen látták. A programokat az Oktatási Osztály szervezte, és összegyűjtött tapasztalataik hasznos forrásul szolgáltak más programok tervezéséhez. Az MCA vezetett tárlatokat kínált az intellektuális képességgel élő, megkésett fejlődésű személyek számára, valamint siket és nagyothalló embereknek és a Vakok Iskolája tanulóinak.

Az MCA a thessaloniki-i Modern Művészetek Múzeumával együttműködésben rendezett kiállítást az Orosz Avantgárd Festmények a Kostakis Gyűjteményből címmel. Ez volt az első alkalom, hogy festmények tapintható változatokkal együtt voltak kiállítva a múzeum kiállítótermeiben, melyeket kifejezetten erre az alkalomra készítettek. Továbbá szemináriumot tartottak a múzeum személyzetének. Az Oktatási Osztály programokat szervezett látássérült embereknek, azonban a nagyközönség látogatása nem volt számottevő, amit valószínűleg az információ hiánya okozott. A nem látássérült gyermekeknek is szerveztek programokat, melynek célja a tudatosság kialakítása volt.

Ebben az évtizedben több, különböző intézmény – egyetemek, múzeumok, iskolák, vak emberek érdekvédelmi szövetségei és a múzeumi hálózat – együttműködése hozzájárult ahhoz, hogy fejlődött a fogyatékos emberek hozzáférése a kultúrához általában azáltal, hogy differenciált oktatási programokat, anyagokat fejlesztettek, képzéseket tartottak a múzeumi dolgozóknak és egyéb megoldásokat is találtak. Az MCA 2014-2017 között részt vett a BaGMIVI (Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments): „A múzeumok és a látássérült személyek közötti szakadék áthidalása” című Erasmus+ projektben (<http://bagmivi-project.eu/>) (2014-2017), melyet a Thessaly Egyetem koordinált (Argyropoulos, Nikolarazi, Chamonikolaou & Kanari, 2016). Az MCA mint a BaGMIVI project partner intézménye oktatási programokat fejlesztett az athéni vakok iskolája tanulóival együtt és elkészítettek egy multiszenzoros múzeumi készletet (Argyropoulos et al., 2017).

A Küklád kor az MCA legnépszerűbb gyűjteménye, ezen belül a márvány figurák, ezek miatt választották az időszámításunk előtti 3. évszázadbéli Ókori Küklád Civilizációt a múzeumi készlet kezdő darabjának. Erre épül a megtervezett multiszenzoros sorozat és információs anyag, melyben általában és konkrétan a márvány figurák a Kükládoknak és történelmüknek közvetlen és közvetett képviselőiként szerepelnek.

Ebben a projektben az athéni vakok iskolája 8-12 éves tanulói voltak a célcsoport. A projekt során különböző programokban vettek részt és az a visszajelzés, melyet tőlük és tanáraiktól kaptak nagyon hasznos volt az oktatási anyag tervezésének minden szakaszában.

Továbbá az összegyűjtött ismeretek a partnerektől és különösen a résztvevő egyetemektől, valamint a múzeumi dolgozók és a múzeumpedagógusok számára a Thessaly Egyetemen szervezett képzés nagyon hasznos volt.

A sikeres tervezés és fejlesztés érdekében a projekt keretében a munkacsoport által végzett kutatás az alábbi területeket ölelte fel:

- a. A múzeumi gyűjtemény hozzáférhetősége a speciális igényeknek, különösen a látássérült és vak látogatók megfelelően.
- b. A multiszenzoros leírások és tapasztalati élmény, melyet a történelmi és szenzoros információ eredményezett.
- c. A különböző tapintható oktatási modellek/játékok és hanganyagok tervezése, melyek a javasolt leírásokat támogatják.

A „Multiszenzoros Múzeumi készlet – A Kükládok tapintás útján” bemutatása

A múzeumi készlet célja az Küklád civilizáció élményszerű ábrázolása történelmi és szenzoros információkon keresztül.

Az alábbi elemekből áll:

- Márványszobrocska, a karba font kezű típusból

- A Kükládok hímzett térképe, mely a szigetek tapintható formáját mutatja
- Tapintható vizes térkép, egy köralakú, vízzel telt medence, mely a Küklád szigetek földrajzi körvonalát ábrázolja.
- Különböző alakú kavicsok és ásványok, például márvány, obszidián, smirgli, habkő, cinóber képviselik a különböző szigeteket.
- A darabokra vágott márványszobrocska puzzle, melyet a gyerekek állíthatnak össze
- Egy könyv, melynek címe „Hunyd be a szemed. A tapintható Kükládok”, melyben többféle magyarázat van a különböző témákról (pl. tenger, szobrocskák, márvány, szigetek stb.) arra ösztönözi az olvasót, hogy tapintással gazdagítsa olvasmányát. A könyv Braille és síkírással is olvasható.

Amikor az Erasmus+ projekt befejeződött az MCA átadta az egyik múzeumi készletet a vakok iskolájának, és kettőt megtartott iskolai tudatosság tréningekhez intellektuális képességzavarral és fejlődési késéssel küzdő gyermekeknek és más közösségeknek, ahol szükség volt rájuk pl. kórházak, idősek gondozóházai.

Egy másik példa a „A történelem tapintása”, melyet a görög Nemzeti Történelmi Múzeum 2017-ben fejlesztett. A projektet Lighthouse for the Blind és a görög Tapintható Múzeum együttműködésben fejlesztette és kivitelezte a Stavros Niarchos Alapítvány társfinanszírozásával a Kulturális Örökség Határok Nélkül Bosznia és Hercegovina/Balkán Múzeumhálózata révén. Sok hozzáférhető eszközt terveztek és fejlesztettek ennek a projektnek a keretében, pl. válogatott műalkotások tapintható tárlatvezetése, kézbe vehető alkalmak, Braille írású és nagybetűs nyomtatású információk (Mazarakis, Kachrilas & Stamatelou, 2018). A tapintható tárlat narrált tárlatvezetése elérhető a [Nemzeti Történelmi Múzeum hivatalos honlapján](#) (the official website of the National Historical Museum of Greece).

A látogatók okostelefonnal kiválaszthatnak egy kiállítási tárgyat, amelyet meg akarnak ismerni, és az applikáció az infravörös (PIR) mozgásérzékelőkkel felszerelt teremben a kívánt helyre navigálja őket. Amikor eléri a tárgyat akkor lehetőségük van meg is tapintani. Az interakciót öt kapacitív érzékelő támogatja, melyek egy mikrokontrollerrel vannak összekötve, amely az adatokat az okostelefonra küldi és lejátsza a hanganyagot (Anagnostakis et al., 2016). Általánoságban elmondható, hogy az eszközök és technikák fontos szerepet töltenek be a szenzoros sérüléssel élő látogatók múzeumi hozzáféréseben. Vaz és munkatársai (2018) kutatásai felhívják a figyelmet az alábbiakra:

„A látogatók általában nagyon elégedettek voltak ezekkel a technikákkal, de a jövőben meg kell vizsgálni a Braille feliratok szerepét, valamint a siket látogatók számára is fokozni kell az információhoz való hozzáférést. Továbbá, a vizsgált megoldások nem engedtek szabad utat a

kerekesszéssel közlekedőknek ezért a jövőben az egyetemes tervezés elveit kell alkalmazni a kiállítások tervezésénél” (p.568.).

Az utóbbi évekből származó tapasztalatok összefoglalása, valamint a ToMiMEUS projekt adta lehetőség vezette arra a döntésre az MCA-t, hogy továbbfejlessze a múzeum honlapját szenzoros sérült személyeknek és multiszenzoros élményt nyújtson az MCA Küklád gyűjteményéhez.

Összefoglalva, az elmúlt években a múzeumok keresték a lehetőségét annak, hogy az oktatási programjaikat adaptálják a látássérült gyermekek és felnőttek igényihez. Néhány múzeum olyan alkalmakat szervez, amilyen pl. a tapintható tárlatvezetés, más esetekben sokkal szisztematikusabban nyújtanak oktatási programot a látássérült személyeknek, amilyen pl. a Benaki Múzeum megoldása. Továbbá a Kulturális Minisztérium iránymutatást kínált pl. arra hogyan adható engedély a tapintható kiállítási tárgyakhoz, hogy vezető kutyákkal be lehessen menni a kiállítóterbe, az információ Braille írással is elérhető legyen stb. Mindezek ellenére úgy tűnik, hogy még mindig nagy az ellentmondás a törvény és a valóság között, mivel a fogyatékkal élő személyek még mindig akadályokkal szembesülnek múzeumlátogatásaik során (Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari, 2015).

Siket és nagyothalló látogatók és a múzeumokhoz való hozzáférés Görögországban

Görögországban a múzeumok érdeklődése a siket és nagyothalló személyek iránt akkor fejeződött ki, amikor oktatási programokat terveztek és valósítottak meg a siket és nagyothalló gyermekek iskolai csoportjai számára, ami nagyjából azonos időben történt az oktatási programok fejlesztésének időszakával a 90-es években (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

Az elsők között volt a **Küklád Művészet Múzeuma** (Plati, 1997), az athéni **Érmemúzeum**, (Galani-Krikou, 1997) és a Kulturális Minisztérium Oktatási Programok és Kommunikáció Osztálya (Chrysoulaki, 2004). Ezeket az oktatási programokat a siket és nagyothalló gyermekek iskoláival és intézményeivel és természetesen jelnyelvi tolmácsokkal együttműködésben készítették. Kiegészítő eszközként ezekben az oktatási programokban a kulcs szavak kártyáit, képeket stb. használtak (Kanari & Vemi, 2012). Nagy jelentőségű volt, hogy a látogatást megelőzően a siket és nagyothalló gyerekeket oktatás közben tananyagként felkészítették használva a múzeumi készleteket. A Philothei Speciális Iskola Siket és Nagyothallóknak diákjai 1998-ban így látogatták meg az Akropoliszt. A tanulók először két múzeumi készlettel dolgoztak az iskolában, és ezt követően látogattak el az Akropolisz régészeti területére (Voutsas, 2011).

A siket és nagyothalló személyek legfontosabb és széles körben ismert hozzáférése a múzeumokhoz Görögországban az úgynevezett „A szem hall” program, melyet a **Nemzeti Régészeti**

Múzeum 1998-ban készített (Chrysoulaki, 2004). „A szem hall” oktatási programot siket és nagyothalló, általános és középiskolás tanulóknak Dimitra Kokkevi-Fotiou, siket régész készítette, aki a Nemzeti Régészeti Múzeumban dolgozott (Kokkevi-Fotiou, 2004). Ugyanő amerikai és nemzetközi jelyelven külföldi siket látogatóknak vezetett múzeumlátogatásokat kínált. Együttműködött más múzeumokkal is, amelyek oktatási programokat szerveztek siketek embereknek, pl. az MCA-val is (Plati, 1997), az athéni Érmemúzeummal (Galani-Krikou, 1997) stb. Fontos megjegyezni, hogy Kokkevi Fotiou mai napig vezet önkéntesként csoportokat siket személyeknek (Zabetaki, 2018). A munkája nem csak Görögországra korlátozódik. Az ókori görög civilizációról programokat tervezett a rochesteri Siketek iskolája (USA) számára is (“Adventures in education”, 2014, p. 14).

A következő években más múzeumok is bevezettek oktatási programokat siket és nagyothalló diákoknak pl. az athéni Bizánci és Keresztény Múzeum. Ebben az esetben az iskolában dolgozó gyógypedagógusok voltak a jelyelvi tolmácsok. Annak érdekében, hogy a siket látogatók igényeinek jobban megfeleljenek a múzeum egyik dolgozója megtanulta a görög jelyelvet (Gotsis & Vosnidis, 2011). Más múzeumok is szerveznek időnként tárlatvezetéseket ([guided tours](#)) görög jelyelvvvel, pl. a Thessaloniki Régészeti Múzeum ([the Archaeological Museum of Thessaloniki](#)), a 2016-os Nemzetközi Múzeumok Napja alakomból, és a korfui Ázsiai Művészetek Múzeuma 2014-ben szervezett ilyen a Siketek Hellén Szövetségével együttműködésben. Az eszközök és a tolmácsolás szempontjából említendő időszak kiállítás volt a siket látogatók számára hozzáférhetően a “Myrtis: Szemtől szemben a múlttal”. Ennek a kiállításnak a látássérült látogatók hozzáférését kiegészítő megoldása volt a jelyelvi információk szolgáltatása is kivetítőkön (Kalou, 2012).

A Jelyelvi Tolmácsok szervezete a KezeketFel is kínál hozzáférést a kulturális örökséghez siket és nagyothalló személyeknek Görögországban (<https://hands-up.org/>). Többek között a KezeketFel a honlapján kínál videókat és írott szövegeket Görögország különböző múzeumairól ([various museums](#)) és régészeti helyszíneiről görög jelyelven. A KezeketFel más szervezetekkel és múzeumokkal együttműködve szervez siket és nagyothalló látogatóknak túrákat a görög múzeumokba és régészeti helyszínekre ([visits in museums and archaeological sites](#)).

Általában elmondható, hogy Görögországban vannak múzeumok, amelyek lehetőséget adnak vezetett látogatásokra és programokat ajánlanak siket látogatóknak jelyelvi tolmácsolással. Ennek ellenére Nikolarazi (2017) szerint a honlapok alapján úgy tűnik kevés múzeum nyújt megoldásokat a siket látogatóknak. Továbbá, a siket és nagyothalló iskolások múzeumlátogatásai során az iskola gyógypedagógusai, akik ismerik a görög jelyelvet, tolmácsolnak a gyermekeknek (Moustakidou, 2016).

A bemutatott példák jelzés értékűek, mert kevés a publikált vizsgálat a siket látogatók múzeumpedagógiai és egyéb ellátásáról, pl. hozzáférést segítő hallást segítő eszközök stb. tekintetében. Másrészt Nikolarazi (2017) azt állítja, hogy Görögországban a múzeumok nem mindig adnak

tájékoztatót és nagyothalló iskolások látogatásáról, és emiatt nem lehet tudni milyen gyakoriságú ezek előfordulása és milyen szolgáltatást nyújtanak.

Összefoglalva

Az elmúlt évtizedekben Görögországban sok múzeum tett erőfeszítéseket annak érdekében, hogy kiállítótereik, gyűjteményeik és programjaik látogathatók legyenek fogyatékossgal élő személyek számára, különösen az érzékszervi sérülések tekintetében. ennek ellenre az érzékszervi sérült látogatók még mindig sok akadályba ütköznek a múzeumokban, pl. hiányoznak az állandó átalakítások, a differenciált és adaptált megoldások és megfelelő anyagok (Izd. pl. Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolarazi, 2017). Sok kezdeményezés csak átmeneti vagy eseti megoldás, pedig azok a szempontok melyek pl. a megfelelő infrastruktúrára, a múzeumi alkalmazottak fogyatékossgspecifikus képzésére, forrásteremtésre vonatkoznak segítenék az akadályok leküzdését (Argyropoulos, Kanari & Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari, 2015; Moustakidou, 2016; Nikolarazi, 2017). További jellemző, hogy az elérhető publikációk csak a fogyatékossggal élő látogatókról szólnak (siket és nagyothalló vagy látássérült személyekről) egyénekről vagy iskolai csoportokról, de a velük együtt érkező nem fogyatékos személyekről nem (barátok, családtagok stb.) (Argyropoulos & Kanari, 2015; Nikolarazi, Kanari & Marschark, 2020).

Ez utóbbi nagyon fontos szempont, ha figyelembe vesszük, hogy a szenzoros sérült gyermekek nagy számban tanulnak integrált körülmények között (Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015). Beágyazva rendszerszemléletű hozzáférést biztosító irányelvbe több minden, pl. a differenciált pedagógiai programok, az állandó felszerelések/berendezések, a meglévő múzeumpedagógiai programok felmérése/értékelése, interdiszciplináris megközelítés és együttműködés a múzeumokkal, még mindig járatlan terület a releváns kutatások és gyakorlat számára.

V.3. MAGYARORSZÁG

Inkluzív oktatás Magyarországon

Magyarországon, csakúgy, mint a környező országokban a szegregált (speciális iskolai) oktatás általános gyakorlat volt az 1990-es évekig. Általánosan elfogadott ténynek számított, hogy a tanítás fogyatékos gyermekek homogén csoportjaiban a leghatékonyabb. A törvénykezés 1993-ban nyitott utat az inkluzív oktatás számára, amikor az új Köznevelési Törvény megjelent és leszögezte, hogy a szülőknek joguk van eldönteni azt, hogy melyik iskolában tanuljon a gyermekük. Az 1990-es évek megfelelő időszak volt erre az alapvető változásra, mert az iskolákban szükség volt a tanulókra, az aktuális, iskoláskorú gyermekkorosztály csökkenő száma miatt (Bánfalvy, 2008). Azok a gyermekek, akiknek súlyos fogyatékoságuk van három gyermeknek számítanak a közösségben, vagyis az inkluzív osztálylétszámok alacsonyabbak azokhoz képest, ahol nem tanul sajátos nevelési igényű (SNI) tanuló. A SNI tanulók számának növekedése az integrált oktatásban együtt járt természetesen a speciális iskolai tanulók létszámának csökkenésével. Jelenleg a SNI tanulók 67%-a integrált oktatásban vesz részt (Perlusz, 2019). Mindezek ellenére 1993 óta nem történt átfogó nemzeti kutatás, amely vizsgálta volna

a magyar iskolákban az inkluzív oktatási gyakorlatot (Perlusz, 2019). Az integráló iskolákban tanuló SNI gyermekeket vagy teljes állású gyógypedagógusok segítik az iskola alkalmazottjaként vagy -sokkal jellemzőbben- utazó gyógypedagógusok látogatják meg a tanulókat és nyújtanak tanácsadást az iskolai oktatóknak. A Köznevelési Törvény 2003-as módosítása lehetővé tette Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények (EGYMI) létrehozását a speciális iskolákban az iskola részeként. Az EGYMI alkalmazottai nyújtanak pedagógiai támogatást az integráltan tanuló SNI gyermekeknek. Az alábbi szolgáltatások tartoznak ide: tanácsadás, korai fejlesztés, fejlesztési tanácsadás és tréning, beszédterápia, konduktív pedagógiai ellátás és (gyógy)testnevelés. Továbbá az utazó gyógypedagógusok oktatási tanácsokat adnak a helyi tanároknak abban, hogyan tudják leginkább az SNI tanulóhoz igazítani a munkájukat miközben fogyatékoságspecifikus készségeket tanítanak a tanítványaiknak.

Magyarországon a gyógypedagógus és a tanárképzés teljesen külön valósul meg. A szegregált oktatás időszakában ez minden kétséget kizáróan nagyon hasznos gyakorlat volt. Mióta azonban az integrált oktatás térhódítása zajlik már világossá vált, hogy a SNI-specifikus oktatási tartalomnak az általános pedagógusképzésben is helyt kell kapnia, és egyúttal a gyógypedagógusképző intézményeknek is közelíteni kell a fókuszot a szegregációról, az integráció irányába. Jelenleg a következő séma szerint történik a tanárképzés: az általános iskolai tanárok 8 félév alatt kapnak BA szintű felsőoktatási alapképzést az alsó tagozati oktatásra, amely arra jogosítja fel őket, hogy minden tantárgyat tanítsanak 1-4 osztályban. A gyógypedagógusok egy vagy két SNI populációra specializálódhatnak. Azok a hallgatók, akiknek már van tanári diplomájuk, 6 félév alatt kaphatnak BA szinten gyógypedagógus képzést, de két szakirányon 8 félévnyi képzésre van szükség. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (BGGYK) az egyetlen felsőoktatási intézmény Magyarországon, ahol minden fogyatékoság típus oktatására és rehabilitációjára nyújtanak képzést. A gyógypedagógus képzés 2017 óta már 9 további felsőoktatási intézményben elérhető, elsősorban az intellektuális képességszavar, a nyelv- és beszédzavar és az érzelmi és viselkedésszavarok területén (Felvi, 2020). Jelenleg csak az ELTE az egyetlen egyetem, ahol látássérülésre és hallássérülésre specializálódott tanárokat képeznek. Bár a gyógypedagógusokat képző felsőoktatási intézmények száma nő, továbbra is nagy igény van országszerte a gyógypedagógusokra.

A vak és látássérült gyermekek inkluzív oktatása

Magyarországon hivatalos oktatás a vak vagy látássérült gyermekek számára 1827-be kezdődött, Beitl Rafael hatékony érdekérvényesítésének eredményeként. Az oktatásban részesülő gyermekek száma a kezdeti 3-4 főről 20-ra emelkedett 1836-ra és megnyílt az első iskolaépület kifejezetten vak és látássérült gyermekek számára. Az iskola folyamatosan fejlődött, majd 1907-ben elindult az első óvodai csoport (Pajor, 2017). Az Óvoda, Általános és Szakiskola, Egységes Módszertani Központ és gyermekotthon vak gyermekek számára jelenleg komplex, szegregált oktatási intézmény, amely vak, siketvak és halmozottan sérült vak gyermekek oktatását szolgálja az ország egésze számára, mint

egyetlen ilyen típusú intézmény. Az első, csak gyengénlátó gyermekek számára létesített iskola 1956-ban nyílt meg Budapesten, majd 1972-ben a második Debrecenben. A gyermeklétszám jelentős csökkenése miatt az utóbbi inkluzív iskolaként működik, látó és látássérült tanulók számára. Egy másik intézmény, a Rehabilitációs Központ, Óvoda és Általános Iskola, Diákotthon Látássérült Tanulók számára Pécsen 1990-ben a Világ Világossága Alapítvány jóvoltából nyílt meg. A debreceni iskolához hasonlóan, ez az iskola szintén tágitotta a tanulói profilját a látássérült tanulók számának csökkenése miatt. Jelenleg széleskörűen látja el SNI tanulók oktatását és szakiskolai képzését 1994-től (Világ Világossága Alapítvány, é.n.). Magyarországon hagyományosan 8 osztályos az általános iskola. Amikor 1990-es években a szülők lehetőséget kaptak arra, hogy maguk válasszanak iskolát a látássérült gyermeküknek (többnyire a lakóhelyükhöz közel), a tanulók többségükben a felsőtagozaton kezdték az integrált oktatást (5. osztályban vagy magasabb osztályfokon), miután az első négy évben szegregált oktatásban tanultak. Más családok úgy döntöttek, hogy az első két évben tanulja meg készség szinten gyermekük a speciális iskolában az adaptált olvasás-írás módszereit (pl. a Braille írás-olvasást, olvasótelevízióval sík írás-olvasást, nagyítók és nagyító programok használatát stb.) (Somorjai, 2008). Az integrált középiskolai tanulás, mindennemű speciális megsegítés nélkül, jóval az EGYMI-k létesítése előtt is gyakorlat volt, mivel nem voltak speciális középiskolai osztályok látássérült tanulóknak (Schiffer, 2005).

Bár az integrált oktatás széleskörűen kutatott terület, a látássérülés-specifikus kutatások száma kevés és mindegyik kis elemszámmal dolgozik. Somorjai (2008) megvizsgálta azokat a szempontokat, amelyek segítik a látássérült tanulók integrált oktatását. A vizsgálatban 12 diák, 12 szülő és 12 tanár vett részt. A diákok úgy nyilatkoztak, hogy nincs súlyos nehézségük a mindennapi munkában, és úgy érezték, hogy meg tudják tanulni a tananyagot és megfelelnek az elvárásoknak. Úgy érezték, hogy tudásukat a többiekével azonos alapon mérik és több nehézségük van a társas kapcsolataikban, mint a tanulásban. A szülők elmondták, hogy rendszeresen kell segíteni a gyermeküknek a napi felkészülésben, ami kihívást jelent a család számára. A tanárok számára a legnagyobb kihívást a természettudományi tárgyak tanításában a bemutatás jelenti és egytértettek abban, hogy sokkal lassabban halad a munka az integrált osztályokban. A felmentések száma (pl. a látássérült tanuló nem vesz részt valamelyik tantárgy tanulásában) alacsony volt, és öt válaszadó tanuló iskolájában ez egyáltalán nem tartozott a gyakorlatba. A szerző kiemeli, hogy a sikeres inklúzió az, amikor a vak tanuló, a szülő és a tanárai boldogok és ez némileg eltér attól, amit az utazó gyógypedagógus sikeresnek tart. Somorjai szerint a sikeres inklúzióban/integrációban a legfontosabb tényező a vak tanuló személyisége.

Schiffer (2005) kutatásában, melyet pedagógusok körében végzett (N=14) a vak gyermekek inkluzív oktatásával kapcsolatos attitűd feltárásának érdekében azt találta, hogy a tanároknak írott támogató anyagokra lenne szükségük, amelyek segítségével a vak gyermekek tanításának módszertani ismereteihez könnyen hozzáférhetnének. Vargáné (2013) azt tapasztalta, hogy a tanároknak nincs

látássérülés specifikus tudásuk és magányos harcosaknak érzik magukat az inkluzív oktatásban, mert nem tudják kihez fordulhatnának a kérdéseikkel. Fontos meglátások ezek, mert a legtöbb tanár nyitott arra, hogy szélesítse az ismereteit a gyógypedagógia és az inklúzió irányában (Papp, 2011).

Sümegei (2012) arra törekedett kutatásában, hogy megértse 8 látássérült (4 vak és 4 gyengénlátó) tanuló szociometriai helyzetét és a tanárok attitűdjét. A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy a diákok úgy érezték feléjük ugyan olyan a tanárok elvárása, mint a többi osztálytársuk felé. Ugyanakkor azt is elmondták, hogy több időt töltenek otthon a tanulással, mint az osztálytársaik és ezért sokszor nem tudnak részt venni az osztályközösségben.

Kvalitatív vizsgálatában legutóbb Füllernek (2019) az volt a célja, hogy a középiskolás látássérült diákokról átfogó képet kapjon olyan faktorok feltárásával, melyek az iskola- választásukra, a számonkérési módokra, a tantárgyakra, melyekből részben vagy egészben felmentést kaptak, a tananyaghoz és általában az iskolai létesítményekhez való hozzáférésükre vonatkozott. A válaszok alapján kiderült, hogy a szülők és a diák együtt hozzák meg az iskolaválasztási döntést, melyben vezető szempont a földrajzi közelség.

A tanároktól főleg szóban kapnak információt, az interaktív és a nyomtatott ábrákhoz való hozzáférés esetleges. Somorjai (2008) vizsgálatához hasonlóan Füller egy évtizeddel később is azt találta, hogy a digitális vagy Braille nyomtatású tankönyvekhez való hozzáférés, sok esetben problémás, pl. az adaptált könyveket, az iskolakezdést követően sok hónappal később kapják csak meg. Ez lehet az oka annak, hogy a legtöbb tanuló kizárólag saját órai jegyzeteiből tanul. Füller vizsgálata ijesztő tendenciára világít rá: míg egy évtizeddel korábban Somorjai azt találta, hogy a vak tanulók csak ritkán kapnak felmentést bizonyos tárgyak alól, Füller eredményei viszont azt mutatják, hogy riasztó arányban nem vesznek részt tantárgyak tanulásában és részben vagy teljesen elmarad a számonkérésük azért, mert látássérültek.

	Nem kell részt venni	Nincs számonkérés	Részben felmentett a számonkérés alól	Az általános iskolában sem kellett részt venni
Matematika	6 fő, tanulók: 3. 12. 17.18. 22. 23.	5 fő, tanulók: 1. 15. 16. 19. 24.	5 fő, tanulók: 2. 4. 5. 6. 8.	2 fő, tanulók: 2.
Testnevelés	15 fő, tanulók: 1. 3. 4. 7. 8. 9. 12. 14.	1 fő, tanuló: 2.	2 fő, tanulók: 5.6.	5 fő, tanulók: 2. 3. 7. 15. 17.

	15. 16. 17. 18. 20. 22. 24.			
Fizika, kémia	1 fő, tanulók: 3.		11 fő, tanulók: 1. 2. 4. 6. 8. 9. 12. 13. 14. 18. 19.	1 fő, tanulók: 2.
Angol		1 fő, tanulók: 2.		
Művészetek, művészettörténet	10 fő, tanulók: 3. 4. 5. 6. 8. 9. 12. 14. 17.18.	1 fő, tanulók: 15.	1 fő, tanulók: 19.	
Biológia	1 fő, tanulók: 3.			
Földrajz, történelem			7 fő, tanulók: 8.13.14. 15.16. 18.22.	1 fő, tanulók: 15.
Informatika	6 fő, tanulók: 4. 10. 12. 14. 15. 23.		2 fő, tanulók: 6.18.	
Zene		1 fő, tanulók: 6.	3 fő, tanulók: 18. 20. 22.	

1. táblázat: Látássérült tanulók, középiskolai tárgyakból való felmentése

Füller (2019) azzal zárta le a vizsgálatát, hogy adjanak javaslatokat a fiatalabb társaiknak arra vonatkozóan, hogyan tudnák az inkluzív oktatásukat kezelni. A következő javaslatokat kapta:

- Kezdeményezzen beszélgetést az osztálytársaival és a tanáraival.
- Amilyen korán lehet, nyíltan beszéljen a látássérüléséhez kapcsolódó kérdésekről.
- Ne tétovázzon segítséget kérni. Legyen türelmes, a legtöbb ember semmit nem tud a látássérülésről.
- Amennyire lehetséges legyen önálló.
- Tudja profi szinten használni a technikai segédeszközeit (pl. laptop, szkennel, okostelefon és a digitális anyagokat).
- Legyen felkészült és gyorsan tudjon gépelni.
- Próbálja ki magát sok különböző dologban, legyen a közösség része. Az inkluzív oktatás sokfaktoros folyamat. A siker sok emberi tényezőn múlik (tanuló, szülők, tanárok, osztálytársak, utazó gyógyepedagógus) és eszközökön (az iskolaépület akadálymentességén, a tananyaghoz való hozzáféréseken, speciális segédeszközök

birtoklásán), nyilvánvaló, hogy egy ilyen komplex folyamatban bármely elem hiánya problémás lehet. Ezért kulcs fontosságú megérteni az inkluzív oktatás komplex jellegét, és azonosítani kell a résztvevők szerepeit és feladatait a folyamatban. Égető szükség van az integrált/inkluzív oktatási gyakorlat mélyebb megértésére, átfogó vizsgálatára annak érdekében, hogy a feltárják a támogató rendszer szolgáltatásainak hiányait.

Az inklúzióban kulcs fontosságú a jó gyakorlatok megosztása. Németországban az ISAR projektet (<https://www.isar-projekt.de>) azzal a céllal hívták életre, hogy adatbázist és a jó gyakorlatok online forrását nyújtsa a tanároknak, mindezt felhasználhassák a látássérült tanulókkal végzett napi munkájukban. A Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (MVGYOSZ) 2018-ban kezdeményezte a „Jövő kilátásai” projektet, melyet az ISAR projekt tapasztalataira építve (annak társ alapítója és mindkét projekt szakmai vezetője Prof. Dr. Csocsán Emmy PhD volt). Mindkét adatbázist gyógypedagógiai tanárok és olyan általános tanár végzettségűek együtt alakították, akiknek a látássérült diákok tanításában tapasztalataik voltak.

Magyarországon van kezdeményezés a botanikus kertekben és arborétumokban az egyetemes tervezés elveinek alkalmazására. Pl. indukciós hurkot helyeztek el a jegypénztáraknál, és az információs pultoknál a hallássérült látogatók miatt; alternatív információkat is nyújtanak, a világítás segíti az akadálymentességet, nem szükséges egy vonalban elhelyezni a bútorokat, mert ez nem jó megoldás a hallássérült személyek számára (Fördös-Hódy, Fekete, Tóth, Nagy, 2019).

Múzeumi integrációs programok vak és gyengénlátó embereknek Magyarországon

Akadálymentes múzeum azt jelenti, hogy a fogyatékossgal élő látogatók hozzáférnek a művészetekhez, a kiállítási térhez és a kiállítási információhoz. A felsorolt szempontok alapján megnézhetjük a hazai projekteket, melyeket fogyatékos látogatóknak hoztak létre (Káldy, 2010). Az Egyetemes Tervezés olyan tervezési stratégia – a tervezés első pillanatától kezdve – amely figyelembe veszi a felhasználók különböző képességeit, így a fogyatékossgal élő embereket is.

Tárgyak akadálymentesítése

Tapintható kiállítások az 1970-es évektől jelen voltak Magyarországon. Többek között a Budapesti Történelmi Múzeum – a Kiscelli Múzeum és a szentendrei Szabadtéri Múzeum (Skanzen) készített ilyen típusú kiállításokat az 1990-es években. A Szépművészeti Múzeum 2005-ben rendezett egy időszakos kiállítást (*Fáraók után – a kopt művészt kincsei Egyiptomból*) tapintható tárlattal egybekötve, és ezt követően évente egy – egy tapintható tárlattal jelentkezett („Luxenburgi Zsigmond”, 2006; „...és akkor megérkeztek az inkák”, 2007; „Reneszánsz a fáraók Egyiptomában”, 2008; „A Mediciek fénykora”, 2008; „Miro”, 2013.). A Miro kiállításon a Szépművészeti Múzeumban hímzett rácsok tapintható mintákkal készültek a vak látogatók számára. A leggyakrabban tapintható

reprodukciókat használnak, pl. vákuum leszívással készítettek el 13 Vasarely festményt 1989-ban, és tapintható művészeti alkotásokat a Nemzeti Múzeum állandó régészeti kiállítására.

Körmenden a Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeumban horvát-szlovén-magyar határokon átívelő program keretében („Interreg” program) a Batthyány családhoz kapcsolódó ritmikusan reprodukált műalkotásokat állítottak ki, mint például a barokk paróka, az Aranygyapjú Rend jelvény, a kincsesbánya-lemezek másolatai, buzogány, nyúlfogantyúk, ágyúk.

A Budapesti Történeti Múzeum Dirké épületében – az Aquincum Múzeum 2009-ben „*Van új a föld alatt...*” címmel nyitott kézzelfogható szobát vak és gyengénlátó látogatók számára. Itt nagyításokat alkalmaztak a kiállítási kópiákon, pl. római kóri pénzt, avar kori övet, amely griffmadarat ábrázolt (Domokos, online 2020).

A *Nyíregyháza-Sóstó Múzeum* 2011. májustól TÁMOP program keretében tapintható népi iparművész termékeket mutat be látássérült látogatóknak. A földművesek modelljei, a pásztorkodás eszközei és a népi építkezéshez kapcsolódó különböző ismeretek, pl. tetőszerkezetek, faltípusok, szintén kézbevehetőek voltak, valamint mángorló és mosófa (Szoleczky, Emese, online, 2020). A tapintható tárlat látogatói számára a kézbe vehető anyagok és formák széles köre volt a legnépszerűbb. A 2017-ben tartott szakmai megbeszélés rámutatott arra, hogy a vak és gyengénlátó személyek számára készített tapintható tárlatok talán nem az egyetlen jó útja a művészetek hozzáférhetővé tételére. Figyelembe kell venni, hogy a sok érzékszervet bevonó hatás még komplexebb élményt nyújt, több információt közvetít, mint a tapintásra fókuszálás (Dabi-Farkas, 2018).

Voltak olyan esetek is, amikor a múzeum a birtokában lévő kevésbé értékes darabokat kézbe adja, pl. a *Herendi Porcelánművészeti Múzeum*, ez derült ki a *Múzeumi és könyvtárfejlesztések mindenkinek* program mélyinterjúk kutatásából (Dabi-Farkas, 2018).

Ezek a kiállítások mindenki számára hasznosak lehetnek, az intellektuális képességzavarral, a tanulási, a figyelem zavarral élők számára, akiknél nem hasznosul elég jól a csak verbális információ.

A fizikai környezet hozzáférhetősége

Amikor egyenlő esélyt teremtünk a fogyatékossgal élő embereknek, akkor a múzeumok informatikai szempontú hozzáférését (akadálymentes honlap) is figyelembe kell venni éppen úgy, mint a kiállítótérben elhelyezett információt. A Vakok Intézetében lehet „hangos térképeket” rendelni, bár ezeket többnyire színházak, használják, múzeumok kevésbé vagy egyáltalán nem. A múzeumok inkább vezetősávokat vagy auditív figyelmeztető eszközöket használnak. A fizikai akadálymentesítés során fontos szem előtt tartani, hogy az installáció és a kiállítási tárgyak ne akadályozzák a látogatókat a szabad mozgásban.

A magyar gyakorlatban az MP3 eszközök ingyenesen bérelhetők pl. a Nemzeti Múzeumban, amely három megkülönböztető hangot használ három programhoz azért, hogy a fogyatékos emberek

önállóan tudják megismerni a kiállítást: az első a hangostérkép a múzeumi és a kiállítóterekben való tájékozódáshoz; a második hang általános információt és ismereteket közöl az adott teremben; a harmadik az interaktív prezentációk érdekességeit mondja el.

A *Balatoni Múzeum* honlapja nem csak technikai információkat ad a fogyatékos embereknek, hanem a látássérült látogatóknak szóbeli leírást ad arról is, hogyan érhetik el a múzeumot és a helyszínen audió-narráció is segíti a látogatókat. A gyengénlátó személyeknek a piktogramok és a nagyméretű feliratok is fontos segítséget jelentenek a tájékozódásban.

Az információ átadásának akadálymentesítése

A *Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeumban* Körmenten a látássérült látogatók a tárgyakról a vezeték nélküli fejhallgatókon keresztül a tárgyak fölött elhelyezett szenzor segítségével kapják a leírást.

A Szépművészeti Múzeumban a feliratok Braille írással is fel vannak tüntetve és az audio-guide anyagokat is le lehet tölteni.

Kezdetben az időszakos kiállításokat fizikailag elkülönített térben hozták létre látás- és hallássérült látogatóknak. Későbbiekben integrált tárlatokra törekedtek, pl. a *Szépművészeti Múzeumban „... és akkor megérkeztek az inkák”*. *Kincsek a spanyol hódítás előtti Peruból*”, című esetén. Ezen a kiállításon a tapintható tárgyak a kiállítóteremben kaptak helyet. Ezzel a hétköznapi látogatók is új élményhez jutottak és a látássérült látogatók és kísérőik nem voltak elkülönítve, együtt tudták végig nézni a kiállítást. Különös figyelmet szenteltek az akadálymentességre azzal is, hogy az útvonalat vezetősáv, szőnyeg vagy perem jelölte.

Sok esetben az integrált kiállítások létrehozásához együttműködések jönnek létre. A Nemzeti Múzeum pl. 2022-ben a Lions Klubbal szövetkezett a hatékonyság érdekében. Az állandó „Kárpátmedencei régészeti emlékek” kiállítást 35 tapintható műalkotással egészítették ki, pl. egy rézkori kocsi modellel, kelta kétkerekű másolatával, és egy római harcos teljes fegyverzetével, korabeli technikából készült szövetmintákkal és egy reflex íj másolatával. Továbbá hangostérkép segítette a tájékozódást.

A *Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közalapítvány* mai nevén *Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közhasznú Nonprofit Kft.* (legújabb nevén 2021-ben *Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet – a fordító*) támogatásával régészeti kiállítás nyílt Győrben 2006-ban a Xantus János Múzeumban. Ezt a kiállítást kifejezetten látássérült látogatóknak hozták létre.

A Szépművészeti Múzeum 2013. május 3-26. között „Tapintható művészetek mindenkinek - egymás kezében” címmel kortárs művészek, iparművészek, hallás- és látássérült és intellektuális képességzavarral élő alkotók tematikus műveit mutatta be különös figyelmet szentelve az anyagok tapintható sokféleségének. Látássérült tárlatvezetők kísérték végig a látogatókat és vették kézbe a

kiállított műtárgyakat. Ezen a tárlatlátogatáson nem csak megismerhették egymást a bizalmon keresztül látássérült és látó emberek, hanem új élményben is volt részük.

Múzeumpedagógiai tevékenységek és programok

A kiállítások mellett a múzeumok oktatási tevékenységei is megkönnyíthetik az információk múzeumok általi átadását, amikor a múzeumpedagógus segítheti az irányítást. Ők segíthetik a fogyatékos személyek esélyegyenlőségét, integrációját, a társadalom érzékenyítését, tudatformálását.

A Vakok és Gyengénlátók Csongrád Megyei Egyesületének tagjai 2012. november 8-án *Interaktív Természetismereti Tudástár* című speciális, vezetett túrán vehettek részt. A programban taxonómiai szempontból bemutatták a Biológiai Tárház Tudásbázisát, amelyet állatok hangfelismerése és végül a gyógynövények felismerése játék követett (Bohádi Dóra – Mihályfi Judit, 2015). A *Skanzen Néprajzi Látványtár Tapintható Tárlata*, a „Láss a kezeddél, hallj a szemeddel” című műhelye során, Szentendrén a látogatók kenyeret kóstolhattak, különböző szappanokat szagolhattak stb. Az interaktív kiállítás végén mindenki készíthetett kartonra Braille írógéppel leírást a kézbe vehető tárgyakról (Dabi-Farkas, 2018).

A Ludwig Múzeum táborában, 2009. júniusban, általános és középiskolások készítettek tapintható kiállítást a múzeum kortárs gyűjteményéből. Ezt az utolsó napon a Vakok Intézete felnőtt látogatói csoportja tesztelte. A befejezett tárgyakat később újra alkotta egy szakértői csoport, hogy összeegyeztessék a kiállítást és az elvárásokat. A múzeum rendszeresen tart vezetett túrákat vak és gyengénlátó látogatóknak és taktilis rajzversenyeket is szervez minden évben. Érzékenyítő programjukat 2016-ban „Az öt érzék” – születésnapi parti címmel mutatták be. Ez a program a toleranciát, a nem fogyatékos gyermekek együttérzésének fejlesztését célozza, annyira népszerű, hogy háromból egy ezt választja, hogy kipróbálhassa. Két munkát választottak ki a gyűjteményből, Joe Tilson sorozatát az „Öt érzék” és Koós Gábor „XIII. budapesti napló” címűt (nyomat és fametszet). A program első része (két óra) interaktív tevékenység, a második része a szokásos együttlét (1 óra).

Az első bevezető részben, letakart látással mennek körbe a gyerekek segítővel egy akadálypályán. Mindenkinek alkalma nyílik megtapasztalni a vezető és a vezetett szerepét. Csapatmunka, együttműködés, együttműködési készségek, tolerancia és kifejezőkészség egyaránt fontossá válnak. A drámapedagógiából kölcsönzött módszerek a téri játékok, a tájékozódás, a saját terünk kialakítása, a testtudatunk korlátai. Miután megbeszéltük az élményeinket fél órát a kiállításon töltünk, először Joe Tilson „Öt érzék” munkája előtt ülünk. A mű az öt érzéket ábrázolja öt szerográfián. A múzeumpedagógus irányítja a beszélgetést frontálisan, de interaktív beszélgetéssel; kérdéseket tesz fel, a válaszokat a gyermekek adják. Fejlesztett készségek: figyelem, koncentráció, autonómia és véleményformálás. A második mű Koós Gábor Budapesti Napló XIII. A fametszeten a Kodály Körönd épülete fekete-fehér. Ezt a művet is próbálják megfejteni szórakoztató beszélgetés közben. Ezt egy

hangjáték követi. Mindenki megpróbálja elképzelni, hogy a zsúfolt Andrassy úton sétál, hangokkal, majd a múzeumpedagógus kontrolljával valódi zajt keltenek (pl. szirénázást, busz dudálást stb.). Végül a teljes zsúfolt utcahangképpé egészítik ki. Ezt aztán megbeszélik, mi történt, összefoglalják milyen érzés volt, összegyűjteni és továbbadni a különböző érzékszervi információkat. Használt eszközök: drámapedagógia, érzékszervi finomítás játéka, memória és fantázia játék (Dabi-Farkas, 2018).

A budapesti Ludwig Múzeum újszerű projektje vak emberekkel együttműködésben valósult meg, és a 2017-es CAPP projekt egyik nyertes pályázata lett, amit nem a Múzeumpedagógiai Osztály, hanem a Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya valósított meg külsős személyekkel együttműködve. A Ludwig Múzeum 2015 őszétől vesz részt az Európai Unió Kreatív Európa Programja által támogatott Collaborative Arts Partnership Programme (CAPP) elnevezésű nemzetközi együttműködésben. A hároméves program célja olyan újfajta módszerek kidolgozása, amelyek segítenek a művészet társadalmi szerepének újragondolásában, a társadalmi részvétel feltételeinek megteremtésében. A programban számos európai partner dolgozik együtt, így az Agora Collective (Németország), a Create (projektvezető, Írország), a Hablanerarte (Spanyolország), a Heart of Glass (Egyesült Királyság), a Kunsthalle Osnabrück (Németország), a Live Art Development Agency (Egyesült Királyság), a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum (Magyarország), az M-cult (Finnország) és a Tate Liverpool (Egyesült Királyság). A program első két évében a Ludwig Múzeum egy-egy műhely szervezését vállalta. 2015-ben és 2016-ban a részvétel, a közösségépítés és a társadalmi párbeszéd problematikáját vizsgálták, az első évben a szociális színház és a drámapedagógia területén, a második évben pedig a közösségi építészet került középpontba.

Fontos megemlíteni egy olyan kezdeményezést, amely hozzájárul a látássérült és a látó személyek közötti kapcsolat építéséhez, a sztereotípiák leküzdéséhez, amely megmutatja, hogy milyen akadályokkal szembesülnek a vak és látássérült emberek: ez a magyar „*Láthatatlan kiállítás*”, amely 2012-ben nyitotta meg kapuit Budapesten. A látogatókat vak emberek vezetik végig a teljesen sötét, különböző tárgyakkal berendezett szobában, demonstrálva az akadályokat (Bohádi és Mihályfi, 2015).

A Vakok Állami Intézetének *Fény a Sötétben Alapítványa* Preambulumában kiemeli a látássérült emberek társadalmi beilleszkedésének problémáját és elérendő célként fogalmazza meg azt, hogy a nem fogyatékosok és a különböző akadállyal élők is élvezhessék egymás mellett a múzeumokban megvalósuló közös tanulást, szórakozást integráltan. Célként jelenik meg a sérült személyek életminőségének javítása, az egymás iránti elfogadás, bizalom kialakítása, empátia fejlesztése, a mindenki számára elérhető múzeumok kialakítása. Emellett a látássérült személyek kultúrához való hozzáféréseinek támogatása (eljutás az adott intézménybe – szakemberrel készített hangos térképek elhelyezésével az intézmények honlapján, ISO-szabvány szerinti akadálymentes honlap, látássérült személyek alkalmazása a múzeumokban és az érzékenyítő programokon (akár önkéntesként) és a frontszemélyzet, a múzeumi dolgozók érzékenyítése.

A *Szentendrei Szabadtéri Múzeum* 2014 óta minden évben megrendezi az Integrált tábort, ahol fogyatékos és nem fogyatékos fiatalok tevékenykednek együtt. A nem fogyatékos diákok ezeken az alkalmakon megismerkedhetnek fogyatékos gyermekekkel. A tábort megelőzi egy felkészítő nap, ahol szakember bevonásával, érzékenyítő szituációs gyakorlatokon keresztül megtapasztalhatják a fogyatékos emberekkel való kommunikációt. A programok kialakításakor szempont, hogy azok minden résztvevő számára sikerélményt jelentsenek, és mindenki felszabadultan, örömmel vegyen részt benne. A táborozók párokat alkotnak, illetve csoportosan végzik a tevékenységeket, pl. zenélés, kézműveskedés, állatgondozás, sütés-főzés stb.

Múzeumi integrációs programok siket és nagyothalló embereknek Magyarországon

A tudás nagy része verbális kommunikációval szerezhető meg. Ezért a hallássérült személyek számára a hallási és nyelvi hátrány miatt a tudáshoz való hozzáférés nagyban nehezített. A múzeumok úgy segíthetnek ezen, ha a speciális szükségletet kiszolgálják és csökkentik a hallás és nyelvi hátránya okozta kommunikációs nehézségeket. A különböző módszerekkel és eszközökkel biztosított vizuális információt feltáró élmények a tárlatlátogatás során mind-mind a tudás megszerzését és hosszú távú megőrzését szolgálják.

A kulturális intézmények, beleértve a múzeumokat fokozottan figyelnek a látogatókra, saját társadalmi és oktatási szerepükre, és az interaktív részvételt biztosító programokra, pl. közösségi programok, vezetett látogatások, kézbe vehető tevékenységek, és még sok minden. Mindez alternatív kommunikációs módszerek nélkül a hallássérült látogatók számára nem fog a társas élmények gazdagodására lehetőséget nyújtani (Johnson, 2013).

Magyarországon a múzeumok szolgáltatásait a tantervben előírtaknak megfelelően használják. A **hallássérült gyermekek speciális iskoláira** is igaz ez. Ha a múzeum nem teremt lehetőséget a hozzáférésre, akkor ezt a gyermekeket kísérő tanárok teszik. Ők segítenek a gyerekeknek, hogy megértsék és tolmácsolják nekik azt, amit láttak, egyszerű, könnyen érthető nyelven, és ha lehetséges jelnyelvet is használva.

Szerencsére sokféle kezdeményezés született a múzeumokban és a kulturális intézményekben annak érdekében, hogy a hallássérült gyermekeket és felnőtteket is kiszolgálják.

A **Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum Budapest** „akadálymentes múzeum”, *integrált hétvégéket* rendez, és speciális programokat különböző fogyatékossgal élő gyermekeknek.

Ezek az „Integrált családi reggelek” nem feltétlen nyelik el a fogyatékos gyermeket nevelő családok tetszését. A családok azért tartózkodóak, mert pl. nem akarják, hogy megbámulják a gyermeküket, mert nem akarják frusztrálni a gyerekeket azzal, hogy a nem fogyatékos gyermekek

ügyesebbek, és nem akarják, hogy a gyermekeik háttérbe szoruljanak ezeken az integrált programokon. Éppen ezért a Ludwig Múzeum kétféle alkalmat kínál: minden hónapban az első alkalom szegregált program (csak fogyatékos gyermeket nevelő családok számára), a második pedig integrált. Ennek a megoldásnak a tapasztalatára alapozva változás következett be a családok attitűdjében, mert egyes családok kezdetben csak a szegregált programokon vettek részt, és később a bizalom elmélyülésével elkezdtek az integrált alkalmakra is járni (Dabi-Farkas, 2018).

A **Skanzen, Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum** központi küldetésének érzi az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítását. Az előzetes bejelentés alapján jelnyelvi tolmácsolást biztosítanak és múzeumi programokat testi- és mozgáskorlátozott, kommunikációs és intellektuális képességzavarral élő személyek számára. Műhelyek keretében a népi kultúra hozzáférhető és élvezetes élmény az alkalmazott speciális módszereknek és játékos tevékenységeknek köszönhetően, melyek több érzékszervet vonnak be. A múzeum honlapján ([On the museum's website](#)) megtalálható, hogy melyek hozzáférhetőek a hallássérült gyermekek számára, bár a múzeumnak nincsenek speciális eszközei. A Skanzen 2014. óta nyaranta több alkalommal szervezett integrált tábort ([an integrated camp](#)), ezeken sérült és nem sérült fiatalok együtt dolgoznak, pl. zenélnek, kézműveskednek, állatokat gondoznak, sütnek stb.

A **Janus Pannonius Múzeum** Pécsen rendszeres programok szervezését kezdte meg siket és nagyothalló embereknek 2010-ben. A felkészülést támogatta a Baranya Megyei SINOSZ szervezet. Gál Éva (2011), a múzeum muzeológusa, elvégezte a jelnyelvi tolmács tanfolyamot annak érdekében, hogy vezetett túrákat és más múzeumi tevékenységeket tudjon tartani hallássérült személyek számára. A programokat két helyen tartották, a múzeumban és „házhoz menve” a SINOSZ Klubban, a hallássérült emberek közösségében. A programot többféle eszközzel és módszerrel valósították meg: vezetett látogatásokkal, filmklubbal, illusztrált előadásokkal, komplex tevékenységekkel. Az utóbbit összekapcsolták bemutató előadásokkal, az eszközök megismerésével és kézműves foglalkozással. Gál véleménye és az értékelő kérdőívek eredménye alapján, fontos lenne a programok folytatása a siket közösség számára; valamint beemelni a tapasztalatokat az egyetemi oktatásba, közös és inkluzív programok szervezésébe, a fogyatékos személyek integrációjának érdekében.

A program és a módszer leírása nagyon izgalmas és hasznos azok számára, akik programok szervezését tervezik a fenti csoport számára.

A vezetett tárlatok és a vetítés tapasztalatai azt mutatták, hogy a kommunikáció eltérő a megszokottól:

1. Fontos a csoport előtt állni, nem előre – hátra mutogatni jelelés közben, mert így sokkal nehezebb a jelet követni és szájról olvasni.

2. A jelező személynek jól megvilágított helyen kell állnia, és időt kell biztosítani a tárgy megfigyelésére.
3. Az installáción, jó, szöveges információt kell elhelyezni, vizuális eszközökkel, mind a formai, mind a tartalmi megértést segítve.
4. A jelnyelvi tolmácsolásnál az információ világos és könnyen érthető legyen.
5. Az illusztrált előadáshoz biztosítani kell a jó megvilágítást, a láthatóság növelésének érdekében, valamint hasznos lehet egy tábla, amire az összetett szavakat és magyarázatukat fel lehet írni.

A komplex tevékenység az adott esetben kölnivíz készítése volt, különböző illatok érzékelésével, és saját készítésű felirat készítésével, amely a húsvéti tematikájú előadáshoz illeszkedett. Az ötletet Pál Gyöngyvér, a pécsi Tudományegyetem hallgatója adta. A filmklubban Hamari Antal 1939-es filmjét „Egy nap Pécsen” és a Pécs TV 2005-ös filmjét nézték meg. Az utolsó program a múzeum időszaki kiállítási katalógusának tartalma volt, ami a híres pécsi kesztyű-kommunikáció. A kesztyű-kommunikációt összehasonlították a jelnyelvel. Az volt a cél, hogy a kommunikáció sokszínűségét bemutassák (Gál, online 2020).

A **Pesti Magyar Színház** Budapesten évek óta elkötelezett az akadálymentesítés mellett. A legfontosabb céljaik egyike, hogy a fogyatékos emberek hozzáférhessenek a kultúrához. A színház nagytermében a nagyothalló gyermekek és felnőttek a Phonak Roger rendszer speciális eszközével vesznek részt az előadásokon és jelnyelvi tolmácsolás is zajlik emelett. A színház saját produkcióit, 50%-os árkedvezménnyel látogathatják a fogyatékos emberek és kísérőik 25%-os kedvezményt kapnak.

A színház honlapján szerepelnek az akadálymentes lehetőségek, és felhívják a figyelmet kapcsolódó nehézségekre is pl., hogy a jegyvásárláskor problémát okozhat az üvegablak, vagy a gyenge megvilágítás (akadályozva a könnyű szájról olvasást) és az indukciós hurok hiánya. Ezzel egyidőben arra hívják fel a figyelmet, hogy jegyeket online is lehet vásárolni. Az előadásokat igény esetén jelnyelvi tolmácsolással lehet megtekinteni ([the theater broadcasts performances with sign language interpretation](#)). A színház iskoláskorúak számára is több előadást mutat be a drámapedagógiai órákhoz kapcsolatosan, de ezek sajnos még nem akadálymentesek.

Azoknak a hallássérült emberek, akik részt vesznek a foglalkozási és kulturális akadálymentesítésben fontos oktatási és társadalmi szerepet töltenek be. Segítők, oktatók és pozitív társadalmi példaképek lehetnek. A **MÜPA**-ban „Interaktív tevékenységek a tanulni akaró gyermekeknek és felnőtteknek” 2012-es hét végi programsorozat keretében professzionális siket zenészek „Élmény Palota – Hang és jel” címen *siket és nagyothalló gyermekek számára tartottak műhelyt*. A program során a három Egyesült Királyságból érkezett siket zenész – Danny Lane zongorista, Ruth Montgomery flótás és Paul Whittaker zongorista-orgonista – prezentációt tartottak a siket gyermekek zenei oktatásáról és módszertani bemutatót a hallássérült gyermekeknek és a zenetanároknak. Ez a rendezvény a korábban már említett 90 dB jóvoltából valósulhatott meg ([The event was created within the framework](#)).

A műhelyről videó található ezeken a helyeken: [video one](#) and [video two](#).

Magyarországon a legtöbb múzeumban jelnyelvi információ biztosítja a hozzáférést a hallássérült embereknek. Ennek példája a **Magyar Nemzeti Galéria Budapesten**, ahol önkéntes jelnyelvi tolmács segíti a múzeum látogatásokat alkalmanként, előre meghirdetett időpontokban. Sok éven keresztül a **Magyar Sajtófotó Kiállítás** ([a special guided tour with sign language interpreting](#)) jelnyelvi túrákat is szervezett.

A **Szépművészeti Múzeum Budapesten** fejlesztett a siket látogatók számára egy applikációt okostelefonokra és táblagépekre még 2013-ban ([unveiled an app](#)). Az applikáció neve *SzépMu SL* szintén a [90 decibel Project](#) közreműködésének köszönhető, melynek célja a művészetek hozzáféréseinek segítése hallás és látássérült személyek számára, együttműködésben a MSL Accessibility-vel. Ez az applikáció a múzeum gyűjteményéből 150 festményről, valamint az épületről és a múzeum történetéről jelnyelvi videókat tartalmaz. A tájékozódásban interaktív térképek és QR kódok segítették a látogatókat. A QR kódok szkennelését követően az applikáció jelnyelvi információt adott a kiállított tárgyról. Az Európában egyedülálló applikáció elérhető volt Androidon, iPhone és iPad-en is. Az brit The Guardian online magazinja 2013. áprilisban erre az applikációra hivatkozva úgy említi a budapesti Szépművészeti Múzeumot, mint amely a „világ legjobb online múzeuma és galériája” a „A legjobb egyenlő esélyű hozzáférés” címmel (Bernett, 2013). Sajnos ez az applikáció jelenleg nem elérhető.

A Szépművészeti Múzeumban a technikai vívmányokat használva, a siket látogatók számára letölthető applikációt is fejlesztettek. Az okostelefont vagy a táblagépet a QR kódra kell irányítani a kiállítási darab mellett: ezt követően a kiválasztott tárgyat azonosítja és ismertető videót indít el. Azokra a látogatókra is gondolt a múzeum, akiknek nincs okos eszközük: a siket látogatók az információs pultnál tudnak kölcsönözni ingyen táblagépet, melyekre a jelnyelvi információk előre telepítve vannak ([deaf people at the information desk can borrow tablets free of charge](#)).

Múzeumi integráció módszertana

Az érzékszervi fogyatékosággal élők számára kialakítandó múzeumnak és kiállításoknak sok szempontot kell figyelembe vennie ahhoz, hogy a célcsoport számára hatékony tanulási teret biztosítson. A jó gyakorlatok bemutatásánál már több tényező felsorolásra került, ezért itt a még nem említett módszertani kérdésekről esik szó.

„Elsődleges a tájékozódás útvonalának kialakításakor a fizikai akadálymentesítés (kanyarodó út, lépcső, lejtő, ajtó, fal, éles tárgyak, alacsony légtér stb.). A megérkezéstől – a kiindulóponttól – önmagunk elhelyezéséig a térben, majd a kiállítás/foglalkozás útvonalán haladva különféle jelrendszereket, jelöléseket kell alkalmaznunk” (Kustánné Hegyi-Füstös, 2009. 17.o.).

Az akadálymentesítést érdemes fokozatosan megvalósítani, bővíteni, fejleszteni. „*A tapintható tárlatokon szereplő tárgyak válogatásánál több szempont játszik szerepet, amelyek közül legfontosabb a főkiállítás anyagának méltó reprezentációján túl a formai és anyagi sokféleség biztosítása*” (Bartos, 2009. 14. o.). Sok esetben érdemes többször átgondolni a bekerülő tárgyak szempontjait. Ilyen szempontok a másolhatóság, a ráfordítható költségek és célnak megfelelő hasznosságuk. Lehet esztétikai szempontok szerint egy tárgy harmonikus mintázatú, de kézbe véve előfordulhat, hogy kevesebb információt árul el magáról ez a kiválasztott tárgy, mint egy kevésbé esztétikus, de anyagában, formájában, mintázatában sokszínűbb változat (Bartos, 2009).

Továbbá Bartos (2009. 14.-15. o.) leszögezi:

„Fontos szempont lehet a jövő tapintható tárlatainak tervezésénél egy vak diákcsoporthoz kísérő pedagógus megjegyzése, miszerint az érdekes formák megtapasztalásán túl a gyerekek azt szeretik, ha a tárgy „válaszol” is nekik, „egy fedeles dobozban elhelyezett kivehető-visszarakható tárgy sokkal izgalmasabb egy tökéletes, de statikus szobormásolatnál.

Módszertanilag a vakok számára praktikus és egyre inkább elterjedt gyakorlat a múzeumok számára az audioguide eszköze. A hanganyagokat a kiállításokra, a kiállító térre vonatkozó általános információkra szabva érdemes elkészíteni, ami Bartos szerint (2009. 15. o.):

„a bejárattól kezdve a tájékozódást segítő fontos viszonyítási pontokkal látják el a vak és gyengénlátó látogatókat. [...] A tárgyak leírásánál a szakszerűség és a tömörség elvei dominálnak, a kérdésben jártas szakemberek 250-300 szóból álló leírásokat, illetve más megközelítésben, maximum másfél perces hanganyagokat tartanak optimálisnak.”

Érdemes gondolni a látogatók figyelemtartásának időtartamára. A koncentrált figyelem időtartama egy átlagos látogatónál 50 perc körül mozog az audio guide-dal, ehhez viszonyítva egy gyermek figyelem összpontosítása rövidebb.

„Múzeumpedagógiai foglalkozásokon a látogató csoportok létszámát pl. célszerű 8–10 főben maximálni, mert ennél nagyobb létszám esetén túl hosszúvá nyúlhat a várakozási idő a tárgyra vonatkozó információk elhangzása és a szóban forgó tárgy tényleges megtapintása között.” (Bartos, 2009. 15. o.)

Irányított alkotótevékenység esetében szintén a kisebb létszámú csoport javasolt, hiszen az irányító foglalkoztató megosztott figyelme hatékonyabb munkavégzést eredményez, ha kevesebb gyermeket kell vezetni.

A hallássérült látogatókkal való kommunikáció sokféle lehet, számos módon irányíthatjuk őket és adhatunk információt nekik a kiállításon keresztül. „*A kulcs annak felismerése, hogy mely technikák kombinációja a legcélravezetőbb.*” (Kádárné Szabó, 2009, p.22). A hallássérült látogatókkal való

kommunikáció során érdemes figyelembe venni néhány tanácsot azon felül, melyekről már korábban említést tettünk.

Múzeumi szakembertől a következő tanácsokat érdemes megfogadnia egy tárlatvezetőnek:

- „Előadás, film bemutatásakor célszerű rövid tartalmat, vázlatot készíteni és kézbe adni.
- Ne mozogjon beszéd közben, mert nehéz úgy leolvasni a száját. Egyszerre ne beszéljen és írjon, hanem írjon, vagy rajzoljon a táblára, majd a csoport felé fordulva magyarázzon.
- Ahol csak lehetséges, használjon szemléltető eszközt. A látás a hallássérült elsődleges információ felvevő csatornája. Használja ki a rendelkezésre álló eszközöket (írásvetítő, laptop, kivetítő, ábrák, táblák).
- Adjon mindig elég időt, hogy elolvassák a feliratokat, mielőtt magyarázni kezdi azokat.
- Biztosítson külön időt a kérdésekre is.” (Kádárné Szabó, 2009, p.22).

A hallássérült személyek múzeumlátogatása esetében is szem előtt kell tartani a figyelem összpontosításának időtartamát. Érdemes rövidebb szüneteket beiktatni a foglalkozásokba, tárlatvezetésekbe és interaktív beszélgetéseket folytatni.

A foglalkozás, múzeumi projekt, kiállítás tervezésekor szükséges a pontos célok megfogalmazása, a téma kijelölése, a megvalósíthatóság kereteinek tisztázása. Alkalmazott módszerek lehetnek többek között vetített képes előadás; önálló munka, tanulás indirekt irányítása; interaktív tárgyismertetések; szerepjáték és irányított alkotó tevékenység (Csesznák, 2009. 28. o.).

Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeuma programja

A Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeuma 20 millió forintot nyert az *Új Magyarország Fejlesztési Terv* „Múzeumok Mindenkinek” program keretében. A jelentős mértékű támogatás lehetővé tette a múzeumi gyűjteményen alapuló, az iskolai igényekhez, tantervekhez szorosan illeszkedő, a gyermek- és ifjúsági célcsoportokra irányuló múzeumpedagógiai programsorozatok kidolgozását és megvalósítását.

Az eltérő tartalmú, de egymásra épülő múzeumi óra, múzeumi szakkör, műhelyfoglalkozás, szabadegyetem, speciális és tematikus foglalkozás, múzeumi nap, családi nap programokon hét fővárosi iskola, köztük a *Vakok Speciális Szakiskolájának* diákjai vettek részt.

Élményközpontú, tevékenykedtető foglalkozások keretében, egy tanéven át (2010-2011) ismerkedtek a múzeum tárgyi anyagával, a népművészet, népi iparművészet fogalmával, tágabb értelemben a magyarság hagyományos kultúrájával.

A vakok és gyengénlátók számára kialakított tematikus foglalkozások változatosságát az adta, hogy a múzeum dolgozói felváltva foglalkoztak a gyerekekkel mind az iskolai közegbe kitelepülve,

mind pedig a múzeumi térben. Témák tekintetében körül járták a népi hangszerek fajtáit; viseletet és hozzá kapcsolódóan táncokat; az évkör ünnepeit, szokásait; paraszti építészetet és fazekasság jellemzőit; népköltészetet, valamint a tárgyalkotó tevékenységeket (szálas anyagból készült tárgyak, szöttesek). Összesen 8 alkalommal valósult meg kihelyezett foglalkozás a múzeum munkatársaival a Vakok Speciális Szakiskolájában és 2 alkalommal a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumban. A foglalkozások tematikáját 7 múzeumi szakember, köztük néprajzkutató, muzeológus, zenepedagógus dolgozta ki és irányította. A témák nem egymásra épültek. Egy foglalkozáson 10-15 gyerek vett részt.

Részletesen a két múzeumban megvalósult programelemről érdemes említést tenni.

A 19. századi magyar paraszti építészetet körbejáró foglalkozás a következőket ismertette:

A népi építészet erősen függ a közvetlen környezet természeti adottságaitól (építőanyagok helyben, közelben található a természetben, ill. messzemenőig alkalmazkodik az éghajlati jellemzőkhöz pl. tető dőlésszöge, fűtés megléte-hiánya). Az építészetben jelentkező technikai újítások (pl. füstelvezetés) anyagi okokból, jogi korlátozások, technikai ismereteik korlátozott volta miatt csak nagy késéssel terjednek el a parasztság körében. Szóba került az építkezés és természeti környezet viszonya, az alapanyagok és falazat típusok, valamint a tetőfedés és tetőszerkezet, de még a tájankénti háztípusokról is szó esett. A foglalkozáson egy népi iparművész által készített, szétszedhető (tetején felnyitható) lakóház modellt használtak, amelyet megfoghattak, tapintással érzékelhettek a gyerekek. A lakóház belsejében kiegészítésként további tárgyak mutatták be a hétköznapi élet eszközeit: textíliák (szőnyegek, festékesek, törölközők, aszalterítők, ágyterítők stb.), a paraszti lakóház egyéb bútorai, berendezési tárgyai.

A fazekasságról szól alkalommal fő fazekasközpontok áttekintésével kereste a választ a kérdésekre: Mit nevezünk fazekasközpontnak? Milyen típusú edényeket készítenek a fazekasok, és milyeneket a korsósok és a tálások? A múzeum gyűjteményében található kerámiatárgyak közül a gyerekek kézbe vehették minden területet és tárgycsoportot reprezentáló tárgyakat, így tapintással tudtak különbségeket felfedezni az egyes termékek között. Tapintás által érzékelhették az egyes tárgyak formáját, anyagminőségét, súlyát és a díszítési technikákat.

A népi hangszereket felsorakoztató alkalommal előadással, beszélgetéssel, élő zenehallgatással, énekléssel, a hangszerek tapintásával, megszólaltatásával ötvözött foglalkozást valósított meg a múzeum. Fúvós hangszercsoport tapintható és hallható bemutatása az egyszerű sípoktól a különböző furulyákon keresztül a dudáig adott ismereteket. Az előadás ezen hangszerek elterjedéséről és használatukról szólt. Tisztázta többek között a különbséget a bolckflöte és a pásztorfurulya között és választ adott a kérdésekre: Mi az a hosszúfurulya? Mitől magyar a magyar kecskeduda?

Érdemes megemlíteni, hogy a kihelyezett foglalkozások is hasonlóan tapintható tárgyakra alapoztak. Az iskolai környezetben megtartott foglalkozások egyaránt megvalósíthatóak a múzeumban.

V. 4. ROMÁNIA

A múzeum közösségi kulturális intézmény, amely „összegyűjti, megőrzi, kutatja, helyreállítja, közli az emberiség létezésének tárgyi és szellemi bizonyítékait és közösségi és környezeti fejlődését, és a tudás, az oktatás és a szabadidő eltöltése céljával kiállítja ezeket (311/2003-as Törvény a Múzeumok és nyilvános gyűjteményekről). Az intézményeknek vállalniuk kell a fogyatékos emberek egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítását a kulturális eseményekhez, speciális igényeikhez és állapotukhoz igazítva. Az utóbbi évtizedben több olyan projekt célja volt kulturális kínálat és infrastruktúra létesítése, amely a szenzoros sérüléssel élők részvételét tette lehetővé a múzeumok kínálta kulturális rendezvényeken.

Romániában a múzeumok és galériák hozzáférése egészen újkeletű élmény, mely jelentős fejlődést mutatott az elmúlt évtizedben. A legtöbb akadálymentesítési fejlesztést helyi források vagy projektek finanszírozzák. A befektetések általában, mivel ez a módja annak, hogyan gondolkodjunk a kultúráról és az ahhoz való hozzáférésről, befektetés mindenki számára, azonban elsősorban azokra a megoldásokra fókuszálnak, amelyek kerekesszékekkel közlekedő személyeknek (rámpák és vécék) felelnek meg. A EUROSTAT feltárta ([an aspect highlighted by the EUROSTAT](#)), a látás és a részvétel hiányát a múzeumi rendezvényeken és szükségessé tette, hogy az iskolák legalább fél évente egy múzeumlátogatást szervezzenek. A legtöbb múzeumi honlap nem akadálymentes és nagyon bonyolult megtalálni az online információt a szolgáltatásokról a potenciális fogyatékos látogatók számára, és azt az információt is, hogyan lehet eljutni a múzeumba. A legtöbb román múzeumban sem az időszakos, sem az állandó kiállításokon nincs fogyatékos látogatóknak készített rész.

A Románia Nemzeti Statisztikai Intézete (INS, 2019) adatai mutatják, hogy 2018-ban a román múzeumhálózat és nyilvános gyűjtemények, 457 alap részlegből álltak az alábbi megoszlásban: 403 múzeum, 7 műemlék, 22 botanikus kert, állatkert, akvárium és 25 természetvédelmi terület. A múzeumi tevékenység a központi múzeumegységekben és a 330 tagintézményben zajlott. A nyilvántartott látogatók száma ezekben az intézményekben 2018-ban 17.977.000 fő volt, 10,5%-kal több mint a megelőző évben (16.690.000 fő). A látogatók közül 12.977.000 fő (73,7%) múzeumokat és műemlékeket látogatott, és 3.346.000 személy (19,0%) a botanikus és állatkerteket, akváriumokat, valamint 1.280.000 fő (7,3%) a természetvédelmi területeken járt. A teljes látogatói szám 20,6%-a ingyenes látogatásra volt jogosult egész évben, ebbe a csoportba tartoztak a felnőtt fogyatékos emberek és a kísérőjük, az iskoláskor előtti korosztály, és a 18 évnél fiatalabbak. A múzeumok jövőjének egyik alapja az iskola és a fiatalok és a modern technológiák alkalmazása, úgymint virtuális valóság, haptikus interaktív tevékenységek, mesterséges intelligencia és 3D technológiák. Mindez a látogatók bevonását célozza, de a legtöbb esetben a környezeti akadálymentesség, a kerekesszékes és az érzékszervi

fogyatékosággal élők figyelmen kívül hagyásával történik. A múzeumnak vonzó és innovatív kulturális helyszínnek kell válnia és mindenki számára hozzáférhetőnek.

A nemzeti múzeumok akadálymentes szekcióinak elemzése során feltárult, hogy csak néhány ad részletes információt a múzeum fizikai megközelíthetőségről: rámpákról, taktilis felületekről, NFC vagy Bluetooth navigációs rendszerről. Romániában a legtöbb múzeum a beltéri tájékozódáshoz saját vagy általános mobil applikációt (TripAdvisor) használ, de az nem igazán akadálymentesen használható az okostelefonokon.

A legtöbb múzeum, mely elkezdte a szenzoros sérült személyek számára a hozzáférést a „**Világ színeken és szagokon keresztül**” program finanszírozásában végzi, mely az Orange Alapítványhoz tartozik. Ennek a programnak: *„célja a látás- és hallássérült emberek életminőségének javítása, azon keresztül, hogy pl. kulturális programokat támogat azért, hogy az önrendelkező, független életet biztosítsa és társadalmi integrációt növelje”*. A program 2019-ben elérte a 7. kiadást, a nyertes projektek közül négy az érzékszervi fogyatékos személyek társadalmi integrációját célozta.

Egy másik projekt 2013-ból a „Érezd a művészetet 6 múzeumban” ([Another project from 2013 is “Feel Art in 6 Museums”](#)) Pentru Dezvoltare Urbana Egyesületben, amit szintén az Orange Alapítvány finanszírozott, a fogyatékos emberek számára adaptált eszközök és szolgáltatások bevonását célozta (Braille térképek, taktilis vezetvonalak, audioguide-ok), valamint látogatások és műhelyek szervezését a látássérült emberek akadálymentes múzeumlátogatásának tudatosságának növelése érdekében. A listán szereplő múzeumok a következők: Román Falu Nemzeti Múzeuma, a Temesvári Művészeti Múzeum, a Brassói Casa Mureșenilor Múzeum. A projekt tevékenységek közül megemlíthjük az akadálymentes másolatok készítését szobrokról, miniatúrákról, kollázsokról, három dimenziós reprodukciókról, melyeket a látássérült emberek felfedezhettek. A projekt másik célja volt audio guide-ok és Braille katalógusok készítése a múzeumok és az iskolák számára.

A **Román Nemzeti Művészeti Múzeum** 2014-ben volt a kedvezményezettje az „ARTmobil”-nak. Ennek a projektnek a múzeum honlapjának optimalizálása volt, az új technológiák integrálásával: gyűjteménylátogatás audio-vizuális formátumban, erőteljes nagyítási funkcióval és jelnyelvi tolmácsolással. Az ARTmobil applikáció – kézbe vehető múzeum, melyet a projekt során létrehoztak, használható audio guide-ként minden múzeumlátogató számára.

Az Európai Művészeti Galériában a multimédiás alkalmazások előnyeit élvező további alkotások: Szent Ferenc és Szent Benedek, akik egy muzsikusan gyalt hallgatnak Guercinótól, valamint a Kapu (Saint-Tropez), Paul Signactól. A festmények mellett elhelyezett érintőpanelen két applikáció érhető el, egyik a kompozíciókról - növények, személyek, fényforrások (Guernico) és a másik a kapcsolat a hangok és színek között (Signac). Ehhez a bukaresti Politechnikai Egyetem önkéntes hallgatói készítették az applikációkat. Mindkét festményhez románul, angolul és franciául hangos információt nyújtanak szuggesztív zenével kiegészítve.

Ezek az applikációk ingyenesen letölthetők az AppStore-ból vagy a Google Play-ről a következő linkeken keresztül: Brueghel festményem Signac festménye és a Gernico festménye ([Brueghel's painting](#), [Signac's painting](#) and for [painting Guercino](#)), vagy a QR kód beszkenelésével, mely három multimédiás és kiterjesztett valóság applikáció, taktilis másolat, textil minták, „hang könyvtár”, és „illatkönyvtár” tartalommal, melyeknek az a szerepe, hogy híres művészek alkotásait és a festmények mögötti történeteket tegyenek hozzáférhetővé.

Az egyik projekt a **Docuart Fest**, amelyik legelőször készített akadálymentes, virtuális könyvtárat festményekről látássérült személyek számára a **Taktilis Képek** keretében. Ez a kiállítás a bukaresti Sutu Palace egyik múzeumában multimédiás komponenssel történt, mely olyan akadálymentes képeket tartalmazott, melyek speciális újraértelmezési technikával készültek egy speciális papírra és alapos leírással, melyet telefonon lehetett meghallgatni. A rajzokat az akadálymentességi kritériumok mentén román művészeti iskolák hallgatói és művészek készítették. A képek a román történelem és kultúra fontos eseményeit ábrázolták. A képeket különleges papírra nyomtatták és ezeket különböző múzeumokban állították ki pl. Iași Művészeti Múzeum, a braşovi Casa Mureşenilor Múzeum, Nemzeti Történelmi Múzeum és a projekt végén neki adományozták más múzeumoknak és a látássérült gyermekek speciális iskoláinak. Egyúttal az 500 rajzot szkennelték és a projekt honlapján audió leírással helyezték el, így bárki letöltheti és nyomtathatja egyszerű papírra, és taktilis rajzot készíthet belőle. Ezzel hozzájárul ahhoz, hogy a látássérült emberek megértsék és „lássák” ezeket a képeket.

Az **Antipa Nemzeti Természettudományi Múzeum** ([The National Natural History Museum Antipa](#)) in Bukarestben az egyik legrégebbi múzeum Romániában, melyet 1834-ben létesítettek. A múzeumon belül (România Pozitivă, 2012) a látássérült látogatók taktilis vezetőkívonalakkal tudnak tájékozódni az alagsortól és néhány helyszínen, a falon Braille információk vannak és dioramák, melyek az adott speciális terület természeti és állatvilágát mutatják be. Az NFC rendszer jól ki van fejlesztve, amely a vak látogatók számára megoldást nyújt, de kérhetnek a recepción Braille útmutatókat is, melyek a kiállításról információkat nyújtanak vagy audio guide-ot. A hallássérült látogatók a rendelkezésre álló kijelzőket használhatják, annak érdekében, hogy további információkhoz jussanak bármely állatról vagy természeti területről.

Az **Érezd a művészetet (Simte Arta) projekt** – Bukarestben két múzeumban segítette elő az akadálymentességet a fogyatékos emberek számára, melyek társfinanszírozója volt a Nemzeti Kulturális Alap és a kivitelezést a Városi Fejlődés Alapítvány együttműködve a „Grigore Antipa” Nemzeti Történelmi Múzeum és a Román Parasztmúzeummal végezte, melynek során az információs rendszert jelentősen fejlesztették a fogyatékos látogatók számára. Az Érezd a Művészetet projekt 2012-ben kezdte a fogyatékos személyek egyenlő esélyű hozzáférését fejleszteni két bukaresti múzeumban, azóta az Antipa Múzeumban a következő tevékenységek érhetőek el:

- Kreatív műhelyek az Antipa Múzeumban, festészet és szobrászat, az ASCHF-R gyermekek számára
- Látogatások az Antipa Múzeumban, az „Elena Doamna” Foscani Iskola Központ tanulói számára.
- Látogatások az Antipa Múzeumban, a Román Nemzeti Hallássérültek Szövetsége (ANSR) felnőtt tagjai számára.
- A múzeumi gyűjtemény fejlesztése fogyatékos embereknek készített adaptációkkal.

A látogatók adaptált tárlatvezetést kaptak, jelnyelvi tolmácsolással, reliefek és Braille nyomtatású információkat a kiállított tárgyakról, és a fogyatékos látogatók igényeihez igazított egyéb fizikai átalakításokat.

A múzeum az „Érzékszervi látogatások” projektjével folytatta a látássérült személyek akadálymentes hozzáférését. Ez abból állt, hogy speciális tereket alakítottak ki egyes helyi és nemzetközi fajokhoz tartozó kagylók, tollak, szőrmedarabok megismerésére; így a látássérült látogatóknak lehetőségük van olyasmint érzékelni, amelyeket általában nem lehet kézbe venni. A projekt újdonsága a múzeum állandó gyűjteményéhez készített útmutatót, dombornyomott képekkel és Braille-írással magyarázatokkal.

A kolozsvári Művészeti Múzeum 2007-2010 között további projekteket valósított meg „Érints, érezd, nézz!” címmel a kolozsvári Látássérült Személyek Speciális Gimnáziumának kezdeményezésére.

A Máramarosi Megyei Történeti és Régészeti Múzeum 2010-ben és 2011-ben két, az AFCN által finanszírozott projektet valósított meg: „Akadályok nélküli múzeum – Fogyatékkal élők hozzáférése a múzeumi kultúrához” (2010) és „Az érintés öröme – látássérült személyek hozzáférése a múzeumi kultúrához”, 2. kiadás (2011).

A konstancai Nemzeti Történeti és Régészeti Múzeum ([The Museum of National History and Archeology in Constanta](#)) az első olyan múzeum Dobrudzsa térségében, amely fogyatékos látogatók számára kínál lehetőséget kiállításuk megtekintésére. Az Orange Foundation (ArheoTACT) (2017) által finanszírozott projekt részeként az ArheoTACT projekt – megkönnyíti a látássérült emberek hozzáférését Dobrudzsa történelmi és régészeti örökségéhez a konstancai múzeumokban, a Histria Múzeumkomplexumban és a Trajan Adamclisi Tropaeum Múzeumban. A múzeumokban a belső útvonalak tapintható szőnyeggel készültek (vezetősávokkal a fordító megjegyzése), hangos útmutatók megjelölt applikációval (Ghid audio izi.travel), és egyéb audio guide-okkal, tapintható térképekkel és képekkel, teljes méretű kiállítási darabok reprodukcióival, amiket a látogatók megfoghatnak (România Pozitivă, 2017).

E három akadálymentesített múzeum a Nemzeti Történeti és Régészeti Múzeumhoz tartozó összesen hat múzeum része. Ezt a projektet az Orange Foundation finanszírozza a „Világ színen és hangon keresztül” program keretében.

Célok: A látássérült közönség kulturális igényeinek a láthatóságát növelni, és társadalmi tudatformálás a közösség tagjai és a hatóságok felé e célcsoport oktatási és kulturális igényeivel kapcsolatban. Ezt a konkrét célt a médiában a projektet és tevékenységeit népszerűsítő kampány kidolgozásával érik el (sajtóközlemények, konferenciák); valamint olyan önkéntes program indítása, mely a látássérült embereket és családjaikat segíti hozzá a kultúrához, beleértve a 6 múzeum dolgozóinak képzését is; továbbá tájékoztató és promóciós anyagok helyi, regionális és országos szintű terjesztése a projekt eredményeiről.

A múzeumi infrastruktúra kialakítása és kifejezetten látássérültek számára készített útvonalak kialakítása. Ezt a célt úgy érik el, hogy mind a 6, a projektben részt vevő múzeumban adaptált infrastruktúrát alakítanak ki: vezetősávok (tapintható szőnyegek), táblák, Braille-írással írt táblák és címkék, dombornyomott ábrázolások és műemlékeke faragott másolatai. Emellett új médiatechnológiákat (hangkalauzok stb.) vezetnek be, valamint tájékoztató anyagokat, útmutatókat és Braille-ábécével írt katalógusokat.

Nem formális oktatási program megvalósítása látássérültek részére (különösen, de nem csak gyerekek és fiatalok számára), akik a kulturális és művészeti kifejezés új készségeit és modalitásait sajátítják el, kreatív műhely (kerámiarestaurálás) szervezésével „A formák vibrálása” címmel.

A bukaresti Nemzeti Művészeti Múzeumban ([The National Museum of Art](#)) állandó részleget ajánlanak a látássérült és hallássérült látogatóknak. A látogató online narrációkat hallgathatnak meg és jelnyelven követhetik a filmek magyarázatát. Ezek a túrák multiszenzorosok, a táblagépen 3D-s képekkel a galéria különböző tárlatainak kiállítási darabjairól. A multimédiás bemutatás során a fogyasztékkal élő látogatók találkozhatnak a kiterjesztett valóság alkalmazásokkal, replikákkal és tapintható mintákkal, valamint a „hangkönyvtárral” és a „szaglókönyvtárral”.

A múzeumban megtekinthető tárlatok az TapinthatóMŰVÉSZET (ARTtouch) projekt (2014) keretében készültek, amelyet a román Orange Foundation finanszírozott 2014-2016 között. Az elérhető kiállítások (2014) Bramantino, Brueghel, Cranach, El Greco, Guercino, Hemessen, Licinio, Mignon, Rembrandt, Rubens, Signac, Snyders, Tintoretto, Vlaminck festményeinek leírását, de Rodin alkotásait is tartalmazzák. A látogató ingyenes alkalmazások használatával (MNAR – ARTMobile) közvetlenül a mobiltelefonján tudhat meg többet a kiállított művekről. A látogató a múzeumban a megjelölt alkalmazásokat használhatja, az online látogatók meghallgathatják a tárlat leírását, és megtekinthetnek egy jelnyelvi bemutatót is tartalmazó videót. A festmények közelében elhelyezett érintőképernyőkön elérhető alkalmazások információkat nyújtanak a kompozíciós elemekről – a térről, karakterekről, fényforrásokról (Guercino), valamint a hangok és színek közötti kapcsolatról (Signac). Az applikációk

ingyenesen letölthető az AppStore-ból és a Google Play-ről a következő linkeken: bit.ly/MNAR-ARTtouch (Brueghel festményéhez), bit.ly/MNAR_Signac (Signac festményéhez) és bit.ly/MNAR_Guercino (Guercino festéséhez) vagy QR-kódok beolvasásával három multimédiás és kiterjesztett valóság alkalmazást, tapintható másolatokat, textilmintákat, „hangkönyvtár” és „illatkönyvtár”, amelyeknek az a szerepük, hogy a festményeken túl is hozzáférhetővé tegyék híres művészek munkáit és történeteket. A digitális technológiával elérhető művek, a múzeum gyűjteményét reprezentálják mindegyik új nézőpontból közelítve, és lehetővé teszi a kapcsolatot a múzeum gyűjteményében lévő többi alkotáshoz.

A Nemzeti Művészeti Múzeum honlapján további ajánlások találhatók érzékszervi fogyatékos emberek számára: a videógalériában 17 mimika-gesztus nyelven (jelnyelven, a fordító megjegyzése) tolmácsoló film, 40 audionarráció, 15 hangdramatizálás és három tapintható diagramot lehetett találni.

2019 márciusában a bukaresti **Román Nemzeti Történelmi Múzeum** (www.mnir.ro) intelligens rendszert avatott fel a múzeum állandó kiállításának hozzáférhetőségét növelendő. Így a látássérült látogatók egy integrált GPS-rendszerrel ellátott botot használhatnak majd, amely az aktuális helyet továbbítja egy mobiltelefonos alkalmazásnak (t-Go). A múzeum belső terében, a telefon GPS-rendszere által rögzített földrajzi helyzettől függően, az alkalmazás tudja, hol tartózkodik a látogató, így az előre rögzített tájékoztató és tájékoztató üzenetek hanginformációi továbbíthatók. Az útvonal NFC technológiás tapintható padlójelzésekből áll, a haladási irányt jelző hosszanti bordákkal és figyelmeztető jelzésekkel, amelyek a potenciális veszélyekről és akadályokról tájékoztatják a látogatót. Ennek a rendszernek az a célja, hogy segítse a tájékozódást, különösen a szabad tereken, de csak a múzeum földszintjén. A tapintható szőnyeg bottal és lábbal is érzékelhető. A Múzeum honlapján nem található külön rovat a fogyatékos látogatóknak.

A Nagybányai Csillagászati Komplexum ([Astronomical Complex of Baia Mare](#)) 2017 óta különleges kiállítást kínál a látássérült látogatóknak az égbolt és a csillagképek felfedezésére. A megfigyelés lehetséges a mobil terminálokra található audio guide segítségével, de a tapintható térképekkel is. A múzeumban a látássérült látogatóknak készített részleg a Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága (Planetarium, 2017) által társfinanszírozott „Égbolt a kezében II – Vakok Planetárium” projekt keretében valósult meg.

A **Keleti-Kárpátok Nemzeti Múzeuma** 2012-ben két projektet valósított meg, az egyiket az intézmény, a másikat civil szervezetek kezdeményezték, mindkettőt az AFCN finanszírozta. Az „Érintsd meg a történelmet” – múzeumi kiállítás vakoknak” és a „Érezd az irodalmat” projekt célja néhány természetes méretű makettal és másolattal időszakos kiállítás létrehozása volt.

A **Buzau Megyei Múzeumban** a „Nyitott Múzeum” projekt 2018 decemberében indult azzal a céllal, hogy két különleges, egy 50 műtárgyból álló, eredeti tárgyakkal és másolatokkal készített

tapintható kiállítást, „Múzeum a dobozból” címmel, valamint egy VR Hightech Múzeum kiállítást készítsen.

Az **Olténia Múzeum** 2019-ben készítette el a „Színekben látom a múzeum világát, ahogyan még soha nem láttam” című projektet támogató technológiákkal látássérültek számára.

A Dumbrava Sibiului-i **ASTRA Hagyományos Népi Civilizáció Múzeuma** (Muzeul Civilizatei Populare Traditionale ASTRA din Dumbrava Sibiului) a múzeumkomplexumban található nagy mennyiségű információt tette elérhetővé, mind a fogyatékos személyek, mind a nagyközönség számára. Kiegészítő információkat hoztak készítettek a jelenlegi tartalomhoz, beleértve a fontos részleteket játékon, élményeken és interakción keresztül, a képzeletet és más érzékszerveket bevonva.

Említésre méltó másik esemény a fogyatékos gyermekek tábora „Határok nélkül – Együtt a hagyományokban” („Fără Limite – Împreună întru Tradiție”) címmel. Ezzel a címmel rendezett tábor keretein belül a nagyszombati egyesületek (Diakoniewerk, UCOS) és a szucsávi Blijdorp Központ közel 30, 7-23 éves, halmozottan fogyatékos (autista, mozgássérült és intellektuális képesség zavarral élő) gyermeknek tanítottak hagyományos kézműves tevékenységeket (szövés, hímzés, fazekasság: fazekas modellezés és korongozás, babakészítés, kézimunkázás stb.) valamelyik múzeumban (97. sz. emlékmű, Füttyülő műhely-műhely, Hodac, Maros megye), így sikerült a Maros megyei Hodac hagyományos tárgyait elkészíteni, és tovább vinni a hagyományt. Ez egy akadálymentes, utazó, multiszenzoros játszóteret kínál.

A múzeum több műhelyt is szervezett a fogyatékos személyek számára a kulturális tevékenységek akadálymentesítése érdekében. A cél a különböző érzékszervi és kognitív képességekkel rendelkező gyermekek közösségi hozzáféréseinek és lehetőségeinek megteremtése: tartalmas tanulási lehetőségek megteremtése a gyermekek és családjaik számára, megoldások, tanácsadás regionális, országos és nemzetközi szintű művészeti szervezetek számára a színházi, zenei műsorokhoz való hozzáférésben, tánc, múzeum- és állatkertlátogatás, a kognitív és érzékszervi feldolgozás funkcióinak megértése és az adaptált előadások érzékletes/baráti légkörének hatása, az ilyen bemutatók eredményeire vonatkozó bizonyítékok megértése, a tervezési eljárások és alapvető tevékenységek megértése érzékszervi/baráti légkörhöz igazodó tapasztalatszerzés, a szakmai tanácsadói készségek fejlesztése és gyakorlása, látogatások előtt kiosztandó anyagok tervezése, munkatársak képzései és nyilvános oktatási foglalkozások lebonyolítása, kommunikációs és marketing tervek készítése, programértékelési rendszer kialakítása.

A **kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeum** ([The Ethnographic Museum of Transylvania in Cluj-Napoca](#)) az első olyan múzeum, amely 2009 óta a legrégebbi tapasztalattal rendelkezik az érzékszervi fogyatékos látogatók egyenlő esélyű hozzáféréseinek fejlesztésében a muzeográfiai térben (Muzeul Etnografic, 2009). Az elmúlt évtizedben az Erdélyi Néprajzi Múzeumban olyan

tevékenységsorozatot szerveztek, amelyek célja az érzékszervi fogyatékossgal élő személyek kulturális integrációját szolgáló események létrehozása és fejlesztése volt.

Az első projekt 2009-ben indult, az „Érints és érts – a hagyományos paraszti tárgyak tapintható üzenete” tapintható kiállítást a Nemzeti Kulturális Alapkezelő (AFCN) támogatta az „Egyenlő esélyű hozzáférés a kultúrához”. A fogyatékkal élők kulturális integrációjának múzeumi technikái” című projekt keretében.

A fő cél egy olyan állandó tapintható kiállítás létrehozása volt, amely a hagyományos kultúrának az alapkiállítással azonos, fontos területeit közelíti meg, de amely tapintással is elérhető a nagyközönség számára. A kiállítás előkészítése nem csak a „tartalom” létrehozását jelentette, hanem önálló tájékozódást elősegítő infrastruktúra megteremtését is a kiállítóterben. Ennek érdekében megtörtént a tér elrendezése, a lábbal tapintható csíkok, Braille-írással magyarázó címkék kihelyezése. Valamennyi kedvezményezett fizikai biztonsága érdekében speciális berendezéseket (bútorok, térelválasztók, padlólapok, támasztékok) terveztek. Az információhoz való hozzáférést kétféle módon biztosították: Braille írással és normál nyomtatással. Az állandó, tapintható kiállítás tapintható tájékoztató szőnyeggel (vezetősáv - a fordító megjegyzése), Braille írással és nagy betűméretű nyomtatott tájékoztató szövegekkel, de audio guiede-dal és tapintható képekkel is fel van szerelve. Ez a kiállítás egyedülálló azért, mert a gyerekeknek olyan játszóteret alakítottak ki, ahol lehetőségük van hagyományos játékokkal és anyagokkal találkozni. A múzeumon belül a látássérült látogatók különféle hagyományos tárgyakat és egy Erasmus projekt forrásaiból megvalósult parasztház makettjét vizsgálhatják meg.

A látássérült közönség kulturális kínálatának bővítése érdekében a tapintható kiállításon és tárlatvezetésen kívül Érzékelő Színház foglalkozásokat is szerveztek az évek során (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018).

A múzeum 2009 után két új projektet kezdeményezett (2013., 2017.), amelyek célja a hallássérült és verbális kommunikációban sérült gyerekeknek szóló ajánlat kialakítása volt. Mindkét projekt célja az volt, hogy a rendszeres látogatók figyelmét felhívják a fogyatékos személyek speciális igényeire, ezért mindkét projekt vegyes csoportokkal hallássérült, verbális kommunikációban akadályozott és azonos korú (7-11 éves) kolozsvári általános iskolás gyerekekkel zajlott.

Az első (2013) „Csend – a leküzdött akadály” elnevezésű programon belül négy témában a hagyományos méhészet, mezőgazdaság, háziállat-tenyésztés, házi textilipar és termékeik körében tevékenységeket szerveztek, amelyek mindegyike a paraszti univerzumot, mint az eredeti természetközeli egészséget mutatja be.

A két említett projekt között a múzeum partnerként vett részt az Erasmus+ „BaGMIVI PROJECT („Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairment” - [“BaGMIVI PROJECT: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairment”](#)) (2015-2018) című projektben. Ez a projekt lehetőséget kínált a múzeum dolgozóinak, hogy

tevékenységüket kiterjesszék a látássérült személyekre, hogy megismerjék más partnermúzeumok tevékenységének megismerésére, valamint hogy speciális támogatást/segítséget kapjanak a Babes-Bolyai Tudományegyetem Gyógypedagógiai Tanszékének oktatóitól. A múzeum a múzeumpedagógiai tevékenységét, a tapintható kiállítást kívánta továbbfejleszteni és lehetőséget teremteni a múzeum szabadtéri részlegének megismerésére is. Az első terület a hagyományos parasztház volt. Egy jellegzetes és optimális komplexitású parasztházat választottak ki 1841-ből, amely Beszterce-Naszód megyéből, Telciu községből származik, amely a „Romulus Vuia” Néprajzi Parkban található. Előnyös volt a parkban lévő tanya jó megközelíthetősége. Az először a résztvevők tapintással vizsgálták meg a ház modelljét az anyagokra, szerkezetre, funkciókra fókuszálva. Az érzékszervi élmény kiegészült illatokkal és hangokkal, mert hagyományos, szénával és szalmával töltött kendermatracot hoztak, amelyre fekvé a paraszti tanyán a hagyományos pihenés körülményeit, tapasztalhatták meg hagyományos sípzene hallgatása mellett.

A második tevékenységet a múzeum szabadtéri részlegében szervezték meg, ahol a korábban megismert ház eredetije található, a résztvevők körbejárták a házat, hogy megtapasztalhassák a valódi méreteket. A második tevékenység a hagyományos agyagfeldolgozás témája volt. A műhely témájának megválasztásánál fontos volt, hogy kapcsolódjon a szabadtéri múzeumhoz és az előző témához (hagyományos ház és agyagművességhez a hagyományőrző házban). A workshop megszervezése előtt tapintható útmutató készült „A fazekas tanyája – munkája és termékei” címmel.

Az Erasmus+ projektben szerzett tapasztalatok nyomán a múzeum munkatársai „Fedezd fel, tanulj, játssz!” címmel új projektet kezdeményeztek, amely 2017-ben valósult meg hallás- és verbális kommunikációs akadályokkal küzdő és nem fogyatékos gyermekek számára. Nyolc tevékenységen belül négy új témával (tanya, természetes növényvilág, népviselet, gyermekjátékok) bővült a téma. A megszerzett tapasztalatok és az összes projekthez készült anyagok képezik az alapját az érzékszervi fogyatékos és a nem fogyatékos gyermeknek egyaránt kínált múzeumpedagógiai tevékenységeknek.

A hallássérült látogatók számára elérhető múzeumok Romániában:

1. Muzeul National al Taranului Roman, Bucuresti – Nemzeti Parasztmúzeum, Bukarest
  - Jelnyelvi videó a múzeum és kiállításainak bemutatásával.
  - Jelnyelvi tolmácsok
2. Muzeul National de Istorie Naturală Grigore Antipa, Bucuresti – Nemzeti Természettudományi Múzeum Grigore Antipa, Bukarest
  - Jelnyelvi videó a múzeum és kiállításainak bemutatásával
  - Jelnyelvi tárlatvezetések
  - Jelnyelvi tolmácsok
3. Muzeul National de Arta al Romaniei – Román Nemzeti Művészeti Múzeum, Bukarest

- Multiszenzoros túrák hallássérült személyek számára
- Multimédiás applikációk folyamatosan elérhetők az Európai Művészeti Galériában az érintőképernyőkön
- Jelnyelvi videók 3 festményhez az Európai Művészeti Galériában

V.4. TÖRÖKORSZÁG. A múzeumok pedagógiai és szolgáltatási jó gyakorlata az akadálymentesség és a fogyatékos gyermekek szempontjából

Az általában fogyatékos személyek, illetve konkrétan siket vagy hallássérült (HS) múzeumlátogatók múzeumi szolgáltatásainak értékelése során feltárult, hogy más országokhoz Törökországban képest kevesebb lehetőség kínálkozik számukra. Bár egyes állami múzeumokban biztosítottak technológiai berendezéseket a siket vagy HI-s múzeumlátogatók számára, de ezek a támogatások nem állandóak. A rövid távú céllal elindított projekteknek szintén nem volt folytatása (Külük, 2019). Egy 2014-ben végzett tanulmány kimutatta, hogy a fogyatékos személyek számára a múzeumi megoldások (PwD=Fogyatékos személyek) még mindig csak kialakulóban vannak, és további figyelmet igényel (Şen, Çelik-Yetim és Bilici, 2014).

Erbay (2017) hangsúlyozza, hogy a HI-vel rendelkező múzeumlátogatók számára korlátozottabb számú projekt áll rendelkezésre, a látássérült (LS) személyekhez viszonyítva. A hallássérült látogatókhoz kapcsolódó egyik projektet, az „Múzeumi Esélyegyenlőség” (Accessible Museum Project - Erişilebilir Müze Projesi)” 2015-2016-ban Bursa Fővárosi Önkormányzata és Bursa kormányzója finanszírozta annak érdekében, hogy a fogyatékos személyek (PwD) aktívabb részvételét a társadalmi-kulturális tevékenységekben javítsák. A bursai múzeumokban dolgozó 25 munkatársat kiképezték, hogy segítsék a siket vagy HS látogatókat. Ebben a projektben 240 diák vett részt a siket/HI gyermekek iskolájából. Bár a projekt elérte a kitűzött célt, sajnos a fenntartása anyagi okok miatt nem sikerült (Külük, 2019; Erbay, 2017). Erbay tanulmánya szerint vannak kezdeményezések a látás és bármilyen más jellegű sérült múzeumlátogatók számára, de további projektekre van még szükség. Sen, Çelik-Yetim és Bilici (2014) tanulmánya rávilágít arra, hogy Törökország néhány múzeuma átalakulás alatt áll, és fejlesztésekre volt szükség.

A HS személyekkel összehasonlítva több tanulmány készült a LS múzeumlátogatókról. Buyrgan (2009) kvalitatív kutatási módszerrel azt vizsgálta, hogy *„hogyan járulnak hozzá a múzeumok a tanuláshoz, és mit várnak el a diákok a törökországi múzeumlátogatásuktól azért, hogy értékesebb tapasztalatokhoz juthassanak”*. A Gázi Egyetem Gázi Pedagógiai Karának Látássérültek Oktatási Tanszékére beiratkozott öt egyetemi hallgatóval készített interjút. Közülük ketten születésüktől fogva teljesen vakok voltak. Közülük egy kétéves korában veszítette el a látását, és hármuknak 100%-os a látásvesztése, kettő pedig alig-/gyengénlátó. Egyikük nappali fényben 15%-át látja, míg éjszaka csak

5%-át (nyctotyphlosis). Egy másik hallgató jobb szemén nem lát, míg a bal szeme 1/10-et érzékel. Buyurgan múzeumlátogatást szervezett nekik, de a múzeum nem volt felkészülve LS személyek látogatására. Bár a látogatás hasznos volt számukra, komoly problémákat tapasztaltak, mert nem tudták követni a falat és lépcsők peremes stílusúak voltak (ezek akadályozzák a botokat) és túl sok oszlop volt a múzeumban, és azt is szerették volna, ha a WC-eket könnyen megtalálhatták volna. Szükség lett volna néhány másolatra és reliefre, valamint Braille írásos leírásokat. A gyengénlátó tanulók tágasabb, jól megvilágított környezetet szerettek volna a múzeumokban, kontrasztos színeket a kiállításokon, nagyméretű betűkkel, kontrasztos színű felületekre nyomtatott feliratokkal. A padló színe nagyon fontos azok számára, akik gyengén látnak, vagy akik csak a fényt látják. A tanulmány javaslatai szerint a múzeumokban olyan múzeumpedagógiai osztályokat kell kialakítani, amelyek képesek a látássérült személyek kiszolgálására, és új fizikai adaptációkat és lehetőségeket kell biztosítani, például a fontos információkat nagy betűkkel és Braille felirattal kell nyújtani, fejleszteni kell a kézbevehető, tapintható tárgyak számát, a gyűjteményeket és katalógusokat Braille-ábécével kell elkészíteni. Az épületek belső területéről domború térképek és útmutatók legyenek. Figyelmet kell fordítani a szíkontrasztra és a világitásra a múzeumon belül és a kiállításokon a gyengénlátó látogatók miatt.

Yesilyurt, Kirlar és Lale (2014) az izmiri múzeumokat a LS látogatók szempontjából értékelte. Ez a tanulmány két szakaszban készült. Az első szakaszban 15 múzeumot vizsgáltak meg a LS személyek igényei alapján. A második szakaszban fókuszcsoportos interjúk készültek 7 látássérült személlyel, hogy meghatározzák a múzeumokkal kapcsolatos problémákat és elvárásokat. A vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy nem volt olyan múzeum, amely minden kritériumnak megfelelné a LS látogatók szükségleteinek. Az egyének kérései, elvárásai és problémái a LS típusa szerint különböznek, illetve a múzeumlátogatások akadályait az 1. táblázat foglalja össze; a LS múzeumlátogatók elvárásait pedig a 2. táblázat foglalja össze

Szerkezeti/Konstrukciós Problémák	Személyi Problémák	Interperszonális Problémák
Nincs tapintható modell, vagy ha van rossz minőségű	Félelem, hogy kárt tehetnek	A hivatalos intézmények közömbössége és érzéketlensége
A tárgyakat nem szabad megfogni	Bizalmatlanság	A személyzet ismeret hiánya
Az információ hiánya	Lelki nyomás	Tudatlanság
A kiállított művek üveg mögött vannak	Finanszírozási problémák	A társadalmi környezet előítéletei
A kísérő hiánya	Előítélet	A segítő zavara
Nincs leírás		
Leíró dokumentumok hiánya		
Csend a múzeumokban		
A segítség szükségessége		

Gondatlan vagy kihasználatlan technológiai lehetőségek		
Dizájn és dekorációs problémák		

1. táblázat: A látogatók látássérüléssel kapcsolatos problémái a múzeumokban (Yesilyurt, Kirlar, Lale, 2014, 10. o.)

Szerkezeti/konstrució elvárások	Élménnyel kapcsolatos elvárások
Járófelület és kapcsolódó felületek	Tapintható művészeti elemek
Egyszintű, nem csúszós járófelület	Audio guide
A járófelületen ne legyenek akadályok	Narráció
Egyetemes tervezési megoldások	Leíró/magyarázó narrációk
Modern mentalitás	Braille dokumentumok
Társadalmi integráció "múzeum mindenkinek"	Jó minőségű modellek
	Domború térkép
	Jólképzett, érzékeny személyzet
	Technológiai felszereltség
	Modern kivitelezés

2. táblázat: LS látogatók problémái a múzeumokban (Yesilyurt, Kirlar, Lale, 2014, 13.o.)

Mindezek mellett a Nemzeti Kulturális Tanács Kulturális Örökség, Múzeumok és Régészeti Intézkedési Terv jelentésében a Fogyatékos Személyekről és a múzeumokról is született döntés. A jelentés szerint bővíteni fogják az olyan lehetőségeket, mint az audio guide és a narráció és az érintéses navigáció a LS látogatók számára, a jelnyelvi túrák a HS személyek számára, valamint a mozgássérült emberek hozzáférését megkönnyítő térbeli elrendezések (Okan, 2018).

A speciális tervezés a fogyatékos személyek számára (különösen a nyilvános helyiségek kialakítása, például középületek, könyvtárak, múzeumok, iskolák, bevásárlóközpontok, parkok, játszóterek, tömegközlekedési eszközök stb.) a 90-es évek előtt elkezdődött szerte a világon. Hamar kiderült, hogy ezek az elrendezések nem minden fogyatékos személynek, hanem egy adott felhasználói profil igényeinek felelnek meg. A fogyatékos személyeknek szóló tervezésnek azonban az életminőség támogatását, egészségüket, biztonságukat és jólétüket a legmagasabb szinten kellett volna szolgálnia, és nem csak egy csoportra, hanem mindenkire vonatkoztatva (Demirkan, 2015). Miután a Salamanca

Nyilatkozat (1994) említi a „befogadás” (inklúzió) kifejezést, nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a fogyatékos emberek tervezési (térbeli, oktatási, társadalmi, jogi) különbözőségének. Például, miután az építészet területén megjelent az „Egyetemes tervezés” és e megközelítést világszerte elfogadták, hamarosan tükröződött a környezeti, társadalmi és oktatási berendezkedéseknél. Az „Egyetemes tervezés” megközelítés célja, hogy minden, különböző tulajdonságokkal rendelkező ember együtt éljen. Az „Egyetemes tervezés” kifejezést egyes országokban „Inkluzív tervezésnek” vagy „Design for All”-nak is nevezik (Mace, Hardie and Place, 1996; CAST, 2018).

Az akadálymentesítésnek lehetőséget kell biztosítania arra, hogy a különböző igényű emberek kényelmesen, biztonságosan és a lehető legönállóbban mozogjanak bel- és kültéri környezetben, miközben napi és hivatalos munkájukat végzik. A társadalmi részvételhez nélkülözhetetlen a hozzáférés biztosítása a fogyatékos emberek számára ami érinti előzetesen az összes szükséges fizikai és építészeti megoldást. Szintén nagyon fontos a járdák, gyalogátkelőhelyek, parkok, játszóterek, minden középület, valamint a közszolgáltatások és közlekedési szolgáltatások akadálymentesítése a fogyatékos személyek, az idősek, a várandósok, gyermekek és más, különböző fizikai nehézségekkel küzdő személyek (gigantizmus, elhízás) számára (Demirkan, 2015).

A múzeumok ma már tudományos ismeretek közvetítését és a társadalom tájékoztatását is végzik a látogatókon keresztül, modern oktatási módszerekkel (Erbay, 2017). Másrészt a fogyatékos személyeknek sok kihívással kell szembenéznie, hogy el tudjanak menni otthonról, bejussanak más épületekbe, amikor lépcsőt és liftet kellene használni ehhez és az épületek többségében nincs lift és rámpa (Mamatoğlu, 2015). A fogyatékos látogatók számára 2000 óta új múzeumpedagógiai módszereket vezettek be, másolatokat készítenek, lehetséges a tárgyak közeli vizsgálata, a másolatok kézbe vehetők, a tanulást vizuális hologramokon és érintőképernyőkön teszik lehetővé, támogató technológiák, eszközök használatával (Erbay, 2017).

A „**Színek Érzése Projekt**” 2010-ben indult útjára országról megyére haladva. Ez a projekt a LS egyének számára készített domborművek érintésével és hallgatással teszi lehetővé az érzékelést a látogatóknak, színspecifikus illatokat is használva (Umurbilir, 2015). A befogadó múzeum másik fontos lépése az „Akadálymentes turizmus, Akadálymentes Isztambul II Projekt”. Ezt a projektet az **Isztambuli Fővárosi Önkormányzat** és az **Isztambuli Fejlesztési Ügynökség** mutatta be a „Global Tourism Center Istanbul Financial Support Program” (az Isztambuli Globális Turizmus Finanszírozás Támogatási Projekt) keretében, melynek során 4 múzeumban másolatokat készítettek, promóciós filmeket forgattak, akadálymentesítési technikai jelentéseket írtak, a nyilvános épületek akadálymentesítését meghatározó tanulmányok készültek, intézmények, digitális akadálymentesítési térképek elkészítése zajlott. A projekt másik eredménye volt a múzeumi fogyatékosági kártya-felismerő rendszer telepítése. Ebben a projektben továbbra is folytatódnak azok a vizsgálatok, amelyek 21 múzeumot, köztük az alább felsorolt múzeumokat hozzáférhetővé igyekeznek tenni: Topkapi palota,

Hagia Sophia, Isztambuli Régészeti Múzeumok, Kariye Múzeum, Nagy Palota Mozaik Múzeum, Török Iszlám Művészeti Múzeum, Iszlám Tudomány és Technológia Történeti Múzeum, Rahmi M. Koç Múzeum, Isztambuli Modern Művészeti Múzeum, Repülési Múzeum, Sakıp Sabancı Múzeum, Isztambuli Játékmúzeum, Yıldız Palota Múzeumok, Galata Mevlevihane, Miniaturk, Panaroma 1453 Történeti Múzeum, Ciszterna Bazilika, Városi Múzeum, Tűzoltó Múzeum, Aşıyan Tevfik Fikret Múzeum, Rajzfilm és Humorközpont. Az Isztambuli Egészségügyi Múzeum által készített „Akadálymentes múzeumi útmutató” nagy segítséget jelent a hátrányos helyzetű múzeumlátogatóknak a hozzáférés biztosításához és támogatásához (IBB, 2014).

Az **Istanbul Modern** megszervezte Törökország első multimédiás túráját, a "Velence-Isztambul" kiállításon olyan irányítási rendszert is tartalmazott, amely audio túrát alkalmaz, kiállítási látványelemeket és dokumentumfilmeket kínál a látogatóknak, miközben információkat oszt meg a műtárgyokról a LS és HS látogatóknak (Istanbul Modern 2006 id. Külük, 2019). A kiállítást az Istanbul Modern tartotta, amely 2017-ben műhelyt is szervezett festő stúdiókban és múzeumokban a hallássérült látogatók számára. Az Istanbul Modern 2018-2018-ban egy másik kiállítást is tart a fogyatékos látogatóknak „A művész és kora (Sanatçı ve Zamanı)” címmel, amely az akadálymentes múzeumlátogatást támogatja, és részletes tájékoztatást nyújt a műalkotásokról jelnyelvitolmacsolás nélkül (Istanbul Modern 2018, id. Külük, 2019). Az Istanbul Modern látássérült és gyengénlátó gyermekek és fiatalok számára megszervezte a „Colour You Touch” (Megfogható szín) rendezvényt is, amely szakértők kíséretében tárlatvezetéseket, művészeti gyakorlatokat tartott, valamint műhely és filmbemutatókat narrációval. A gyerekek és fiatalok a műalkotások leírása alapján tárlatvezetéseken értelmezik a képzőművészeti alkotásokat, erősítik kezügyességüket műhelymunkában különféle anyagok felhasználásával és filmelemzéssel a narrált animációs vetítésen.

A **Pera Museum**, egy törökországi művészeti múzeum, társadalmi szolgáltatásokat kínál, és tevékenységét Isztambulban is folytatja. A Pera Múzeum egyik aktuális programja az „Akadálymentes Pera Múzeum (Engelsiz Pera Müzesi)”, amely ingyenes táncműhelyeket, jelnyelvi tárlatvezetéseket és ingyenes „Siket/Kávé/Beszéd (Sağır/Kahve/Sohbet)” tevékenységeket kínál (Külük, 2019; Erbay, 2017).

Egy évvel Buyurgan 2009-es tanulmánya után, a Törökországi Gerincvelőbénultak Egyesülete elindította a The Accessible Museums and Palaces Project-et (Az akadálymentesített múzeumok és paloták projektje). A projekt célja a város legfontosabb történelmi és turisztikai helyszíneinek elérhetőbbé tétele a fogyatékos emberek számára. Először a **Hagia Sofia Múzeum** volt elérhető minden hátrányos helyzetű csoport számára, majd ezt követte a Régészeti Múzeum, a Topkapi Palota Múzeum, valamint a Török és Iszlám Művészeti Múzeum, a Tudomány- és Technológiatörténeti Iszlám Múzeum a Yıldız Palota Múzeum és a Rumeli Erőd Múzeum (Yazman 2012, id. Erbay, 2017). Ezt a projektet olyan új projektek folytatták, mint a Kariye Múzeum, a Koc Múzeum, a Miniaturk, az Isztambuli

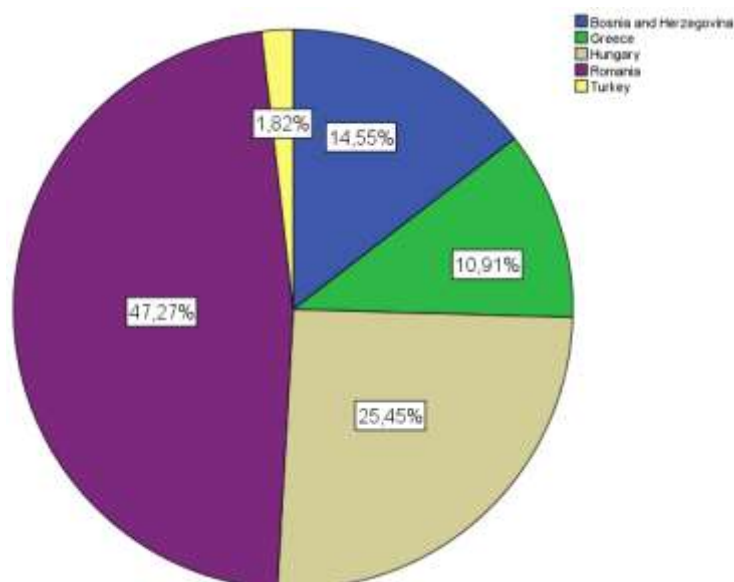
Panaroma Múzeum Isztambulban (Erbay, 2017). Célja továbbá, hogy a projekt végén dokumentumfilm készüljön olyan más múzeumok és központok számára, amelyek sajátos igényű közönség számára szeretnék hozzáférhetővé tenni tereiket.

A **Batman Múzeum** a régió egyik legfontosabb múzeuma, ahol több száz műtárgyat állítanak ki a paleolit időszaktól a középkorig. A látássérült személyek a külső ajtótól a kiállítótermekig vezető sárga úton könnyen bejárhatják a múzeumot. A hang-lépőköveknek köszönhetően hangos irányítási rendszer segíti a tájékozódást és az alkotásokhoz közeledve pedig a hangos műleírások aktiválódnak.

VI. Erasmus + ToMIMEUS projekt eredményeinek elemző felmérése

A jelen felmérés fő célja az volt, hogy információkat gyűjtsön a múzeum munkatársaitól arra vonatkozóan, hogy a múzeumok és a kulturális intézmények milyen mértékben alkalmazzák az akadálymentesítés és az univerzális tervezés elvét az érzékszervi fogyatékos látogatók számára, valamint arról is, hogy mennyire képesek befogadó tevékenységeket szervezni. Az eredmények elemzése során kvalitatív és kvantitatív megközelítést alkalmaztunk.

A vizsgálatban résztvevők száma $N = 55$, 5 országból (Bosznia-Hercegovina, Törökország, Görögország, Magyarország és Románia), átlagéletkoruk 46 év (minimum 26-63 év), közülük 11 férfi és 44 nő. Az 1. ábrán a résztvevők országos arányát mutatjuk be. Az 1. táblázatban pedig a résztvevők gyakorisága szerepel nem és ország szerint.

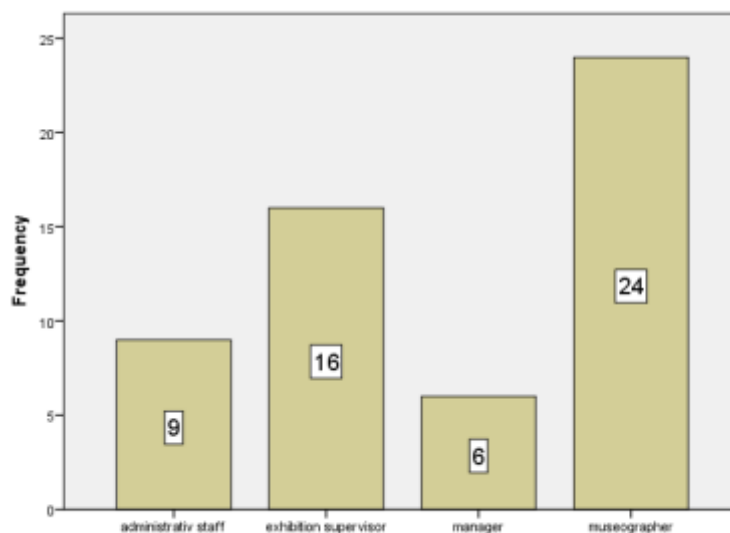

1. ábra. A vizsgálatban résztvevők százalékos aránya országonként

	Férfi	Nő
Bosznia - Hercegovina	1	7
Görögország	1	5
Magyarország	4	10
Románia	5	21
Törökország		1
	11	44

1. táblázat A résztvevők megoszlása nemek és országok szerint.

A 2. ábrán a résztvevők elhelyezkedési gyakorisága látható a múzeumban, és a 2. táblázatban ezeket az egyes országokhoz hozzárendeltük.

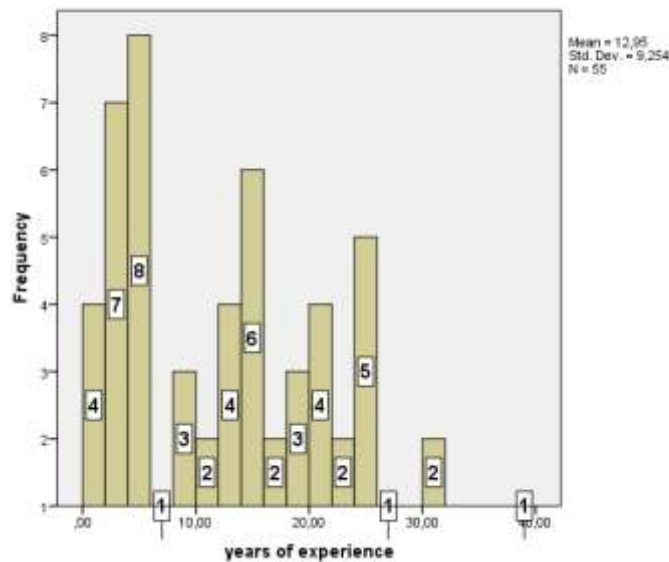
2. ábra A válaszadás gyakorisága - pozíció a múzeumban

	Kiállításvezető	Adminisztratív alkalmazott	Muzeológus	Menedzser
Bosznia - Hercegovina	2	2	4	
Görögország		3	3	

Magyarország		3	6	5
Románia	14	1	11	
Törökország				1

2. táblázat A válaszadás gyakorisága - pozíció a múzeumban / országban

A múzeumi dolgozók tapasztalatának átlaga 13 év (1-38). A gyakoriságokat a 3. ábra mutatja be.

3. ábra Munkatapasztalat gyakorisága években

A résztvevők véleménye szerint a fogyatékkal kapcsolatos leggyakrabban használt kifejezések (1. kérdés):

<i>hozzáférés</i>	<i>emberi jogok</i>	<i>okos applikációk</i>
<i>akadályok</i>	<i>tudatlanság</i>	<i>speciális igények/szükségletek</i>
<i>kulturális igények</i>	<i>nem biztosított hozzáférés</i>	<i>szolidaritás</i>
<i>nehézségek</i>	<i>befogadás</i>	<i>specifikusság</i>
<i>diszkrimináció</i>	<i>integrációs</i>	<i>tapintható tárgyak</i>
<i>különbözőség</i>	<i>közlekedés</i>	<i>megértés</i>
<i>együttérzés</i>	<i>mozgássérülés</i>	<i>viktimizáció</i>
<i>törékenység</i>	<i>akadályok</i>	

<i>haptikus</i>	<i>jelnyelv</i>	
-----------------	-----------------	--

Mint látjuk, a résztvevők által megjelölt szavak többsége a fogyatékossgal függ össze, az akadálymentesítés fontosságára, az egyes személyek jogainak tiszteletben tartásának szükségességére, a fogyatékos személyek integrációjára, az akadálymentesítésre és a technológia használatának szükségességére helyezi a hangsúlyt annak érdekében, hogy az integráció/befogadás mértéke növekedjen.

A résztvevők által valódi problémaként azonosított nehézségek, amelyekkel az érzékszervi, látás- és hallássérült emberek kulturális tevékenységekben való részvétel során szembesülnek (2., 3. és 4. kérdés), a környezet megközelíthetlenségére, a rossz kommunikációra, a közpolitikák hiányára vonatkoznak és az intézmények közötti együttműködés, a jelnyelvi kommunikációban szakosodott személyzet hiánya és a kis számú megfelelő magyarázat a vak látogatóknak stb.

A kérdőívben a három elem együttes elemzésére hivatkoztunk, mivel a legtöbb résztvevő közel hasonló, csak a fogyatékossg típusára jellemző problémákat jelölt meg. A résztvevők által legnagyobb gyakorisággal jelzett válaszokat közöljük:

- *nehézségek a kommunikációban a múzeum dolgozók és a fogyatékos, különösen a siket látogatók között*
- *kevés hozzáférhető kiállítási tárgy*
- *kevés kézbevehető, tapintható anyag*
- *hozzáférhetetlen információ - információk a weboldalakon vagy közvetlenül a múzeumokban*
- *akadálymentes közlekedési lehetőségek hiánya*
- *a hozzáférhető formátumú audio guide-ok, videók vagy információs anyagok hiánya a fogyatékos látogatók számára*
- *a hallássérült emberek számára adaptált kulturális programok hiánya*
- *jelnyelvi tolmácsok hiánya*
- *a tájékoztató jelzések hiánya a múzeumokban*
- *a múzeum tereinek látogatásához szükséges technológia hiánya*
- *a fogyatékos személyek önállóságának alacsony szintje*
- *alacsonyabb szintű stratégiák a kultúrpolitikában olyan tevékenységek tervezésére, amelyek megkönnyítenék a különböző fogyatékos emberek hozzáférését*
- *közlekedési nehézségek*
- *nagyon alacsony az együttműködés a hallássérült tanulók oktatási intézményei és a múzeumok között, szorosabb kapcsolatok szükségesek a civil szervezetekkel*
- *nagyon szűk terek, melyek a mozgássérült személyek számára megközelíthetlenné válnak*

A múzeum által a fogyatékos látogatók számára alkalmazott protokoll / eljárás / irányelvek meglétére vonatkozóan (5. és 6. kérdés) az eredmények a 3a és 3b táblázatban találhatóak.

	igen	nem	n/a
Parkolási lehetőség	16	35	4
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	3	1
Görögország (N=6)	2	4	
Magyarország (N=14)	1	11	2
Románia (N=26)	8	17	1
Törökország(N=1)	1		
Rampák és vezetősávok	42	12	1
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	4	
Görögország (N=6)	5	1	
Magyarország (N=14)	7	8	1
Románia (N=26)	25	1	
Törökország (N=1)	1		
Bejárat	40	14	1
Bosznia-Hercegovina (N=8)	6	2	
Görögország(N=6)	6		
Magyarország (N=14)	10	3	1
Románia (N=26)	17	9	
Törökország (N=1)	1		
Folyosók	24	29	2
Bosznia-Hercegovina (N=8)	3	4	1
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	3	10	1
Románia (N=26)	17	9	
Törökország (N=1)		1	
Előterek	24	28	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	3	1
Görögország(N=6)	2	4	
Magyarország (N=14)	5	8	1
Románia (N=26)	17	9	
Törökország (N=1)			1
Belső dizájn	11	41	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	2	6	
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	2	10	2
Románia (N=26)	6	20	
Törökország (N=1)			1
Világítás	8	42	5
Bosznia-Hercegovina (N=8)	2	5	1

Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	1	9	4
Románia (N=26)	3	23	
Törökország (N=1)	1		
Jelzésekkel ellátott	19	33	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	2	6	
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	1	10	3
Románia (N=26)	15	11	
Törökország (N=1)		1	

3a. táblázat A fogyatékos látogatók múzeumlátogatására vonatkozó protokoll/eljárás/irányelv meglétére adott válaszok gyakorisága

	yes	no	n/a
A kiállítási tárgyakhoz való hozzáférés és a leírásuk	33	19	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	3	1
Görögország (N=6)		6	
Magyarország (N=14)	4	8	2
Románia (N=26)	24	2	
Törökország (N=1)	1		
Szándék a publikációs felületek, hirdetőtáblák hozzáférhetőségének fejlesztésére	14	37	4
Bosznia-Hercegovina (N=8)	3	4	1
Görögország(N=6)		6	
Magyarország (N=14)	7	4	3
Románia (N=26)	3	23	
Törökország (N=1)	1		
A feliratok, hangos és tapintható információk és élmények	35	16	4
Bosznia-Hercegovina (N=8)	5	3	
Görögország (N=6)		6	
Magyarország (N=14)	3	7	4

Románia (N=26)	26		
Törökország (N=1)	1		

3b. táblázat A fogyatékkal élő látogatók számára készült protokoll / eljárás / irányelvek meglétére vonatkozó válaszok gyakorisága

A különböző fogyatékos látogatók számára az akadálymentesítés javítását fokozó eljárások / protokollok / irányelvek megvalósításának eredménye a résztvevők szerint szerény, *közepesnek* mondható. A legtöbb résztvevő kijelenti, hogy nincsenek eljárások vagy megoldások (a) *fogyatékos látogatók számára kialakított parkolóhelyekre, (b) belső kialakításra, (c) világításra és (d) a hirdetőoszlopok hozzáférhetőségére.*

Az épület megközelítése (rampák, bejárat, folyosók, előterek, feliratok, hangos és tapintható információk és élmények) közepes színvonalú. Az információk hozzáférhetőségével kapcsolatban pedig a kérdésre adott válaszok nem korrelálnak a kérdőívben fentebb jelzett problémák többségével.

A fogyatékos látogatók számára vezetett túrák, műhelyek vagy oktatási programok protokollja, eljárási rendje vagy irányelvei használatának szükségességével kapcsolatban (7. kérdés) a résztvevők válasza nagyon pozitívok, különösen a bosznia-hercegovinai és romániai résztvevők részéről, de nem minden esetben. Így kijelentik, hogy:

- együttműködés felsőoktatási intézményekkel
- módszertan az autista spektrumon lévő gyermekek számára
- különösen a fogyatékos látogatók számára tervezett programok/műhelyek vagy kiállítás részek /tolmácsolás megfelelő formátuma (nagy betűk, nagy kontraszt, hangos útmutatók, tapintható képek, jelnyelvi útmutatók stb.) a múzeumi intézmény hozzáférhetővé és befogadóvá tételét javítja
- a tapintható képek, hang- és videofájlok megkönnyítik a látogatást
- speciális együttműködés civil szervezetekkel a fogyatékos látogatók kísérésére múzeumban
- a mozgássérült látogatóknak segítséget nyújtanak a múzeumba való könnyű bejutásban

A résztvevők szerint az egyik legnagyobb probléma, hogy a legtöbb múzeumból hiányzik a jelnyelvi tolmács (8. kérdés), csak a törökországi, görögországi és magyarországi résztvevők erősítették

meg részben, hogy valamilyen együttműködést folytatnak olyan civil szervezetekkel, amelyek a múzeumok számára kínálják szolgáltatásaikat siket látogatók.

A weboldalak elérhetőségével kapcsolatban (9. kérdés) a résztvevők válaszait a 4. táblázat mutatja be.

	yes	no	n/a
A kontraszt változtatása lehetséges	7	43	5
Bosznia-Hercegovina (N=8)	3	4	1
Görögország (N=6)	6		
Magyarország (N=14)	2	9	3
Románia (N=26)	2	24	
Törökország (N=1)			1
A szöveg mérete növelhető	15	35	5
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	4	
Görögország (N=6)	6		
Magyarország (N=14)	9	1	4
Románia (N=26)	2	24	
Törökország (N=1)			1
Jól van szerkesztve	30	20	5
Bosznia-Hercegovina (N=8)	5	2	1
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	4	7	3
Románia (N=26)	20	6	
Törökország (N=1)			1
A menü jól látható	41	10	4
Bosznia-Hercegovina (N=8)	7	1	
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	8	4	2
Románia (N=26)	25		1
Törökország (N=1)			1
Az információ jól körülhatárolt	37	13	5

Bosznia-Hercegovina (N=8)	6	2	
Görögország (N=6)	5	1	
Magyarország (N=14)	7	4	3
Románia (N=26)	24	2	
Törökország (N=1)			1
A szövegek korrekten strukturáltak	36	10	9
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	1	3
Görögország (N=6)	5	1	
Magyarország (N=14)	8	2	4
Románia (N=26)	24	2	
Törökország (N=1)			1
A billentyűzettel lehet navigálni	30	12	13
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	1	3
Görögország (N=6)	5	1	
Magyarország (N=14)	5	1	8
Románia (N=26)	21	5	
Törökország (N=1)			1
Mobil telefonnal használható	42	7	6
Bosznia-Hercegovina (N=8)	6	1	1
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	10	4	
Románia (N=26)	25	1	
Törökország (N=1)			1
A fájlok hozzáférhetők	40	7	8
Bosznia-Hercegovina (N=8)	6	1	1
Görögország (N=6)	1	5	
Magyarország (N=14)	8	6	
Románia (N=26)	25	1	
Törökország (N=1)			1
Vannak képleírások	33	17	5

Bosznia-Hercegovina (N=8)	2	5	1
Görögország (N=6)	2	4	
Magyarország (N=14)	7	4	3
Románia (N=26)	22	4	
Törökország (N=1)			1
A videókon vannak feliratok/vagy valós idejű feliratozással	6	41	8
Bosznia-Hercegovina (N=8)	1	6	1
Görögország (N=6)	1	4	1
Magyarország (N=14)	3	6	5
Románia (N=26)	1	25	
Törökország (N=1)			1
Online lehet jegyet venni	10	42	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	6	2	
Görögország (N=6)	2	4	
Magyarország (N=14)	8	6	
Románia (N=26)		26	
Törökország (N=1)			1
A kapcsolatfelvételhez az űrlapok jól láthatóak	42	10	3
Bosznia-Hercegovina (N=8)	4	2	2
Görögország (N=6)	2	4	
Magyarország (N=14)	12	2	
Románia (N=26)	24	2	
Törökország (N=1)			1
Captcha kódokat használ	1	41	13
Bosznia-Hercegovina (N=8)	1	3	4
Görögország (N=6)	5	1	
Magyarország (N=14)	7	7	
Románia (N=26)		26	
Törökország (N=1)			1

4. Táblázat A honlapokhoz való hozzáférésre adott válaszok gyakorisága

A válaszok elemzése alapján megállapítható, hogy a megkérdezett országokban a múzeumok weboldalai magas színvonalúak, különös tekintettel a (a) kontraszt adaptálására és a (b) szövegnagyítási lehetőségre. Az online információ (c) rendszerezett, jó (d) láthatósággal, az információ (e) jól szervezett, (f) tömör és (g) megfelelően strukturált. A válaszadók véleménye szerint azonban a videós információk nem érhetőek el a látássérült és siket online látogatók számára, az intézmény weboldalára felkerült filmek nem rendelkeznek felirattal (valós idejű feliratozással), illetve alternatív szöveges változattal. Vannak múzeumok, melyekben speciális applikációk kísérik a fogyatékkal élő látogatót (10. kérdés), de az intelligens eszközök számára elérhető applikációk fejlesztéséről is megbeszélések folynak.

A speciális tevékenységeket az érzékszervi fogyatékos látogatók (11. kérdés) vagy a többi látogatóval együttesen végzik (12. kérdés) válaszok alapján azt tapasztaljuk, hogy a múzeum látássérült gyerekeknek szóló tevékenységekkel foglalkozik. A közös tevékenységek többsége civil szervezetek és speciális iskolák támogatásával valósul meg, ahonnan a fogyatékossgal élő tanulók érkeznek, de ezek a tevékenységek ritkán valósulnak meg, rendszeres tevékenységről nem számolnak be.

N=55	yes	no
Látássérült felnőttek	30	25
Látássérült gyermekek	27	28
Siket és nagyothalló felnőttek	17	38
Siket és nagyothalló gyermekek	26	29

5. táblázat Fogyatékos személyekkel végzett tevékenységek

Az intézményük által kínált tevékenységekben a résztvevők kismértékben megemlítették, hogy a múzeumi szolgáltatásokhoz, kiállításokhoz való hozzáférés során különféle tapasztalatokat szereztek multiszenzoros élmény formájában (14. kérdés), mint pl.:

- *hang- és képmagyarázat és tapintási élmény; lehetőség a tapintási és egyéb érzékszervi (hang, szaglás, ízérzékelés stb.) élményszerzésre Bosznia-Hercegovinában*
  - *múzeumi készlet, amelyet kifejezetten látássérült személyek számára terveztek Görögországban*
  - *állathangok meghallgatása, majd állatok motívumainak megkeresése tárgyakon, tapintható tárgyakon Magyarországon*

- *tapintható kiállítás Romániában*
- *tapintható modellek Törökországban*
- *A fent említett tevékenységek támogatására (15., 16. kérdés) a múzeum munkatársai az alábbiakat használták:*
  - *Bosznia-Hercegovinában - kézikönyv, interaktív oktatási készlet, múzeumi "bőrönd", tapintható másolatok, mobil eszközök a kulturális örökség értelmezésének támogatására / tárgyak, történetek, szokások*
  - *Görögországban – a multiszenzoros múzeumi készlet több érzékszerv tevékenységet és információt tartalmaz az ókori küklád civilizációról általában, és konkrétan a márványfigurákról, amelyek közvetlen és közvetett utalásokat tartalmaznak a Kükládokra és azok történelmére*
  - *Magyarországon - játékokat, pl. rejtvények, sudoku, interaktív eszközök*
  - *Romániában - hangszerek, számítógépek, textíliák*
- *A résztvevők javaslatai a múzeumok hozzáférhetőségének növelésére (18. kérdés):*
  - *mindenre kiterjedő (all-inclusive) tevékenységek, képzett személyzet*
  - *Braille szövegek a kiállítási tárgyakhoz*
  - *közvetlen együttműködés az intézmények és az érzékszervi fogyatékos személyek között, olyan szociális és kulturális programok/tevékenységek létrehozása, amelyekbe az adott típusú fogyatékossgal élő személyeket bevonják*
  - *elektronikusan hozzáférhető kijelzőpanelek*
  - *először tanulják meg az akadálymentesítés alkalmazását, ami fontos a múzeum és a közösség számára*
  - *az önkormányzattal való együttműködés fejlesztése*
  - *minden helyiség elérhetővé tétele - galéria, kávézó, üzlet, WC*
  - *több tárgyi és pénzügyi alap*
  - *szemináriumokat, workshopokat szervezni a múzeumokban az akadálymentesítésről*
  - *a múzeumok tartsák tiszteletben egyetemes tervezés elveit*
  - *taktilis jelzések a padlón a vak látogatók segítésére*
  - *tapintható kiállítások, hanganyagok*
  - *a múzeumok személyzetének és dolgozóinak oktatása a hozzáférhetőségről azért, hogy jobb terveket és protokollokat készíthessenek, amelyek figyelembe veszik mindenki hozzáférési igényét*
  - *a hallássérült látogatók számára a tárgyak megismerését segítő videókat helyezhetnének el*
  - *a látás- és hallássérült személyek igényeihez igazított weboldal*

A résztvevők fele (N=25) említette, hogy soha nem vett részt olyan tréningen a múzeumban, amely a környezet és az információ hozzáférhetőségéről, valamint a fogyatékos személyekkel való interakcióról szólt. Azok a múzeumi dolgozók, akik részt vettek múzeumi befogadásról szóló tanfolyamokon (N=30) megemlítik, hogy ezt a kurzust egyetemek, akadálymentesítési szakértők és múzeumi szakértők támogatták.

Az a résztvevő, aki még nem vett részt tanfolyamon, szeretne többet megtudni és többet tanulni a következőkről:

- *hozzáférhetőség/akadálymentesség*
- *támogatott kommunikáció*
- *támogató technológiák és különböző applikációk/alkalmazások*
- *kommunikáció a fogyatékos emberekkel*
- *hogyan szervezzenek befogadó/inkluzív tevékenységeket és vezetett túrákat*
- *befogadás*
- *a múzeumi hozzáférhetőség elvei (információ és környezet)*
- *jelnyelv*
- *technológiai berendezések*
- *egyetemes tervezés*
- *hogyan lehet alkalmazza a múzeumban a fogyatékoság szociális modelljét*

VII. IRODALOMJEGYZÉK

1. [Akadálymentesített műtárgyak siketeknek](#). (downloaded: 12.01.2020.)
2. Adventures in education: Save the dates (2014, Summer). Rochester school for the Deaf. Building futures, Issue 138, p. 14. Retrieved January 2, 2020 from [here](#).
3. Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES, April 2014, available [here](#).
4. Anagnostakis, G., Antoniou, M., Kardamitsi, E., Sachinidis, T., Koutsabasis, P., Stavrakis, M...Zissis, D. (2016), "Accessible Museum Collections for the Visually Impaired: Combining Tactile Exploration, Audio Descriptions and Mobile Gestures". Proceedings of the 18th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices and Services Adjunct, 1021–1025.

5. “ANALYSIS OF NEEDS, RIGHTS AND POSITIONS PERSON WITH DISABILITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: Analysis of systemic solutions and attitudes of persons / persons with disabilities in in the context of considering active and passive support measures in The Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska
6. Antzoulatou-Retsila, E. (1997). Museum educational programs for persons with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 81-87). Athens: Gutenberg (in Greek).
7. Argyropoulos, V., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museums through “touch”: Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER, European Journal of Disability Research* 9, 130-143.
8. Argyropoulos, V., Kanari, Ch., & Chamonikolaou, S. L. (2017). Training activities in issues of access of persons with disabilities in museums and archaeological sites: A case study. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 35-54. Available at: <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/A.%202.pdf> (in Greek).
9. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, Ch., Chamonikolaou, S., Plati, M., Markou, E., & Leotsakou, B†. (2017). Bridging theory and practice in developing inclusive practices in museum: The Greek case (pp. 40-41). Proceedings of the 9th ICEVI European Conference “Empowered by dialogue”, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium
10. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Chamonikolaou, S., Kanari, C. (2016). Museums and people with visual disability: An exploration and implementation through an ERASMUS+ Project (pp. 4509-4516). *Proceedings of EDULEARN2016 Conference*, 4 - 6 July, 2016, Barcelona, Spain.
11. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2017). Current and future trends in museums regarding visitors with disabilities: The case of visitors with visual impairments (pp. 32-33). *Proceedings of the 9th ICEVI European Conference “Empowered by dialogue”*, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium.
12. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2016). Education and access of students with visual disabilities to culture: Redefining the role of museums (pp. 374-378). *Proceedings of the International Conference of Education and New Developments 2016*, 12-14 June, Ljubljana, Slovenia. World Institute for Advanced Research and Science.
13. ArheoTACT (2017). Accesul la istorie pentru persoanele cu dizabilități vizuale. Online: <http://arheotact.ro/proiect/>
14. ARTtouch (2014). Programe pentru persoane cu deficiențe de vedere și de auz în Galeria de Artă Europeană a MNAR în cadrul proiectului ARTtouch. Online [here](#).
15. [Assistive Listening Systems and Devices](#)", National Association of the Deaf

16. Auricchio, F., Greco, A., Alaimo, G., Giacometti, V., Marconi, S., Mauri V. (2017) 3D Printing Technology for Buildings' Accessibility: The Tactile Map for MTE Museum in Pavia. *Journal of Civil Engineering and Architecture*, 11, 736-747.
17. [BaGMIVI: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments](#) (Erasmus + Programme),
18. [Balkan Museum Network](#) (BMN)
19. Barnett, L. (2013) [From Tate to the Louvre, the world's best museums and galleries online](#). British Embassy, Breuerpress International. 09.04.2013.
20. Bartos, Zoltán: [Tapintható tárlatok a Szépművészeti Múzeumban. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
21. **Bell, L. & Peters, T. (2006) Hello IM, Goodbye TTY, *Computers in Libraries*, 26(5): 18-21.**
22. Benaki Museum, Visitors with disabilities. Retrieved January 1, 2020 from [here](#).
23. Benaki, I. (1991). The Tactile Museum at the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece. In: *Museums without Barriers. A New Deal for Disabled People* (pp. 143-146). Fondation de France/ICOM. London: Routledge.
24. Bird, E. & Mathis, A. (eds) (2003). [Design for Accessibility. A Cultural Administrator's Handbook. National Assembly of State Arts Agencies \(NASAA\)](#). Washington Downloaded: 2020. 01. 05.
25. Black, G. (2005). *The engaging museum. Developing museums for visitor involvement*. London: Routledge.
26. Black, G. (2012). *Transforming museum in the twenty first century*. London: Routledge
27. Boháti, Dóra – Mihályfi, Judit: “Lásd, halld, érezd!” [Múzeumi kultúráközvetítés fogyatékkal élők számára](#). In.: Szabó, József (ed.): Kultúrandragógiai tanulmányok. Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék, 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
28. Boroson, B. (2017). Inclusive education: lessons from history. *Educational Leadership*. Vol. 74, no. 7, pp. 18-23
29. Bounia, A. (2015). Approaching diverse communities. Activities for social inclusion, intercultural education and the accessibility development for people who face obstacles. In N. Nikonanou (Ed.), *Museum learning and experience in the 21st century* (pp. 129-149). Athens: Hellenic Academic Libraries Link. Available Online [here](#) (in Greek).

30. Braden, C. (2016) Welcoming All Visitors: Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities. University of Michigan, Working Papers in Museum Studies: Number 12.
31. Braden, J.P. (2017). Best Practices in Assessing Those Who Are Deaf or Hard-of-Hearing. In: McCallum R. (eds) Handbook of Nonverbal Assessment. Springer, Cham.
32. Breuerpress International. [Példaértékű a Szépművészeti hallássérültek számára készített alkalmazása](#). 2013. április 19 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
33. British Embassy Budapest. [British Embassy Budapest supports launch of new sign-language app](#). 3 April 2013 (Downloaded: 2020. 01. 05.).
34. Buyurgan, S. (2009). The expectations of the visually impaired university students from museums. Educational Sciences: Theory & Practice, 9 (3), 1191-1204.
35. CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org>
36. Chaitas, C. & Trada, A. (2010). When objects are being touched... The example of the exhibition "People and objects" *The Museum* 7, 4-13. Centre of Museum Research, University of Athens, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek).
37. [Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000](#). (downloaded: 11.01.2020.)
38. Chick, A. (2017) Co-creating an Accessible, Multisensory Exhibition with the National Centre for Craft & Design and Blind and Partially Sighted Participants. Design of Education as Education in Design; De-stratifying Fields and Subjects. School of Design, College of Arts, University of Lincoln, United Kingdom.
39. Chourmouziadi, A. (2006). *The Greek archaeological museum. The exhibitor – the exhibit – the visitor*. Thessaloniki: Vantias (in Greek).
40. Chrysoulaki, S. (1997). The adaptation of the educational programs of the Center of Educational Programs of the Ministry of Culture for children with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 51-58). Athens: Gutenberg (in Greek).
41. Chrysoulaki, S. (Ed) (2004). *National Action Plan of the Ministry of Culture for the European Year of People with Disabilities. Educational activities*. Athens: Ministry of Culture (in Greek).
42. Cock, M., Breton, M., Fineman, A., France, R., Madge, C., Sharpe, M. (2018) – State of Museum Access: Does your museum website welcome and inform disabled visitors?; London. Retrieved from culturehive.co.uk
43. Constitution of Greece (1975). Government Gazette of the Hellenic Republic 111/A/9-6-1975 (in Greek).

44. Corfu Museum of Asian Art. Corfu Museum of Asian Art organized a guided tour for deaf and hard of hearing community of Corfu. Retrieved January 3, 2020 from [here](#)
45. Corfu Museum of Asian Art. Facilities for disabled. Retrieved January 1, 2020 from [here](#)
46. Csesznák, Éva: [Siketek múzeumi foglalkozásai, módszertana, a kommunikáció módjai A Ki mit tud a Múzeumban – Másképp? – című mintaprojekt tükrében.](#) In: [Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri néprajzi múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. 28. p (downloaded: 11.01.2020.)
47. CXC. of 2011 tv. [“a nemzeti köznevelésről”.](#) [On national public education.](#) (downloaded: 11.01.2020.)
48. CXXV of 2003. tv. [“az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról”.](#) [On Equal Treatment and Promotion of Equal Opportunities.](#) (downloaded: 11.01.2020.)
49. Dabi-Farkas, R. (2018). [Egyszerűbben érthetőbb - megértési nehézséggel élők megjelenése a múzeumpedagógiában.](#) In Dabi-Farkas, R.(szerk.) (2018). Múzeumi iránytű 16. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre. (Downloaded: 2020. 01. 05)
50. Dabi-Farkas, Rita (ed.): [Múzeumi iránytű 16. Esélyt a múzeummal – Hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása a múzeumpedagógia eszközeivel.](#) Szentendre, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
51. Demirkan, H. (2015). Mekanlarda Erişilebilirlik, Kullanılabilirlik ve Yaşanabilirlik. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.
52. Destouni- Giannoulatou, M. C. (2010). The Benaki museum: The place, the visitors, the meeting. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 159-167). Athens: Nisos (in Greek).
53. Dodd, J., & Sandell, R. (1998). Building Bridges. *Guidance for museums and galleries on developing audiences.* London: Museums and Galleries Commission.
54. Domokos, Dóra: [Kézzelfogható múlt. Magyar Múzeumok Online.](#) (downloaded: 12.01.2020.)
55. Emmanouil, M. & Avgoulas, V. (2011). The response of special audience to the educational program for people with visual impairments of the exhibition “The Pre-Columbian Art in Benaki Museum”. Evaluation of demand and supply in cultural goods. *Proceedings of the 2nd Greek Conference in Special Education* (pp.397-406). Athens: Grigoris (in Greek).
56. Erasmus + COME IN! project. (2019) [Projects-Universal design in botanic gardens.](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
57. Erbay, N. Ö. (2017). Müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim projeleri. Milli Eğitim, 214, 345-358.

58. Erbay, N. Ö. (2017). Müzelerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Eğitimler. *Milli Eğitim*, 214. 289-302.
59. Esteves, K., & Rao, S. (2008). The evolution of special education: Retracing legal milestones in American history. Alexandria, VA: National Association of Elementary School Principals.
60. Eurostat (2015). Culture statistics - cultural participation. Online [here](#)
61. EU. Employment, Social Affairs and Inclusion, Persons with disabilities. [Fogyatékossgal élő személyek](#). (downloaded: 11.01.2020.)
62. [European Disability Strategy 2010-2020](#)
63. Farkas, M. & Perlusz A. (2000). A hallássérült gyermekek óvodai és iskolai nevelése és oktatása. In: Illyés S. (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest 505–535.
64. Feenstra, N.H. (2015) - Hear the Deaf: Embedding Accessibility in Museums' Collection Presentation, Research master thesis, Faculty of Humanities, Arts and Culture Dept, Leiden University, NL
65. FELVI (2020). *Gyógypedagógia* Retrieved January 15, 2020 from [here](#)
66. [Fogyatékossgal élő személyek](#) (downloaded: 11.01.2020.)
67. Fördös-Hódy, E. (Speaker) Fekete, N. § Tóth, Z. § Nagy, G. (Co-workers). [Universal Design in Botanical Gardens. Budapest Association of the Persons with Physical Disabilities Universal Design Center \(ETIKK\)](#) 11-06-2019 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
68. Füller, N. (2019). *Látássérült tanulók tapasztalatai az integrált középiskolai oktatásról* (BA thesis). ELTE BGGYK, Budapest
69. Gál, É. (2011). [Tárlatvezetések jelnyelven - Hallássérültek a múzeumban](#). Pécsi Várostartörténeti Múzeum. *MúzeumCafé* 26. 5. évfolyam, 2011/6., december-január Downloaded: 2020. 01. 05.
70. Gál, Éva: [Tárlatvezetések jelnyelven – Hallássérültek a múzeumban](#). In. *MúzeumCafé* 26. (downloaded: 11.01.2020.)
71. Galani-Krikou, M. (1997). Addressing specific school groups within educational programs of the Numismatic Museum. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 59-64). Athens: Gutenberg (in Greek).
72. Gazi, A. (1999). From muses to museums: The history of an institution through the centuries. *Archaeology and Arts*, 70, 39-46 (in Greek).
73. Georgaka, V., & Gavalas, G. (2015). Educational programs for persons with disabilities and special educational needs in museum and archaeological sites. A different visit in the

- archaeological site of Acropolis. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 237-251). Volos: University of Thessaly (in Greek).
74. Geroulanou, Z. (2010). Touching the ancient times. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings "Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009"*, Athens 26th June 2009 (pp. 166- 172). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
75. Ginley, B. (2013). Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*. 33(3).
76. Goldman, C., Bird, K., Mathis, A. (2003) – *Design for Accessibility*, Washington, D.C: National Endowment for the Arts.
77. Gotsis, S. (2004). Interpretive - educational programs for groups with persons with disabilities: The example of the Byzantine and Christian Museum. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings*, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003 (pp. 207-213). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
78. Gotsis, S., & Vosnidis, P. (2011). Museum educational activities for all. From theory to practice. *ILISSIA*, 7-8, 63 – 71. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
79. GP 088-03 (2003). Ghid privind adoptarea măsurilor specifice pentru accesul persoanelor cu handicap la monumentele istorice, indicativ, Online [here](#)
80. Guidelines for Accessible Exhibit Design, Smithsonian. (n.d.). Retrieved from Smithsonian Institution.
81. Hadjinicolaou, T. (2010). Museum Education in Greece: A historical approach. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 117-126). Athens: Nisos (in Greek).
82. HandsUp, Sign Language Interpreting Agency – Greece, <https://hands-up.org>
83. Harrison, M., Gilbert, S. (Eds.). (1992) – *The Americans with Disabilities Act Handbook*. Beverly Hills, CA: Excellent Books
84. Hathazi, A. (2017). Similarități și diferențe ale accesibilizării în muzeu – o analiză comparativă – vizitatori cu dizabilități vizuale vs. vizitatori tipici, Roșan, A. Hagău, G. (coord.) *Management și bune practici educaționale în contextul provocărilor lumii contemporane*, Cluj-Napoca, Argonaut & Limes.
85. Hearing Assistive Technology. (2013). Retrieved from American Speech-Language Hearing Association.

86. Hellenic Federation of the Deaf. [Free guided tours at the Archaeological Museum of Thessaloniki in Sign Language](#), 18/05/2016. Retrieved January 3, 2020 from (in Greek).
87. Hellenic Parliament (2010). *The Constitution of Greece. As revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament*. Available [here](#) (in Greek).
88. Hirose., K. (2013). [Research on Methods of ‘Touching the World’ — The Aim of the Exhibit Area of Tactile Learning in Japan’s National Museum of Ethnology](#). Disability Studies Quarterly. 33(3). Downloaded: 2020. 01. 05.
89. İBB. (2014). Büyükşehir’den “Herkes için erişilebilir İstanbul”. Retrieved from [here](#) - 13.01.2020.
90. [Infojegyzet. Filmek akadálymentesítése. Országgyűlés Hivatala. Közgyűteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat](#). 2017/84. / Downloaded: 2020. 01. 05
91. INS (2019). Activitatea unităților cultural-artistice anul 2018. Editura Institutului Național de Statistică. Online [here](#)
92. Johnson, K (2013) - Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions, A Project Access White Paper Art Beyond Sight, NY.
93. Johnson, K. (2016). [Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions. Art Beyond Sight](#). New York, Downloaded: 2020. 01. 05.
94. Kádárné Szabó, Gabriella: [Siketek kommunikációja, észlelése, viselkedése. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
95. Káldy, Mária – Prónay, Beáta – Dr. Csocsán, Emmy – Dr. Ranise, Cecile – Vágó, Szilvia – Kroll, Zsuzsanna – Sebők, Erzsébet: *Kézzel fogható művészet mindenkinek*. Budapest, Kézzelfogható Alapítvány, 2010.
96. Káldy, Mária: Múzeumi akadálymentesítés. Bevezetés. In: Dr. Bereczki, Ibolya – Ságghi, Ilona (ed.): [Tudás és gyakorlat. Múzeumpedagógiai módszerek- európai példák és hazai alkalmazások. Módszertani fejlesztés](#). Múzeumi iránytű 5. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, 2010. (downloaded: 11.01.2020.)
97. Kalou, A. (2012). [Myrtis. Facing the past, experiencing the present. The Journal of the Center for Accessible Environments](#), *Access by Design*, 130, 14-18, Retrieved December 30, 2019 from
98. Kanari, C. (2015). *Museums and individuals with visual disabilities: Issues of access and education in museums for children with visual disabilities*. (Doctoral dissertation, University of Thessaly). Available [here](#) (in Greek).

99. Kanari, C., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum* 6(3), 13 – 26.
100. Kanari, C., & Vemi, V†. (2012). Museum educational programs for children with disabilities. Current practices in Greece. In: C. Prachalias (Ed.), *Proceedings of the 8th International Conference of Education* (pp. 984-989), 5-7 July, 2012, Samos Island, Greece Research of Training Institute of the East Aegean (INEAG), Greece.
101. Klontza, O. (2013, October, 23). [Touching the Democracy](#). *Newspaper To Vima*. Retrieved January 1, 2020 from (in Greek).
102. Kokkevi-Fotiou, D. (2004). Special Educational Programme for Deaf. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 200-203). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
103. Konstantios, N. (2008). Museum for All? The European Program ACCU. *ILISSIA*, 2, 30 – 35. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
104. [Közös ügyeink – Együttműködésen alapuló művészeti projektek](#) (Common Affairs – Collaborative Art Projects). Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum Budapest, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
105. Külük, C. Ş. (2019). Sanat müzelerinde sağır ve işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları “Amerika Birleşik Devletleri örneğı”. *International Journal of Art, Culture and Communication*, 2 (1), 40-67.
106. Kustánné Hegyi-Füstös, Ilona: [Múzeumpedagógiai foglalkozások vakok és gyengénlátók számára](#). In: *Múzeumiskola* 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban? Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
107. Law 2817/2000. Education of persons with special educational needs and other provisions. *Gazette of the Hellenic Republic* 78/A’/14-3-2000 (in Greek).
108. Law 3028/2002. For the Protection of Antiquities and Cultural Heritage in general. *Government Gazette of the Hellenic Republic* 153/A’/28-6-2002 (in Greek).
109. Law 3699/2008. Special Education of persons with disabilities and special educational needs. *Gazette of the Hellenic Republic* 199/A’/2-10-2008 (in Greek).
110. Law 3868/2010. Upgrading the National Health System and other provisions of the Ministry of Health and Social Solidarity. *Gazette of the Hellenic Republic* 129/A’/3-8-2010 (in Greek).
111. Law 4067/2012. New Building Regulation. *Government Gazette of the Hellenic Republic* 99/A’/27-4-2012 (in Greek).

112. Law 4074/2012. Ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and of the Optional Protocol on the Rights of Persons with Disabilities. Government Gazette of the Hellenic Republic 88/A/11-4-2012 (in Greek).
113. Law 5378/2005. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
114. Law 5378/Amended: 6518/62, 2014. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
115. Law 5378/2014 Section, Article 4. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
116. Law: 5378/2014 Section, Provisional Article 3. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
117. Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1996). Accessible Environments: Toward Universal Design. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
118. Mamatoğlu, N. (2015). Türkiye’de Engelliler İçin Erişebilirlik Uygulamaları Algısı. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.
119. Martins, P. R. (2016). Engaging the d/Deaf Audience in Museums: A Case Study at the Calouste Gulbenkian Museum. *Journal of Museum Education*, 41(3), 202–209.doi:10.1080/10598650.2016.1193316
120. Mazarakis, P., Kachrilas, M., & Stamatelou, A. (2018). A Touch of History! Working Together Towards Accessibility. In *Conference Proceedings of the 6th Balkan Museum Network’s annual conference” Meet, See, Do”, 18 -20 April 2018, Thessaloniki* (pp. 34-35). Retrieved January 1, 2020 from [here](#)
121. McMillen, R. (2015) Museum Disability Access: Social Inclusion Opportunities Through Innovative New Media Practices. *Pacific Journal*.
122. **McMillen, R. & Alter, F. (2017): Social media, social inclusion, and museum disability access, *Museums & Social Issues*, 12(3): 1-11. DOI: 10.1080/15596893.2017.1361689**
123. Ministerial Decision ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32. Government Gazette of the Hellenic Republic 2916/B/31-12-2015 (in Greek).
124. MNaR (2014). Muzeul Național de Artă al României. Online [here](#)
125. MNiR (2019). Inaugurarea, în premieră în România, a unui sistem de ghidare pentru nevăzători la Muzeul Național de Istorie a României. Online [here](#)
126. MOMus, State Museum of Contemporary Art (Greece). Access programs, Retrieved December 30, 2019 from [here](#)

127. Moustakidou, P. (2016). *Museum Education and Deaf audience. From theory to practice.* (Masters' Thesis, Aristotle University of Thessaloniki). Retrieved 3 January 2020 from [here](#) (in Greek).
128. Museum of Byzantine Culture (Greece). Audio-haptic guided tour: Touch and discover Byzantium (guided tour for blind or visually impaired), Retrieved December 30, 2019. From [here](#)
129. Museums Association. (2017). Museum Practice. Retrieved 2 February 2017 from [here](#).
130. Muzeul Etnografic (2009). Expoziție tactilă. Online [here](#)
131. Nakou, E. (2001). *Museums: We, the things and the culture.* Athens: Nisos (in Greek).
132. Nakou, E. (2010). The museum as space of various educational perceptions and practices. General notes based on research in universities and museum in Greece. In: V. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 319-333). Athens: Nisos (in Greek).
133. Naniopoulos, A., & Tsalis, P. (2017). Accessibility of monuments and archaeological sites. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 15-34. Available [here](#) (in Greek).
134. National Archaeological Museum (Greece). Blind and with low vision persons, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek)
135. National Historical Museum of Greece. "Touching history". Retrieved January 1, 2020 from [here](#) (in Greek).
136. Neves, Josélia (2012) Multi-sensory approaches to (audio) describing the visual arts. *MonTI. Monografias de Traducción e Interpretación*, núm. 4, 277-293.
137. Nikolarazi, M. (2017). The access and participation of deaf and hard of hearing persons in cultural centers: The case of museums. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 55-66. Available [here](#) (in Greek).
138. Nikolarazi, M., Kanari, C., & Marschark, M. (under publication). Tickets for the inclusive museum: Accessible opportunities for non-formal Learning by Deaf and hard of hearing individuals. In M. Marschark & H. Knoors (Eds), *The Oxford handbook in deaf studies in learning and cognition.* Oxford University Press.
139. Nikonanou, N. (2010). *Museum Education. From theory to practice.* Athens: Patakis (in Greek).
140. NP-051 (2013). Normativ privind adaptarea cladirilor civile și spațiului urban la nevoile individuale ale persoanelor cu handicap, indicativ NP 051-2012 - Revizuire NP 051/2000 Online [here](#)
141. Okan, B. (2018). Günümüz müzecilik anlayışındaki yaklaşımlar ve müze oluşumunu etkileyen unsurlar. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3 (4), 215-242.
142. Oliver, M. (1990). *The Politics of disablement.* London: Macmillan.
143. Pajor, E. (2017). *Látássérülés – sérült látás?* ELTE BGGYK, Budapest.

144. Papp G. (2011). A különleges gondozáshoz való jog érvényesülése középfokon. In.
145. Papp G. (szerk.), *Középisikolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában*. pp. 9-22). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó.
146. Perlusz, A. (2019). Applicational component. In: Lechta, V. (ed.): *Key components of inclusive education*. VEDA, Slovak Academy of Sciences, pp. 14-23
147. Plati, M. (1997). Visits of persons with special needs in the Museum of Cycladic Art. Nicholas and Dolly Goulandris Foundation. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds.), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 65-69). Athens: Gutenberg (in Greek).
148. Plati, M., & Markou, E. (2010). Children and young people in the Museum of Cycladic Art. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings "Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009"*, Athens 26th June 2009 (pp. 146-152). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
149. Planetarium (2017). Planetarium pentru nevăzători. Online [here](#)
150. Playforth, S. (2004). Inclusive library services for deaf people: an overview from the social model perspective. *Health Information and Libraries Journal*, 21(s2), 54–57. doi:10.1111/j.1740-3324.2004.00518.x
151. Polychroniou, I. (2004). Design of accessible public and cultural buildings. In A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 80-85). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
152. Polychroniou, I. (2015). Universal access of persons with disabilities and special educational needs in museums and archaeological sites. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 180-191). Volos: University of Thessaly (in Greek).
153. Proctor, N. (2004) - Access in Hand: Providing Deaf and Hard-of-Hearing Visitors with On-Demand, Independent Access to Museum Information and Interpretation Through Handheld Computers – ICHIM 04 Digital Culture & Heritage / Patrimoine & Culture Numérique.
154. Reichinger, Andreas, Anton Fuhrmann, Stefan Maierhofer and Werner Purgathofer (2016) "Gesture-Based Interactive Audio Guide on Tactile Reliefs". Proceedings of 18th International ACM SIGACCESS Conference on Computers & Accessibility (ASSETS'16), 91–100.
155. RNIB. (2003). *Museums, Galleries and Heritage Sites: Improving Access for Blind and Partially Sighted People*. London: RNIB.

156. [Rochester Institute of Technology's National Technical Institute for the Deaf. Tips for Communicating with Employees who are Deaf or Hard of Hearing](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
157. România Pozitivă (2012). Proiectul de accesibilizare a patrimoniului Muzeului "Grigore Antipa" pentru nevăzători continuă! Online [aici](#)
158. România Pozitivă (2017). Muzeul de Istorie si Arheologie Constanta accesibilizat pentru nevezatori. Online [aici](#)
159. Ruiz, B., Pajares, J.L., Utray, F., Moreno, L. (2011) Design for All in multimedia guides for museums. *Computers in Human Behavior*, 27, 1408-1415.
160. Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. (1994). Retrieved from [here](#) -15.12.2019
161. Sandell, R. (1998) "Museums as agents of social inclusion", *Museum Management and Curatorship*, 17, no.4: 401-418.
162. Schiffer, Cs. (2005). Tanítók tapasztalatai a vak gyermekek integrációjáról. *Gyógypedagógiai Szemle*. Vol. 33, no. 3,
163. Somorjai Á. (2008). Integráltan és szeparáltan tanuló vak fiatalok. In Bánfalvy Cs. (szerk.), *Az integrációs cunami* (pp. 77- 112). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
164. Şen, N., Çelik-Yetim, A., and Bilici, N. (2014). Kültür varlıkları ve müzelerin engelli turist ziyaretine uygunluğunu belirlemeye yönelik bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 1-16.
165. [Stagetext. Getting More Theatre For Your Bucks](#). (Downloaded: 2020. 01. 05)
166. Sümegi Cs-né. (2012). Látássérült középiskolások beilleszkedése látó osztályközösségbe. (BA thesis). Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.
167. Szabó, József: [Gondolatok a kultúrandragógiáról In: Szabó, József \(ed.\): Kultúrandragógiai tanulmányok. Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék](#), 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
168. [Szin haz.org. Akadálymentesítés az előadó-művészet területein – konferenciát tartanak a magyar színházban](#). 2019.10.04.(Downloaded: 2020. 01. 05.)
169. Szoleczky, Emese: [Mindenkinek lehetőleg azonos esély jusson. Az akadálymentesítés helyzete a hazai kiállítási intézményekben](#). *MúzeumCafé*. 39. (letöltés: 2020. január 12.)
170. [Tactual Museum- Light House for the Blind of Greece](#)
171. [TATE. disABILITY AND ART](#). Downloaded: 2020. 01. 05.
172. Tsitouri, A. (Ed.) (2004). Access of people with disabilities in spaces of culture and sports, *Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003*. Athens: Ministry of Culture (in Greek).

173. Tucker, B.P. (1997). The ADA and deaf culture: Contrasting precepts, conflicting results [Electronic Version] *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 549, 24-36.
174. Umurbilir, E. (2015). Bu müzede görme engelliler renkleri hissediyor. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
175. [UN Convention](#)
176. UNESCO (1994). The Salamanca Statement. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
177. UNICEF (n. y.). [Inclusive education](#). Retrieved January 15, 2020 from
178. UN Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES, April 2014, available [here](#)
179. United Nations (n. y.). UN instruments – the right to education initiative. Retrieved January 13, 2020, from [here](#)
180. United Nations Enable (n. y.) Convention on the Rights of Persons with disabilities and its optional protocol. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
181. Vargáné Mező L. (2011). A látássérült tanulók középiskolai együttnevelésének kérdései 2010-ben Magyarországon – helyzetelemzés. In Papp G. (szerk.), *Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában* (pp. 92-120). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó
182. Vaz, R., Fernandes, P.O., Rocha Veiga, A.C. (2018). Designing an Interactive Exhibitor for Assisting Blind and Visually Impaired Visitors in Tactile Exploration of Original Museum Pieces. *Procedia, Computer Science* 138, 561–570.
183. Velioti-Georgopoulou, M., & Tountasaki, E. (Eds) (1997). *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives*. Athens: Gutenberg (in Greek).
184. Világ Világossága Foundation (n. y.). History. Retrieved January 14 from [here](#)
185. Voutsas, O. (2011). The Acropolis in a school of deaf and hard of hearing students. Special School of Deaf and hard of hearing students of Philothei, 1998. In: K. Chatziaslani, E. Kaimara & A. Leonti (Eds.), *Acropolis and education* (p. 154). Athens: Ministry of Culture, YSMA – Acropolis Restoration Service (in Greek).
186. Walford, R. & Tomlin, M. (Eds.) (2018) [Rough Guide to Accessible Britain. Rough Guides Ltd. London](#). (Downloaded: 2020. 01. 05)
187. Weisen, M. (2008). How accessible are museums today? In H. J. Chatterjee (Ed.), *Touch in museums. Policy and practice in object handling* (pp. 243-252). Oxford-New York: BERG.
188. Westerhoff, B. (2017) [Increasing Accessibility Services for D/deaf and Hard of Hearing Individuals in American Museums](#). Florence, Italy (Downloaded: 2020. 01. 05).

189. [Wikipedia: Communication access real-time translation](#). Downloaded: 2020. 01. 05
190. Yesilyurt, H., Kirlar, B., and Lale, C. (2014). Müzelerin sessiz ve karanlık dünyası: “Herkes için müzeler” mümkün mü? Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2, 1-19.
191. Zabetaki, I. (2018, April 1). Dimitra Kokkevi-Fotiou: the “Greek Indiana Jones”. *Newspaper Kathimerini*, Retrieved January 2, 2020 from [here](#) (in Greek)
192. Zarkali, C. (2015). Accessibility program for blind and with low vision individuals “Touching the Art”. The contemporary art becomes accessible. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), Culture/Special Education. *The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 300-309). Volos: University of Thessaly (in Greek).
193. XCII. of 2007. tv. [„a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről”](#). [Convention on the Rights of Persons with Disabilities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
194. XXVI. of 1998. tv. [“a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról”](#). [On the Rights of Persons with Disabilities and their Equal Opportunities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
195. 194/2000. (XI. 24.) kormányrendelet [“a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről”](#) (on discounts for visitors to museum institutions). (downloaded: 09.01.2020)
196. 194/2000. (XI. 24.) [Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
197. 1997 LXXVIII. tv. [„az épített környezet alakításáról és védelméről”](#). [On the Identification and Protection of the Built Environment](#). (downloaded: 11.01.2020.)
198. [2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv](#). (Downloaded: 2020. 01. 05).
199. [2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
200. [2010 Brussels Declaration Sign Languages in the EU](#) Downloaded: 2020. 01. 05.